

TRAVEL

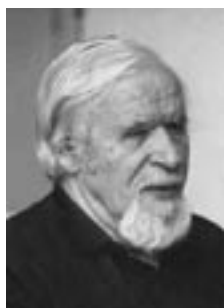
Jozef kardinál Tomko

...I dnes nám všetkým treba ochrany Sedembolestnej. I dnes sa u nás na Slovensku dávajú Kristovi bolestné rany. Azda si ani poriadne neuvedomujeme, že sa okolo nás vedie boj o dušu národa, o jeho mravné hodnoty. Dnes sa nám tichý, sladkastý jed novodobého materializmu vpíja takmer nebadane do duše, lebo sa nám servíruje pod rúškom pokroku, blahobytu, voľnosti a pôžitku. Nepotrebujeme už ani myslieť, ani rozhodovať, čo je dobro a čo zlo, o etiku a morálku sa nám starajú iní. Pomaly si nahrádzame Boha, i jeho desatoro a príkaz lásky inými zákonmi. Kam kráča naša spoločnosť a na aké cesty sa dáva naša mládež? Utišujeme si svedomie, že taký je moderný život a nič sa nedá robiť, a konečne aj viaceré európske ponuky sú také lákavé pre voľnú lásku, bez riadneho manželstva, bez nejakých zábran, bez pevnej rodiny, koniec-koncov, bez Božích príkazov. Veď sme slobodní, ešte aj od Boha, od morálky, od náboženskej „záťaže“. Nech žije človek bez Boha! Ako v rôznych revolúciách, francúzskej, Marxovej, Freudovej a najnovšie v akej? V tejto konfúzii nám prichádza v ústrety Lurdská Panna Mária, tá istá naša Sedembolestná Patrónka. K nej prichádzame a prosíme o ochranu, o svetlo, o obrátenie pre seba i pre iných, pre naše rodiny i pre národ a celé Slovensko!

(Homília pri jaskyni zjavení v Lourdes, 18. 10. 08.)

Milan Rúfus

Nestával som na námestí – ani na tribúne ani pod ňou. Tie mohutné, ohromujúce slávnosti porozumenia som sledoval doma pri obrazovke. Chvilami som neveril vlastným očiam, chvíľami som mal blízko k slzám, chvíľami som nesúhlasil, keď sa mi zdalo, že to, čo práve zaznieva, som už kdesi zažil. Nie je ľahké ešte i teraz, po odstupe, to všetko v sebe rozmotáť. Len viem, že pri sledovaní posledného predvianočného zhromaždenia veľmi sa mi žiadalo tým tisícom známych neznámych skôr zašepkať ako zakričať asi toto: „Prosím vás, uveďte si, že to, čo tu teraz prežívate, sú medové týždne s ľudským snom. Po nich, ak sa nič tragické nestane, príde manželstvo s realitou. Príde ťažký čas, v ktorom si každého z vás bude bytie, jeho vyšší princíp, overovať zo dňa na deň, z hodiny na hodinu. Či to, čo ste cez medové týždne šepotali, spievali a sľubovali, bolo trvalou mierou vášho človečenstva, alebo len dočasným krásnym blúznením. Ak už sme sa dotkli paralely zásnub a manželstva – tam je štatistka u nás tvrdá. Každé tretie manželstvo u nás sa po doznení medových čias rozpadne. Budem sa veľmi chvieť o to, aby duchovné deti tých nevyspytateľných podvečerov nemuseli po čase hovoriť to isté, čo hovoriajú fyzické deti v onej paralele: - Táto, zústaň aspoň do Vánoc! – Skúste ostať u seba aj po Vianociach. Ale, hovorím vám, po Vianociach to bude oveľa ťažšie.“

(Epištoly staré i nové, s. 89.)

Pavol Strauss

Môže z premeny starého vyrásť niečo nové? Či to nie je len zakamufovanie toho starého? Či je to nie len zakrytá hanba starých vládnucich ľudí, ktorí sa dali dobou deformovať a podľahli chamtivosti moci a hmoty a všetko násilie zakryli hlúpu ideológiou? Ale vniklo to do celého národa cez duchovné póry. – Teraz to i sami i pomocou odporcov chcú odokliať. Len aby aj títo noví odklínači nevhupli do starých psychologických hadích koží.

Kto zblízka poznal staré metódy ovládania, vie ich vari v sebe aj v iných najlepšie odhaliť. A vylúčiť. Lebo to bola deformácia spoločnosti cez deformáciu človeka. Ide teda o ozdravenie človeka, jeho vnútra a jeho očistu. Nielen z chleba je človek živý, a ostatné je to podstatné pre vchod do budúcnosti.

Restauratio in capite et in membris.

(Sme mocnejší než čas, s. 160-161.)

Nechápem, že svet toto nechápe, veď je to také jednoduché. – Centrum všetkého je Boh. Je prirodzeným stredobodom všetkého stvoreného, teda každého poriadku. Preto všetko musí byť v súlade s Božím a prirodzeným poriadkom. Veď aj ony sú jedno. Čokoľvek je vybudované ináč, skôr-neskôr sa zrúti. I všetky štátne a spoločenské poriadky. Všetky v Božom zmysle spotvorené útvary zavše skapú.

Svet a jeho civilizácia sa dajú budovať iba na správnom základe myslenia a mravov. – Všetky zlyhali. Kresťanstvo poslali do výslužby. A nepôjde to ináč, ako to s ním znovu skúsiť.

(Mozaika nádeje s. 63.)

Ľubo Raši

O ďakovaní v pokore

„Ja v pokore ďakujem umeniu – hudbe, že ma celý život dvíhala, robila šťastným a možno aj lepším“ (Ján Cikker).

Nedávno som mal možnosť navštíviť súkromné múzeum a zároveň dom, v ktorom býval a tvoril slovenský skladateľ majster Ján Cikker. Hneď v chodbe ma upútala reprodukcia jeho zápisu o dare umenia, ktoré má možnosť vnímavého jedinca robiť aj šťastným a možno aj lepším. A o to práve ide. Od estetiky ku etike, od krásy k dobru. Zdanlivo zložitá a pritom jednoduchá. Chce to však nekompromisne jednu maličkosť – vzdať sa pýchy. V pokore ďakovať za dary a najlepšie priznať farbu, v pokore ďakovať Tvorcovi.

Široká pestrosť umenia dáva nevidaný priestor doslova každému, kto prejaví záujem. Od veľikánov, až po tých náhodných. A paradoxne najmenšiu ochranu poskytujú prijímateľovi týchto darov – poslucháčovi, divákovi. Čo všetko sa od neho vyžaduje! Má byť vnímavý, ústretový, chápaný, obdivujúci, zbožňujúci.... Beda, ak to tak nie je, už by bol opakom predchádzajúcich výrazov.

Niekedy sa mi zdá, že sa z umenia vytráca schopnosť ponúknuť isté možnosti riešenia z problémov, ktoré nás obklopujú. Určite, že aj umeleckopsychologické experimenty majú svoje zaslúžené miesto v časopriestore umenia, akurát možno trochu diskutovať o veľkosti jeho frekvencie. Možno by niektoré diela vyžadovali výstražné značenie, tak ako v doprave alebo v priemysle. Niežeby nemali zmysel svojej existencie alebo verejnej realizácie, ale umožnili by poslucháčovi, resp. divákovi na to miesto v danom reálnom čase nezablúdiť. Vyhlo by sa tak zbytočnému konfliktu tvorcu a prijímateľa, totálne nepripraveného na experiment.

V neposlednom rade to platí aj pre novinárov, lebo aj oni svojou prácou môžu presiahnuť do oblasti umenia. Škoda, že mnohí môžu, ale možno nechcú a možno ani nevedia. Akosi mi žalostne chýba taký veľikán ako bol Gilbert Keith Chesterton. Siahnuť po probléme, zodpovedne ho vyhodnotiť a ponúknuť ho zmysluplne ve-

rejnosti. A zodpovednosť v tomto prípade neznamená osobnú zodpovednosť len po dvere právneho oddelenia a ich názoru na nežalovateľnosť. Ide o zodpovednosť v pokore pred sebou samým.

Umenie dalo aj takým veľikánom, ako bol MUDr. Pavol Strauss veľmi veľa. Dokonca ponúkalo isté smerovania aj tam, kde začali pokrívkať filozofické smery a trendy. Lebo dobré sa snúbi s dobrým. Pavol Strauss hovorí o myslení umelcov - tvorcov vo viacerých množinách činností naraz. To nie je rýchla kalkulačka, ale práca s celými súborami riešení naraz. Preto tá veľkosť umeleckého účinku dobrého diela na poslucháča, diváka.

Zdá sa mi, že v súčasnom umení niekedy začína chýbať ponúknuté východisko tvorcom. Poslucháč ho nemusí prijať, ale asi by ho mal mať ponúknuté. Umelecké dielo nie je zlá zlomyselná reportáž v bulvárnom časopise. Nespolupracuje s právnym oddelením. Pracuje so svedomím tvorcu. A to by malo mať slušný prah citlivosti. Ale bohužiaľ, to nejde byť „peknotou nadšený“ bez pokory. Zdá sa, že je to nedostatkový artikel dnešnej doby. Veľikáni ako napr. Chesterton, Strauss, Cikker si ju uvedomovali a aj preto ich diela majú trvalú hodnotu.

Cena Fra Angelicu '09 pre Pavla Straussa

V Bratislave sa 18. februára 2009 v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca - za prítomnosti hostí cirkevného, politického, spoločenského a kultúrneho života - konalo slávnostné oceňovanie umelcov za ich prínos kresťanských hodnôt do umenia. **Mons. František Rábek**, ordinár Ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky a súčasne predseda Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru pri Konferencii biskupov Slovenska ocenil dvanástich umelcov.

V kategórii slovesného umenia boli Cenou Fra Angelica ocenení: **MUDr. Pavol Strauss** – in memoriam, **Prof. Ing. Ján Letz, PhD.** a **prof. PhDr. Daniel Škovie-ra**.

Myšlienka podpory a ocenenia umelcov Cenou Fra Angelica zo strany Konferencie biskupov Slovenska – už po siedmy raz – je prejavom uznania Katolíckej cirkvi zástupcom umeleckej obce, ktorí aj dnes, v čase úpadku kultúry, globalizácie, komercializácie a liberalizmu, neváhajú napriek silnejúcemu tlaku presadzovať vo svojej tvorbe kresťanské myšlienky a hodnoty.

Pavol Strauss O umení

Slovensko bude vtedy veľké, keď sa v ňom pomestí veľa tvorivého a veľa ľudí tvorivého ducha, síce rôznej výchovy a proveniencie, ale vždy tvorivých, pozitívnych, otvorených pre dobro osobné, ale i časové. Len veľká mozaika rôznorodých tvorivých duchov je predpokladom pre kultúrnu budúcnosť. Každý omyl zakape v sebe.

Život je čosi viac a silnejšie ako umenie, ale bez neho je nepredstaviteľný. Umenie neznaša lož. Lživé umenie sa samo odhalí. Je zlé. Buď je časťou života, alebo je ničím. Ako vitamíny: nestačia samy na udržanie života; ale keby bolo v potrave všetko a vitamíny by chýbali, nedalo by sa žiť.

Sú veľké diela, pred ktorými naše vnútro onemie, ako pred údermi mora, alebo pred priestorovými akordmi vrchov: všetko je zbytočné. Už treba iba – čušať.

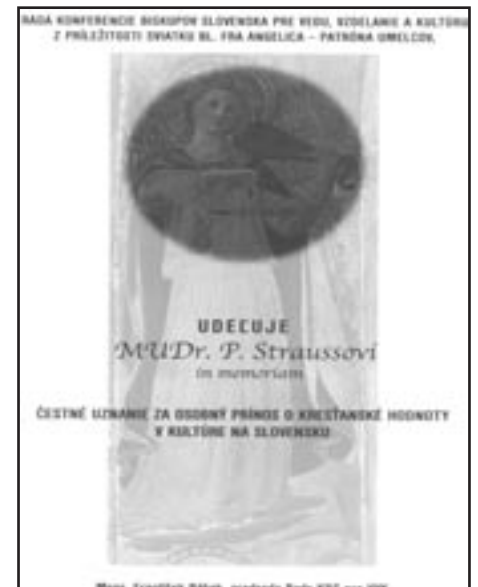
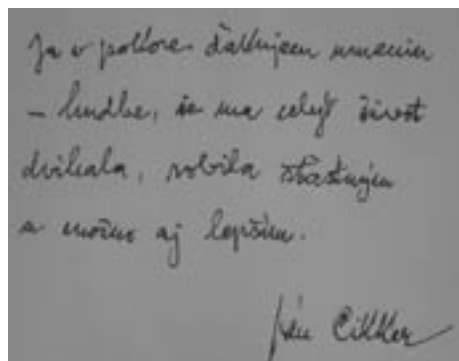
Každá doba je pripravená prijať veľké dielo ako svoju vizitku pred dejinami. Často z nej zvýši len umelecká tvorba. A veľkosť doby sa často dá posúdiť iba mierou umeleckých diel, ktoré tvorila.

Naše uponáhľané, na bagatelizovanie a prehodnocovanie bohaté storočie má zlahčovaciu tendenciu i pre normy svojich veľkých zjavov. Všetko má menšiu špecifickú váhu.

Sme predsa storočím so zjavmi ako Bartók, Prokofiev, Stravinskij, Hindemith, Janáček, Honegger. A stále len zametáme so všetkým a pachtíme sa za novou hudbou. Raz Schonberg redivivus, potom aleatorika a jej odmietanie.

A stále platí to isté. Buď to vedia alebo nie. Buď sú muzikanti, a tak to robia, alebo nimi nie sú, a tak im nepomáhajú nijaké štylistické a formálne výmysly.

Hlavný vnútorný zákon pre hudbu bol a ostáva: urobiť život hodným žitia, plným, umocňujúcim dôstojnosť človeka i jeho slobodu.

K ukončeniu roku sv. Pavla, k 160. výročiu narodenia P. O. Hviezdoslava a 15. výročiu úmrtia Pavla Straussa

Jozef Tóth

Trio Pavlov

V tomto roku 2009 si pripomíname trio PAVLOV: dvojtisíce výročie narodenia sv. Pavla apoštola, apoštola národov, ale aj apoštolov, ktorí sa zrodili z toho istého Ducha blesku, z Ducha Evanjelia a z vody „prúdiacej do večného života“, a to **Pavla Országha Hviezdoslava**, básnika (poeta saeculis laureatus), slovného a dramatického polyfonistu, ktorý sa narodil pred 160 rokmi, a **MUDr. Pavla Straussa**, chirurga, literáta, pianistu i proroka tohto veku, ktorý sa pred 15. rokmi presťahoval do krajiny damažského blesku a ktorého súborné dielo by malo tohto roku uzrieť svetlo sveta.

Všetci traja Pavlovia sa druhýkrát narodili zásahom blesku, svetla, Sily, ktorá sa vymyká nášmu poznaniu. Všetci traja sa totiž stali v našej terminológii **konvertitmi**. Tento pojem však nevystihuje podstatu ich stavu. *Converto, convertere* znamená obrátiť sa, napr. *fugam convertere* znamená dať sa na útek, utiecť, zmeniť smer. Oni však osobnostne, poznaním, vierou zostali tí istí, ibaže tento ich depozit, toto najvnútornejšie duchovné „ja“ sa zmenilo, a to nie tým spôsobom, že by zmenilo svoju identitu, ale že sa zavrášilo! Rozšírilo sa a narástlo do neslýchaných rozmerov. Boli vnútorne pretvorení na vyššiu kvalitu ducha, osobnostne na **mužov božích!**

Sv. apoštol Pavol, pôvodne Šavol (Ša ul), o ktorom je nekonečná literatúra, bol nositeľom zjavených právd Starého zákona, ktoré nezanechal, veď tieto pravdy sa mali zavŕšiť v príchode predpovedaného Mesiáša, ktorého židia čakali. A ten prišiel. No tak on ako aj jeho národ nepochopil a nezbadal, že ten, ktorý medzi nimi je, chodí a učí, robí zázraky a denne napĺňa predpovede prorokov, je tým, ktorého očakávajú: že naplnenie Zákona nastalo! Naopak, nekompromisne potlačal všetko, učenie i vyznavačov učiteľa z Nazaretu a chcel ich vykynožiť. Aký paradox! V rukách držal zvitky Zákona, zjavené slovo, ale videl iba mŕtve litery, dvere. Neotvoril ich, nevidel kľučku. Nemal svetlo! Videl, a bol slepý! Preto sa tieto dvere museli otvoriť a z nich zaznel hlas: TU SOM. Tak ako zaznel hlas pri Mojžišovi: SOM, KTORÝ SOM! Ten istý.

A tak sa stalo, že tento Šavol zásahom blesku pri Damašku síce zostal Šavlom, ale práve toto svetlo v ňom ozrejmiť všetko poznanie, vieru, prítomnosť i budúcnosť i úchvat z naplnenia Zákona a stal sa, i keď to bol ten istý Šavol, **Pavlom!** A tým svetlom, ktoré ho zasiahlo, bol ten, ktorého on prenasledoval. „Ja som Ježiš, ktorého ty pre-

nasleduješ.“ (Sk 9, 5)

Šaul znamená *vytúžený, vyprosený*. A kto ho mal vytúžiť a vyprosiť? Nuž, celý izraelský národ! I stalo sa: Z tohto Šaula, farizeja a literistu sa stal zásahom blesku Pavol, apoštol a hovorca Boží! Nový človek, i keď ten istý! Už rozoznal, čo je ľudské a čo božie! A tak ako Mesiáš, Ježiš z Nazaretu, ktorý ho pri Damašku zrazil z koňa, i z koňa pyšného a farizejského myslenia, zostal do konca života iným, zmeneným: **Pavlom** (*Paulus = malý, nepatrný*). A zázrak premenenia z neho urobil vrchol človečenstva. Jeho dimenzie prekročili miery ľudského chápania, ktoré on vyjadril, slovami: „*Nežijem už ja, ale žije vo mne Kristus!*“ (Gal 2, 20)

Tento premenený farizej Šavol sa stal prorockou omegou, zavŕšením slov Starého zákona a hlásateľom Vteleného Slova, Mesiáša, Ježiša Krista! Stal sa novozákonným človekom, apoštolom, misionárom, excelentným teológom, pastoralistom, biblicistom, kazateľom, ale aj novým človekom podľa prototypu Bohočloveka. Milosti ho priam utápali a dali mu schopnosť vidieť aj cez brány smrti. Nechodil s Majstrom, a predsa ho videl, počul a vedel všetko to, čo ostatní apoštoli získavali priamo pri Kristovi. Pán ho prirátal k tým, ktorých on chcel kameňovať, a stali sa jeho bratmi, a neskôr i spolumučeníkmi! On, ktorý o sebe povedal, že by sa nemal volať apoštolom, počul Pánove slová ako prorok Izaiáš a odpovedal ako Izaiáš: „*Tu som ja, pošli mňa.*“ A išiel. Pavlov paradox je najkrajšou harmóniou ľudskej existencie!

Jeho listy sú teologickými sumami, vyznaniami, svedectvami, zážitkami z misijných ciest, rádioaktívnymi žiaričmi a večne živými prameňmi, z ktorých vyteká láska a úcta k Bohu i k človeku! Prepis Ježišových slov, Ježišovho života do praktických návodov pre každodenný život, pre konkrétne ľudske komunity i jedincov boli, sú a budú do skončenia vekov univerzálnymi pravdami, na ktorých stojí vesmír, svet i človek! On v tomto blesku dostal múdrosť, čiže plné poznanie vedieť a vidieť, ale aj zažívať všetko. Evanjelium a Ježišov program pochopil a prijal ako oslobodzujúci model pre harmonický život človeka. Od prvej kapitoly Genezis po Apokalypsu, od narodenia Ježiša po Golgotu a po zavŕšenie-zmŕtvychvstanie videl totálne naplnenie Božieho plánu stvorenia a vykúpenia. My túto múdrosť máme premieňať v minútach, hodinách a dňoch nášho života!

Pavol nám dáva usmernenie pre život každodenný, nielen náboženský, veď jeho život bol životom človeka, ktorý skúsil všetko, popri daroch božích aj všetko najhoršie v svete! A práve pri zohľadňovaní všetkých situácií neomylné konštatoval: „*V Bohu žijeme, hýbeme sa a sme.*“ (Sk 17, 28)

Boh z dejín nevystúpi! Všetky dimenzie života, i tie najťažšie, sú len súčasťou úžasného stavu, v ktorom finálne zakotvíme v nevýslovnej radosi. A to je jasajúcim zmyslom všetkého. Apoštol Pavol tieto stavy zažil, a to aj vtedy, keď ho palicovali a kameňovali! A napísal najkrajšiu báseň, ódu, jasajúcu symfóniu, a je to *pieseň o láske, ktorá sa rodí z Lásky*, ktorá všetko premáha, ktorá je aj v najdrobnejších veciach a vzťahoch človeka a ktorá sa nikdy nepomíne, všetko vie v dobrou vyriešiť, ktorá je nám denne k dispozícii, čaká na to, aby sa mohla uplatniť, a neumiera. Je to najväčšia hodnota na svete, v živote človeka a je zmyslom všetkého. A o tejto láske hovorí Pavol, že Boh je táto láska!

Tento boží projekt sám nielen hlásal, ale aj žil, či už ako robotník, kazateľ medzi vzdelanými i jednoduchými, medzi rôznymi národmi, podľa tohto modelu sa obliekal, býval, cestoval, spával, pracoval, hladoval, trpel, znášal poníženia a rovnako jasal nad každým obráteným bratom! Jeho listy by mali byť vždy, teda aj v našom XXI. storočí, praktickou poučkou, ako sa má človek správať k človeku, a že všetky ľudské normy a predpisy by mali byť v súlade s Božím projektom lásky a bratstva, ktorý je svetlom a bleskom pre všetkých, ktorí seabedome sedia na koni. A tieto božie zásady sú súčasne najoptimálnejšie ľudské návody a mali by si ich prisvojiť tak v OSN, ako aj kmeňoví náčelníci!

Druhý Pavol vystupuje v tom istom Duchu záblesku a v našich národných dejinách: PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV, básnik, dramatik, literát a posol planetárnej kresťanskej kultúry. – Pripomíname si 160. výročie jeho narodenia (2. febr. 1849 vo Vyšnom Kubíne).

Na Orave zažiarilo slnko slovenskej poézie a literatúry, a v nej aj slnko ľudskej múdrosti a kultúry, ktorá nemala a nemá iba národný či regionálny charakter, ale sa zaraďuje medzi planetárnu kultúru, ktorá má svoj atribút: **kresťanská**. Tak ako celý jeho národ! Tento veľikán literárnej tvor-

by, polyfonista, ako sme už spomínali, zmocnil sa čerstvej spisovnej slovenčiny ako kvalitného lipového dreva a svojím úžasným slovným rezbárskym majstrovstvom z neho vytvoril diela, ktoré zaraďujeme na podstavec svetovej literatúry. Aj on mal nádych konvertitu, veď v rokoch, keď študoval v Miškovci, ho fascinovali hviezdy vtedajšej maďarskej literatúry, predovšetkým *Petőfi* a *Arany*. Cítil v sebe obrovskú tvorivú silu, ktorá ho súrila vyrovnáť sa týmto renomovaným osobnostiam, a to v ich jazyku. No aj tie začiatkové veci, ktoré napísal, dýchali slovenským duchom. Svoju brilantnosť nevedel vyjadriť v cudzej reči, i keď ju ovládal. Pokušenia a sklony tu však boli. Zásadný prelom nastal, keď sa roku 1865 z Miškovca vrátil do Kežmarku, študijného slovenského hniezda. Tam ho popri svetových literárnych veľikánoch očarila predovšetkým Sládkovičova *Marína* a kodifikovaný spisovný a nádherný jazyk! Jeho stabilita sa upevnila výrazne po maturite, keď odišiel na štúdium práva do Prešova.

Nie je našim zámerom písať tu nejakú recenziu jeho diel, či informačný prehľad, iba v duchu spomínaného pavlovského jubilea zvýrazniť, že aj Pavol Országh Hviezdoslav bol takisto tvorcom a budovateľom kultúry, o ktorej sme hovorili aj v súvislosti so sv. Pavlom apoštolom.

Táto tvorba v širokom spektre: tvorby básnickej, dramatickej i lyrickej, v okruhu najširších ľudských tém a sfér: humánnych, sociálnych, filozofických, náboženských, ľúbostných, humorných, národných i všeľudských nemá u nás konkurenciu. Bol to námetovo a stvárnením *polyhistor*.

Základným inšpiračným princípom a duchom tejto širokospektrálnej tvorby bol duch jeho národa, z ktorého sa zrodil a v ktorom pulzoval jeho život: **kresťanský svet!** I keď nebol dokonalý, ale bol nositeľom tejto dokonalosti!

Tak ako sv. Pavol bol zasiahnutý bleskom, a to až do drene kostí a do zázraku jeho tvorby! Rezonovala a rezonuje v nej: planetárnosť, univerzálnosť, celistvosť a božia naprogramovanosť sveta. Hviezdoslav hovorí svojím slovenským jazykom, ale v ňom má inkarnovanú večnú múdrosť a geniálne postrehy celistvosti a zmyslu ľudského života. Preto i jeho poetické a dramatické stvárnenia týchto skutočností sa rodia v nezvyčajnej reči. Sú to brilantne kreované novotvary, ktoré si kresal ako mramorové schody. V jeho dielach dýcha harmónia, ktorá rezonuje nielen vo fyzickom svete, ale aj v ľudskom, morálnom, vo vzájomných vzťahoch, v prostredí, v reči, v myslení, v skutkoch. Prezentyje ich v protikladoch: dobro, zlo, láska, nenávisť, veľkosť a podlosť. Východiskom je láska k Bohu a k blížnemu. Iný zákon ani nie je zákon. Tieto pevné hodnoty vo svojich dielach ukladal ako drakohokamy vedľa lacnej bižutérie a pozlátok

sveta! *Krvavé sonety*, *Hájniovka žena*, no najmä *Herodes a Herodias*, *Ráchel*, *Kain*, *Agar*, *Sen Salamúnov* – to nie sú len filozoficko-meditatívne básne, ale poeticky, lyricky, dramaticky i epicky spracované diela, a to v tvorivom ohnisku kresťanskej kultúry, povedali by sme: **v intenciaciach pavlovského videnia**. Sú súčasťou svetovej, planetárnej kultúry! V našej literatúre sú to nádherné gotické stĺpy stále sa rodiacej literárnej katedrály! Tieto diela rezonujú s biblickými dielami, a hlavne s dielami sv. Pavla apoštola, ktorý poznal tento svet od chatrče po areopág, od múdrosti po hlúposť, od nevery po vieru, od šťastia po utrpenie a od chaosu po krásu a vytrženie.

Hviezdoslav miloval Stvoriteľa i svet, a preto spieval, a preto tak krásne spieval! Pri jeho jubileu sa pýtame: *Kolík ho počúvame? A či nezabúdame, že aj nad našou malou krajinou žiaria veľké hviezdy!*

Tretí veľký Pavol, ktorý mal kolísku takisto medzi nami, je MUDr. PAVOL STRAUSS, chirurg, literát, hudobník, ale hlavne **prorok tohto veku**. Človek zasiahnutý bleskom na spôsob sv. Pavla. Bol z jeho rodu, pretekala v ňom nielen krv prorokov, ale aj ich duch, ich vízia sveta, človeka, jeho začiatok, priebeh i finále. Možnože to znie exponovane a nadsadené nad realitu, ale opakujem to s neodvolateľnou a nespochybniteľnou istotou, že tento rodák z Liptovského Svätého Mikuláša, neskôr jeho maturant, potom frekventant medicíny vo Viedni a Prahe a chirurg na mnohých miestach Slovenska je **veľduchom, opakujem veľduchom 20. storočia!** Keby bol žil v západnej Európe, bol by zaradený medzi výkvet osobností Európy!

Jeho genéza má korene v Mojžišovom zákone a v porokoch. Ale jeho vývoj a završenie kulminovali v Kristovi, ktorý neprišiel Zákon zrušiť, iba naplniť! Toto završenie však nebolo a nie je iba na úrovni náboženskej, na úrovni viery, ale aj integrálneho rozsahu života, v praktickom živote, v práci lekára, človeka, manžela, otca, priateľa, básnika, muzikanta, literáta, filozofa a predovšetkým proroka tohto veku.

Takýto model človeka, takýto konkrétny jedinec je podľa Písma na obraz Boží a podľa ľudskej skúsenosti: *homo integer*, celý človek, ktorý práve zásahom blesku zhora spoznal celú šírku i hĺbku, svetlo i tieň zmyslu sveta i človeka. Rozumové poznanie a zmyslová experiencia boli umocnené videním a skúsenosťou, že otázka bytia vesmíru, sveta i človeka je absolútne v rukách osobného Boha. A všetko stvorenie, teda i človek, je naprogramovaný podľa jeho zámeru.

Tento projekt, zafixovaný v Písme a ohlasovaný prorokmi, sa završil v Ježišovi Nazaretskom, o ktorom svedčili životom i smrťou celé zástupy. Pavol Strauss, zasiahnutý týmto bleskom, získal múdrosť

a dar videnia celého procesu človeka i dejín ľudstva na tejto planéte. Jeho diela vzápätí po druhej svetovej vojne, po hrôzach holokaustu, vrážd, hladu, nenávisti, plaču a utrpenia – jasne, vyčerpávajúco a so zdesením poukazovali na príčiny tejto najstrašnejšej vojny v dejinách ľudstva, ale súčasne aj na fakt, že všetky vojny, ktoré boli a budú, vychádzajú z jedného prameňa: z nenávisti a sebeckta. A ako východisko pre všetky veky a pokolenia videl to, čo aj jeho starozákonný brat Šavol: zakotvenie v Bohu, vo večnej láske, z ktorej sme tu prišli a kam sa máme vrátiť.

Straussov Ježišovský model mal viac harmonický, pokojný, vyrovnaný, radostný a superhumánny charakter. Všetky jeho diela, prózy, básne, úvahy, eseje, rozhovory zaznievali ako jeho klavírne etudy a sonáty. Celý jeho ľudský, literárny, chirurgický i muzikálny svet bol svetom podľa Božieho projektu a zákona, a ten sa dá redukovat' do jednej vety, ktorá ako blesk a ako pieseň zaznela z úst Mojžiša i Krista: „*Milovať budeš Pána svojho Boha celým svojím srdcom, celou dušou, celou myslou a celou silou a blížneho ako seba samého*“ (Mk 12, 30-31). Väčší zákon nie je, ale ani dokonalejší zákon nie je. Pavol Strauss ho dobre poznal, ale nielen poznal, on si ho overil na živote sveta a na svojom živote. Čítajme jeho knihy. Sú to recepty pre všetkých a pre všetko, recepty lekára tela i duše. Je tragédiou tohto sveta, že oslepol a ohluchol, nevidí a nepočuje hlas Boží, ktorý zaznieva aj v diele tohto nášho veľikána MUDr. Pavla Straussa. Jeho život i diela patria medzi tých, ktorí stoja v zástupe dobrých a svätých ľudí, ktorí sa presvedčili, že tento život sa nežíje len pre tento svet, ale aj pre nebo, pre svet, o ktorom sv. Pavol apoštol povedal, že „*ani oko nevidelo, ani ucho nepočulo, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú*“.

Tento tretí Pavol v našom poradí je z tej istej školy a spod toho istého blesku ako bol sv. Pavol apoštol i náš Héros Hviezdoslav. Veríme im a chceme byť ich žiakmi a bratmi. Škica týchto troch Pavlov nech je aj speváckym triom na našom pódii sveta!

„V Pavlovi se zjevuje pavlovsky, v otcích církve patristicky, v dalších bezpočetných svatých církevně. A v každém křesťanu Kristus stále roste a denně se zjevuje v hlasu čistého svědomí a svatými vnuknutími k dobrému. V nejtěžších dobách se obvykle vyskytnou noví Pavlové, kteří usměrní růst mystického Krista v dějinách neobvyčejným způsobem. Dnešní doba, zatížená mrtvými ideologiemi, je, jak se zdá, očekává. Nepotřebujeme teoretiky, kteří diskutují, ale apoštoly, kteří jsou ochotni dosvědčit Krista, kterého opravdu viděli.“

(Tomáš Špidlík, Apoštol národů svatý Pavel)

Vzájomné zrkadlenie: Pavol Országh Hviezdoslav a Pavol Strauss

K 160. výročiu narodenia P. O. Hviezdoslava: 2. 2. 1849

„Veľkí naši ľudia, skutočne veľkí – ako napríklad Hviezdoslav a Krasko, to sú ľudia, ktorí keby patrili k iným národom, boli by známi ako svetové veličiny. Jednako pre nás týmito svetovými veličinami musia ostať. Nielen pre nás samých, ale aj pre našich potomkov, pre všetkých ľudí s duchovnou hierarchiou hodnôt.“ (Pavol Strauss)

„Všetky mravné neduhy a úskoky slušnosti, od sebeckva, bezohľadnosti, chamtivosti a neúprimnosti sú medzníkmi medzi kultúrnymi a technickými vymoženosťami a etickými hodnotami, bez ktorých sa žiaden národ neobíde, bez trvalých škôd. Starosti starých, napr. Hviezdoslava, sú starosťami dneška.“

Zošmyknutie mnohých vrstiev slovenského národa do podzemia hmoty, spôsobuje už len nemnohým cvakanie zubov. Nezodpovednosť a inferiorita sú všeobecnou atmosférou, ktorej ohrožujúca škodlivosť je každému zrejmá, lenže každý vidí jej príznaky u tých druhých. A to sú tie duchovné miazmy, ktorými bútlavie „infirmis nostris saeculi“.

Zlé svedomie dneška pochováva do ľadového zabúdania veľkých a zodpovedných mysliteľov, počnúc Hviezdoslavom. Kto nie je schopný poznania hodnôt, odsúdil sa sám. Nebojím sa zajtrajška, bojím sa o zajtrajšok.“ (Pavol Strauss v liste z 25. 11. 85.)

Ak čítame P. O. Hviezdoslava a vnímame ho na pozadí vnútorného sveta Pavla Straussa – a naopak: ak čítame Straussa a vnímame ho na pozadí Hviezdoslava, prideme k ohromujúcemu zisteniu, nakoľko blízke, navzájom sa prestupujúce sú tieto duchovné svety, ako sa neskutočne jeden v druhom zrkadlia, ako obaja „spievajú z tých istých nôt“.

Naozaj: „starosti starých, napr. Hviezdoslava“, sú aj Straussovými starosťami. Dajme im teda – nakoľko nám to priestor dovolí – slovo.

1

Začnime – keďže sme práve v Roku sv. Pavla – Pavlom z Tarzu, meno ktorého naši „hrdinovia“ nie náhodou (!) nesú. Obaja si sv. Pavla nesmierne vážili.

„Svätý Pavol je z najväčších duchovných a psychologických fenoménov, ktorý sa narodil z ľudskej matky. Vzdelanec a mestský človek, sebavedomý rímsky občan. Nekompromisný, nech robil čokoľvek, a vždy v maximálnom vypätí. Vždy na Boha upriamený i vo svojej úlohe zúrivého prenasledovateľa a ničiteľa novej sekty – kresťanov. Lenže Boh bol neúnavný poľovník duší, a anglický básnik Thomson ho volá „poľovnícky pes nebies“. A túto vzácnu korisť prenasledovala milosť Kristova. Pred Damaškom, v náhlom stretnutí s Ježišom, spadli z neho zažitá predstava o politickom Mesiašovi a jeho duchovnej existencii. Ale jeho stretnutie so živým Kristom a jeho otázka: *Pane, čo chceš, aby som urobil*, súvisela s tým, že jeho vnútro bolo zaliate prúdom svetla „na osvietenie poznania Božej slávy v tvári Ježiša Krista“ (2 Kor, 4, 6). Bol to prelom tajomných síl, vpád vyššieho svetla. V Ukrižovanom mal dô-

kaz, že sa hnev Boží zmenil na lásku. A to ho premožlo, že sa z neho stal po všetky zvraty života navždy apoštol pohanov „v Kristovi Ježišovi“. Právý boží bojovník, mystik Krista, hlboký náboženský mysliteľ, spisovateľ a filozof. Jeho vnútorná intenzita a sugestívnosť je ako oná legendárna svätá kopija, ktorá uzdravuje rany, ktoré spôsobila.“ (P. Strauss)

Hviezdoslav sa zo svojho vzťahu k sv. Pavlovi vyznal v skladbe nesmiernej sily, ktorá hádam – k tejto téme – nemá vo svete páru: „Je obrátenie Pavla“:

Je obrátenie Pavla. Významu deň vysokého, ktorý ako vrchol sa nad planinou vzniesol všednosti, čnie po oblohu ľudskej pamäti a zreteľ jej, nech po obzore času či priestoru bol zblúdil kamkoľvek zo zvedavosti, zmyslov za vnaďou, za pastvou túh, stá magnetický pól vše pritiahne razom k sebe. Aspoň tak to býva u mňa každú ročnicu; nie div, bo deň ten vsutku vrcholí mi v živote...

To, čo Hviezdoslava i Straussa pojí so sv. Pavlom, je predovšetkým ono OBRÁTENIE. U Straussa je táto spojitosť zrejmá – uvedený opis Pavlovej konverzie akoby Strauss skutočne vyniesol zo seba. (Porov. k tomu materiál o Straussovej konverzii, ktorý sme uverejnili v Listoch PS 5, s. 12-15.)

Ak u Hviezdoslava hovoríme o obrátení, tak vždy máme na mysli len jeho návrat k materskej reči. Ale uňho nájdeme napríklad aj slová:

*Hej, mrcha svet mi kedys' zviklal bol
i vieru,
čo nedal mi, mi vzali jeho blud a lživost;*

*bo, hnusník, odvážil sa ešte aj mi stupiť
to večne krásne, sladké slovo matky!
No skoro prezrel som lešť, zazrel
kaluž podľú,
a ošial' prchnul krátky:
som zobjal oboje zas v hája toho šeru –
Je verím v Boha, v jeho všemoc,
spravedlivosť,
a v oškľivosť – kopnem krivdy modlu!*
(Azyľ)

Hviezdoslavovi hrozilo, že sa stane **márnotratným synom svojej Matky (!)** – tej matky, ktorá bola „opravdivým anjelom-strážcom a dobrým géniom domu“ – „stelesnená milota a dobrota: pobožná, skromná, prívetivá, prajná, dobročinná; útlocitná, citlivka-stydlivka; príčinnivá, pracovitá, bedlivá... V každom ohľade príkladná žena, láskavá až po sebazaprenie, pečlivá a starostlivá matka“ (Hviezdoslav: „O sebe“). Preto chápeme, že tak velebil vyslobodenie z týchto osídíel!

(Čitateľ „Človeka pre nikoho“ si na tomto mieste iste spomenie na stránky, venované Straussom svojej matke!)

Na inom mieste: v skladbe „Blízko si, Pane!“ – u Hviezdoslava čítame:

*A tu sa počal najťažší môj prečin:
oproti žitiu, ba i proti tebe;
oproti žitiu, čo len žičí sebe
i má dosť veru všade, v každom čase
na svojich trapoch; proti sebe zase,
môj Bože, ktorý zakázal si schovať
síc' pod zem hrivnu, však ni preceňovať
ju nedovolils' - človek nech tak kráča
vraj, jak mu nohy, vták, jak krýdla stačia –
Hej, totie túžby neurvalé, snahy,
tie nezmyselné zvedli, že som prahy
v hmlách hľadal, kde ich nestávalo pre mňa,
iba ak závrať, plahoč neforemná,
vše ztryskal do sfér kypom prázdnej peny:
rebríček zhrdiv pevne pristavený;*

a dymy tie aj život zakryli mi:
že tečie medzi brehy zubatými.

Len sám Strauss by nám vedel povedať, nakoľko sa v týchto Hviezdoslavových slovách odráža aj jeho vysokoškolská mladosť!

2

Na inom mieste Strauss o sv. Pavlovi napísal: „Možno povedať jednoducho: **sv. Pavol nie je populárny svätec**. Nemožno ho vzývať pri hľadaní zapotrešených kľúčov ani pri naháňaní cudzích telies v operačných ranách, a malé mladé alebo staršie „podplácatelky“ sv. Antonka len mrazivo myslia na nekompromisného Božieho káratela malosti a duchovného záplatkárstva. – Sv. Pavol stojí závratne mohutný v chladej tóne ustavičného súdu Božieho nad chronicky nerozhodnými. (...)“

Sv. Pavol nás bude podporovať vo všetkých divočinách lásky, aby naša znehodnotená krv raz vzkypela šumom najdrahšej krvi Ježišovej.“

Aj o našich „hrdinoch“ môžeme odvodnene povedať: **Hviezdoslav a Strauss nie sú populárni autori**. Nie nadarmo Pavol Strauss sám seba označil teraz už okridleným výrazom „Človek pre nikoho“, a nie nadarmo Hviezdoslav o sebe často písal ako o „hlase volajúceho na púšti“:

Ach, všetka moja moc, ak v skutku moc je,
zbroy moja všetka, ak je ozaj zbroy,
môj poklad, akže je ním, moja priazeň,
ak nosí trebárs črtu milosti;
smev slnečný, či hnevu blesk i hrom,
i všetok zápal srdca, jazyka dar
je moja biedna – lýra! A i tú,
mi verte (úprimnosti holdujem
vždy, všade!) neraz o uhol bych praštil,
skusujúc, jak je neprenikavá,
**bez dojmu, vlivu – hlasom na púšti
len volajúcim; tie jej všetky „Stesky“,
hoc boli slzou, krvou zrosené,
jak v prázdno vyzneli a zomreli...**

(Kolkokrát mal Pavol Strauss pokúšenie „praštil lýru o uhol“!)

Bol by to dlhý-predlhý cyklus ponôš na svoju „nepopulárnosť“ zo strany oboch autorov, keby sme sa ich pokúsili vymenovať. Parafrazujúc Ráfusove slová môžeme o nich povedať: „Velkí exulanti svojho okolia. Samotáři, žijící poza svoj vonkajší svet... V rozhovore s nikým iným ako s duchom národa, ktorému sa na ulici zdali čudácki a smiešni. Básnici bez spoločnosti, ktorá by prijímala ich dielo, komunikovala s nimi. Hlas volajúceho na púšti, ako sa trpko autoštylizovali...“ (Porov. A. Mařovčík: Herold svitajúcich časov. Hviezdoslav, s. 330.)

Nie zvláštnosť? Mne svet vyhyba.
Jak v tuláckom bych blúdil kocni,
bol biblický kys´ malomocný,
mi z okien ducha zrela pochyba
s úškľabkom, aký u blázna je,
pritkýňajúca úrek nehody,
sta bazilišok z báje;
tak svet ma v bázni obchodí;
jak v karanténe jatec, dlejem...
Nie smiešno to? Ba ja sa schuti smejem,
hot! skričím, varuj od škody!...

Čo môže byť príčinou toho „obchodenia sveta“? – hŕta Hviezdoslav tak i onak: „Čím zavinil bych komu skazu:/ pozorom, dychom, slovom, hnutím?/Čo boja sa ma?“ – A sám si odpovedá:

Však viem, v čom odpudlivosť vaša väzí:
že neznám, nechcem sa vám spodobať kde
lebkou, kde zas väzy;
že hadia ostraž nenie u mňa zdatnosť,
z bytnosti črepov nesdá žiaden cvik
mne azúr mysle, ducha samostatnosť,
nie vzor mi obožiteľník –
Nuž idte, mihajte sa povedľa,
jak tóne po jesennej stráni,
jak ubehlíci nalákani;
sám bes nech vás si osedlá!...
Ja nedbám, čo hned' mójho hrádku brány
viac neotvorí nik.

3

Hovorili sme, že Straussa i Hviezdoslava spája so sv. Pavlom obrátenie, konverzia. Zároveň však treba so všetkou rozhodnosťou zdôrazniť, že – na rozdiel od nášho bežného chápania – tu nejde o nejaké jednoduché „prestúpenie“ z jednej viery (či nevery) na druhú, **ale o skok z jednej roviny vedomia na novú rovinu, na novú orbitu vedomia**, na ktorú nás vynesie „vpad vyššieho svetla“ (Strauss).

Hviezdoslavov či Straussov OBRÁTENIE je jednoduchá premena, pozmenenie, upravenie, jednoduché „preoblečenie sa“ (Hviezdoslavovými znamenitými slovami povedané) – ale obrátenie sa do protismeru, vrhnutie sa proti prúdu. Ako hovorí Ján Pavol II. v svojom Rímskom triptychu:

„Ak chceš nájsť zriedlo,
musíš ísť dohora, proti prúdu.
Predieraj sa, hľadaj, neustupuj,
vieš, že ono kdesi tu musí byť.“

Nie nadarmo Hviezdoslav hovorí, že deň Obrátenia Pavla, tento „významu deň vysokého“ – sa ako VRCHOL „nad planinou vzniesol všednosti“ – a pokračuje:

I znova povýšený,
že pamätný ten zasvitol ma deň,
som vďaka jemu nad dní plochosť, totú

step beztvárnu; z bežnej kolaje
povyšiny opäť na prieval,
čo rozhraním je plytkých, zbahnatelých
vôd prítomnosti vôkol; zároveň
uspôsobený na široký prehľad
po minulosti dieloch, odtatých
včerajška brázdou; k tomu pohnutý
i popchnutý, si zo skúseností
už vydat počet –

.....
keď ponúka nás práve k úvahu
i obrátenia príležitosť sama,
**o sveta stálom preobliekaní
sa, o premenách...**

Prišli sme k historickej križovatke, keď ten neustále sa preobliekajúci svet sa má konečne obrátiť. Majákom na tejto ceste nám môžu byť len obrátení. O novom stupni vedomia týchto obrátených nádherne hovorí Pavol Strauss:

„...A ako sú vrstvenia v útrobach zeme, objavné prierezy profilmi vrchov, sú i vo vesmíre poznania úrovne rozličné dosiahnuteľné. Je isté, že v duchovnej ekonomike sa na určitých poludníkoch stretajú určité silové polia, ktoré nadnášajú určité individuá rozličných národov a povolani a rozličných vekov. Tu je len jedna blízkosť a jedno príbuzenstvo: tých, čo sa dostali do určitých polôh a dotykov tých istých výšok. Tí vedia, že sú z jednej roviny poznania a vnímania. To sú tie skutočné príbuzenstvá a národnosti básnikov, mysliteľov. Podľa potencie duchovnej objavnosti sa jedni šmýkajú po pluštiach historických a spoločenských rozprávačských konvencií, iní zas vystrčia tykadlá, či vo vede, či v umení a myslení, do neznáma.“

Ak hovoríme o novom stupni vedomia, akého nepochybnými nositeľmi sú Hviezdoslav a Strauss, máme na mysli skutočne „epochálne prekročenie novej hranice života a poznania“, ako o tom často hovorí náš obdivovateľ Pierra Teilharda de Chardin pri výklade listov sv. Pavla – Jozef Porubčan:

„Tu ide o najvlastnejší evolučný zákon stvorenia, podľa ktorého je po prekročení určitej hranice vývoja život viac ako neživot, myslenie viac ako inštinkt, láska viac ako myslenie.“

Keď teda prichádza na svet Kristus so svojou láskou až po smrť na kríži, a miluje takouto láskou i tých, čo ho križujú, jeho láska ku všetkým až do vycedenia poslednej kvapky krvi – nazvaná starým svetom strašnou nezmyselnou hlúposťou – znamená v skutočnosti **epochálne prekročenie novej hranice života a poznania**, a teda vstup do nového života, určujúceho jediný možný smer ďalšieho pokroku v evolučnom stvorení.

Staré sebecké myslenie tu už nemá nijaké šance, nijaké perspektívy a stáva sa

prežitou záležitosťou.“ (Posolstvo, ako o ňom písal Pavol Solúnčanom a Korintanom. Svedectvo pravde VIII, s. 63.)

Priklinujme ešte raz: Rozdiel medzi naším vedomím „planiny všednosti“ a vedomím Hviezdoslava a Straussa je ako rozdiel medzi zvieracím inštinktom a ľudským rozumom. Taký je to SKOK!

Mimochodom. V minulom čísle Listov PS sme sa už s takýmto novým stupňom vedomia, s preporodeným vedomím stretli: v preklade N. V. Gogola „Kresťan kráča vpred“ (s. 14) – v záverečnej pasáži o **múdrosti**, ktorú nám „môže dať iba Kristus sám“ – a ktorá ak raz vstúpi do človekovho umu, začne sa preňho „nebeský život“.

Je príznačné že sa nám k tomu prekladu ponúkol dávnejší denníkový záznam: „Ak by sme chceli skúmať, čo môže spájať také dva vzdialené svety ako Gogol a Strauss, nemuseli by sme ďaleko chodiť: No predsa KONVERZIA! – Veď čo iné sú Gogolove „Vybrannye mesta iz perepiski s družjami“, ak nie Straussovo „Človek pre nikoho“!.“

Ako súzvučne znie spomínaná Gogolova pasáž napríklad so Straussovými slovami, ktoré Martin Kolejčák v rukopisnej práci „Konverzia a krst“ uvádza takto:

„Sv. písmo nám nehovorí, čo prežil vo svojej duši Šavol, neskorší apoštol sv. Pavol, na ceste do Damasku, keď stratil zrak a tri dni nič nevidel (porov. Sk 9, 3-9). Pavol Strauss akoby hovoriac o tomto okamihu, vychádzajúc zo skúsenosti Šavla, nádherne zachytáva, čo sa dialo v jeho duši: „Pri otvorení vnútorných očí začína prológ pre ríšu ticha, rozreční sa svet obrazov. Upnutý na neviditeľný svet, zažíha sa vnútorné neznáme svetlo a nepoznatelné. To nie je svet fantázie, ako ho neustále odmietajú neverci, stále pokolenie Feuerbacha, ale svet spoznanej vnútornej istoty. Viera sa zdá vecou voľby, ale vždy je milosťou. Viera sa vyvíjala v národoch od židovského po všetky možné druhy obrátcov od najstarších čias až po terajšiu dobu. Vytvára sa v rôznych variantách a vybuchuje viac alebo menej razantne a oduševnene.“ Konverzia bola akoby záplavou svetla, či sopečnými výbuchmi ožarujúcimi temné zákutia jeho duše. Dodáva: „Konverzia nie je stav, ale dynamizácia vnútra, usmernená doteraz neznámymi dimenziami chápania.“ Všetko doterajšie štúdium rôznych diel bolo nedostatočné na pochopenie určitých vecí, ktoré zrazu boli presvetlené, pochopené.“

(Pokračovanie v nasledujúcom čísle)

Július Rybák

P. O. Hviezdoslav

Svoboda

(Úryvok)

Svoboda všetkým sveta národom!
- Ja nehovorím: diadémy zvržte;
ja nehovorím: zberte prestoly
(keď jaro tu: hneď všetko chce viť vence;
nuž kam ich dá, ak nielo slávných hláv,
na nichž by nezávädli, či k cintoru
snáď povynáša krásy života?
chce, venčiť chce a bude človečenstvo!);
nie, nehovorím, by ste strhli plášť...
lež hovorím, to hovorím – i čujte! -:
kdekoľvek putá – ta ich roztrhajte,
kdekoľvek jarmo – zlámte, združgajte!
Tak potom z triesok, zlomkov otroctva
nakladte ohňa, ako pastieri
arkadskí, - nech sa prvý pri ňom zhreje
a zapýri vo svojej sivej tvári
ten, jemúž putá, jarmo odňaté,
by kýženým hoc, ale nečakaným
tak zrazu rezkým vánkom voľnosti
sa neprechladil, nejak neprechladil!...
- Jak praská totá vatra! Nečudo:
veď dostala, hľa, zrazu za pokrm
tak rôznu látku: pýchy rárohy
a sebestva vrcholce, nadutosti
dym pôsobiacu chvoj a iné – od vás,
vňat suchú vetrom sem-tam metaní,
zas kôru mozolov i s miazgou krvi,
no tisíc bied a súžob ráždinu,
na ktorej krôpky zúfalosti visia,
i s oprchaným túžob črtením,
no vzdoru týky tiež... to zasa od tých! –
Lež vatra sviati predsa, krásne plá!
**To oheň očistca! Nuž pri jej svite
sa zviažte v kruh, v kruh svätej jednoty,
a zapečatíte zmluvu bozkom lásky!**
**Ó, láska bratská, tá nech otočí
jak stužky mocný pás driek človečenstva,**
tak jak opásat zvykla nebo dúha,
či jak ekvátor, rozhorúčený
kolmými pruhy slnca – srdca Boha,
opásal žhave, by neskraha, zem!
Objímte sa, i buďte rodinou!
Zem táto vaša nech je ako hniezdo,
v ňomž krmia sa spoločne a sa tešia;
a zem, a zem, a všetky, všetky hviezdy
nech takéto sú blaha hniezda
vo stvoriteľstva ústreší –
pod strechou domu božieho!

(1881)

Viliam Turčány

Hviezdoslavovi – Straussovi¹⁾

„Lež buď si akokoľvek,
mojeho žitia živel bude preds'
vždy väzieť v básnictve.“

Hej, nezriedka i v laicte
sa zjavil veľký žrec –
až po dreň kostí umelec.

Ba ešte hlbšie, do samej ich drene
vložil mu Jahve svoje vyjadrenie –
to isté vždy, len znejúce vždy novo:
najvyššie svoje Slovo,
najvyššiu svoju Vec.

Do jeho dní mu ako do mozaík
i láskavo i prísno
- tak ako Mojžišovi
svoj zákon staronový –
ukladal svoje najsvätejšie Písmo,
i keď ten muž sa svetu zdal len laik,
vzdialený od hromničných sviec.

A preds',
vek po vek,
od jeho zrodu v ňom vždy Boha prosí
človek

za lásku, za pokoj, za život
i za seba i za svoj rod,
za jeho drsný živel,
čo bez neho by zdivel,
čo – žiaľ, že neraz takmer prineskoro –
sa z neho učí Desatoro,
čo s ním sa jeho básňou stáva
rozzvonenu za ľudstva práva
a naveky sa v ňom zas uchová
tá lepšia polka pevcova –
až spásu získa nakoniec!

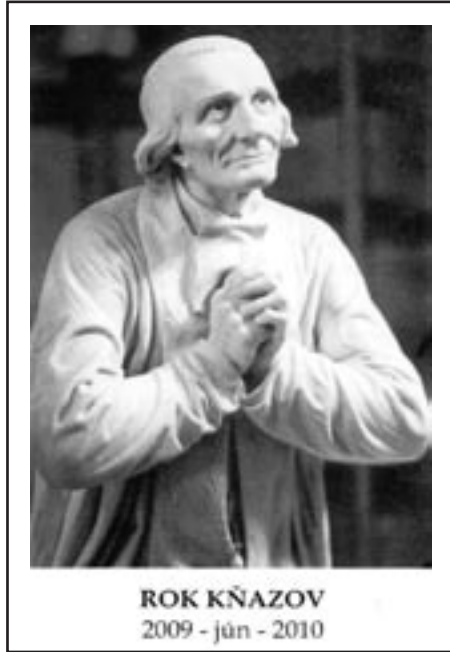
Môj Básnik,
vedz:
už buďsi akokoľvek,

či ešte celý vek, či iba dáky polvek
mi dobrý Pán Boh dopraje,
či sen mi na život, či život zmení na sen –
nech bude život môj vždy ako tvoja báseň,
čo plná Jeho dobra je!

¹⁾Poznámka: Hrou náhody sa stalo („Náhody sú nutnosti, ktorých úzadie nepoznáme“ – P. Strauss), že nám pri príprave cyklu „Vzájomné zrkadlenie Hviezdoslav – Strauss“ prišla do rúk báseň Viliama Turčányho „Hviezdoslavovi“ (Oheň z Neho, s. 55). Stačilo sa do nej začítať, a človeka ovládlo presvedčenie, že veď to platí – od slova do slova – aj vo vzťahu k Pavlovi Straussovi! - Tak vznikol ten zdvojený názov vyššie, voči ktorému by iste ani Turčány nemal výhrady. (J. R.)

K R O K U K Ň A Z O V

„Povolanie ku kňazstvu a k zasvätenému životu predstavuje osobitný Boží dar, ktorý je súčasťou veľkého plánu lásky a spásy, ktorý Boh pripravil pre každého človeka i pre celé ľudstvo. Apoštol Pavol – ktorého si v tomto jubilejnom roku pri príležitosti dvojtisícročia jeho narodenia osobitne pripomíname – vo svojom Liste Efezanom dosvedčuje, že „Boh a Otec nášho Pána Ježiša Krista, ktorý nás v Kristovi požehnal všetkým nebeským duchovným požehnaním“, si nás v ňom „ešte pred stvorením sveta vyvolil, aby sme boli pred jeho tvárou svätí a nepoškvrnení v láske“ (1, 3-4). V univerzálnom povolaní k svätosti pôsobí osobitná Božia iniciatíva, ktorou si Boh niektorých vyvolí, aby jeho Syna Ježiša Krista nasledovali viac zblízka a stali sa tak jeho služobníkmi a privilegovanými svedkami. Božský majster osobne povolal apoštolov, „aby boli s ním a aby ich posielal kázať s mocou vyháňať zlých

duchov“ (Mk 3, 14-15). K nim sa pridali aj ďalší učenci, ich verní spolupracovníci v misijnej službe. A tak sa po stáročia nespočetné zástupy kňazov a zasvätených osôb v Cirkvi úplne oddali službe evanjeliu, odpovedajúc tak na Pánovo povolanie, a v poslušnosti voči Duchu Svätému. Vzdávame vďaky Pánovi za to, že aj dnes povoláva robotníkov do svojej vinice. Hoci je pravda, že v mnohých oblastiach sveta pozorujeme znepokojujúci nedostatok kňazov a že putujúca Cirkev sa stretáva s rôznymi ťažkosťami a prekážkami, predsa nás podopiera neochvejná istota, že po cestách času nás k definitívnemu uskutočneniu Božieho kráľovstva pevne vedie on: Pán, ktorý si slobodne vyberá ľudí rôznych kultúr a rôzneho veku a pozýva ich, aby ho na základe nevypytateľného plánu jeho milosrdnej lásky nasledovali.“

(Z Posolstva Svätého Otca Benedikta XVI.)

Pavol Strauss – Karol Strmeň o kňazstve

(K 15. výročiu ich úmrtia: Strauss – 3. jún 1994, Strmeň – 16. október 1994)

Pavol Strauss

Kňaz a dnešný laik

Cirkev je mozaika Kristovej podoby; živá a žitá mozaika: utrpenia, vzoru i činnosti. Naše storočie možno smelo nazvať storočím Katolíckej akcie. A práve pre vystupňovanie síl a možností laického apoštolátu sú interferencie práce, života i cieľovosti kňaza i laika častejšie ako doteraz v dejinách Cirkvi. Zintenzívnením duchovného života sa stretávajú častejšie ako u sviatostí, sviatostným životom sa častejšie zhodujú vo formovaní individuálneho bytia, za svätosťou zacieleným bytím sa zídu v apoštoláte a metafyzike zodpovednosti.

Metafyzika zodpovednosti je východiskom a kľúčom k veľkosti a tragike kňazského stavu i každého živého apoštolátu.

V občianskom živote je jedno, kde je človek; ide o to, akým je. Nie miesto robí človeka veľkým, človek robí miesto významným. Jedine kňaz je povýšený svojím kňazstvom. Ak je malý, stáva sa menej malým; ak je veľkým, stáva sa väčším.

Svätý Augustín sa k tomuto bytostnému príhovoru Božiemu stavia takto: „Nie ty sa zmeníš vo mňa, ale ja sa zmením v teba.“ Z tejto oslepujúcej výšavy, do ktorej je človek vyzdvihnutý, treba chápať dýchacie ťažkosti úzkoprsejších duší i závraty a vyháňanie slabých.

Niet vznešenejšieho stavu nad kňazský. Ba nie je ani pomysliteľný. Byť kanálom sviatostí a Božej milosti. Jeho zá-

stupcom, lekárom, otcom a záchrancom ľudí v ich posledných potrebách, v krávnostiach súženia a radosti, je vrcholom ľudskej moci.

Svet je plochý pre plytkého, nudný pre nudného, chorý pre nezuživého. Ale ako Romain Rolland povedal: „Každý je natoľko opustený, ako sa sám opúšťa.“ A preto nutne musí vládnuť určitá koincidenca medzi formátom srdca a ducha a danou úlohou. A tu sme u celej problematiky naznačenej témy.

Má ona stránku historicko-vývojovú, stránku psychologickú i stránku metafyzickú.

Cez stáročia bol kňaz jediným poverencom Kristovým, jediným a akosi jedine oprávneným apoštolom. Objektom jeho apoštolskej činnosti bol laik. Všetka sila hierarchického apoštolátu bola vynaložená na získanie a zintenzívnenie laického sveta. Čo získalo srdcia? Veľkosť Kristovej Pravdy a nekompromisné nasledovanie Krista a oddanosť v živote svätých. Tých najlepších z radov laických si i pre apoštolát privábila neochvejná, v živote i v slove s pravzorom Kristom súhlasiaci živá viera, jej plnosť a neoblomnosť vo vytváraní žertvy vlastného života Večnej Obety Božej.

Dlho sa muselo klopať na srdcia primurované zvyškami pohanstva, kým do duší zasvietilo neodvolateľné rozhodnutie pre slnko Kristovho života. Ale keď sa ho raz možolnaté a úprimné srdcia chytili a celkom sa mu odovzdali, žiadali

to veľké a tvrdé, čím boli získané, predovšetkým od tých, ktorí ich tým získali. A keď tu nastali kolízie, odfarbili sa i v životných vzťahoch. To je vývojová stránka hodnoty laického apoštolátu v pomere ku kňazovi.

Obsahom a zmyslom svätej drámy kňazského a reholného života je toto: žiť v Bohu, v žiare jeho centra a pre neho, cítiť ho čím najintenzívnejšie, čím najintímnejšie.

Kňaz je Kristov pomazaný a súdiť ho prislúcha iba Kristovi podľa sv. Kataríny Sienskej. A keď sa odvažujeme dotknúť problematiky kňazskej existencie, smie sa to vždy iba po náležitom uvedomení si veľkosti kňazského stavu.

Veď čo je nad to: dať sa cele a bezvýhradne Najvyššiemu. Vzdať sa seba samého, ba i svojich ľudských záväzkov, vzdať sa natoľko, že sa podoba blíži Božiemu vzoru. K ťažkostiam údely ťažkého ľudského bytia sa dobrovoľne pribierajú ťažkosti ľudskej osihotenosti a neoblomnosť strážcov a správcov Božích tajomstiev. Všetko veľké prečnieva. I kňazský život prečnieva nad životnú šedivosť a všelijaké hrmavice sa okolo neho odohrávajú. Je izolovaný nielen zjavom, ktorý už samotný je vyznávačstvom v týchto zdivených časoch, ale často vrozeným údelom. A v tomto je tiež kus vznešenej tragiky. Kňaz by sa svojimi rozumovými vlohami uplatnil na popredných miestach civilného života – a predsa nemôže byť kňazom. Je v tom kus svätej kľiatby.

Byť človekom znamená trpieť. Byť kňazom znamená podľa Demla „tajomne trpieť v tajomnom tele Kristovom“. Kňazovi je Božou dôverou pridelený väčší úsek na spoluvykupiteľskom diele. Kňaz a obeť sa vnútorne rýmujú. A heroizmus mu je prisúdeným postojom.

Kňaz je spojivom ku Kristovi a prvý vzor za Kristom. Kňaz je cesta, na ktorej sa hmatateľne a oficiálne stretáme s Kristovou láskou, dobrotou, čistotou a ostatnými božskými čnosťami.

Kňaz je darcom vrcholnej pravdy tým, že nám dáva život Božích detí. Kňaz je ostatnou možnosťou ľudského vývoja.

Aby sa žilo v tejto výške, treba kňazovi udržiavať na bode varu svoj vnútorný život. Lebo veď všetko je formované duchom, všetko je vytvorené vnútri. Ak sa kňaz vyšmykne z takejto vnútornej intenzity, ktorá by prežarovala sama sebou i všetok jeho život praktický, narazí v dnešných časoch predovšetkým na laického apoštola a na každého zbožného veriaceho.

Katolícki laici, ktorí vedú intenzívnejší duchovný život, by v obraze kňaza alebo rehoľníka radi videli premožené svoje slabosti. A tu de facto treba zistiť, že kňaz nie je súkromníkom ani na chvíľu. Remeselník, úradník, robotník si odrobia svoje, a hotovo: sú len niekoľko hodín denne vo svojom zamestnaní. Zhodí pracovné šaty a sú inými ľuďmi. Kňaz nikdy neprestáva byť kňazom, je ten, ktorého údelom je rozduchávať Kristovu pahrebu v dušiach. Niet tej chvíle, že by z tejto zodpovednosti vypadol. Lebo u kňaza a rehoľníka platí duplom veta sv. Jána z Kríža: „Každou myšlienkou, ktorá nesmeruje k Bohu, okrádame Boha.“

Ale dnešný laik-apoštol stretá sa na svojej horlivostou podmienenej ceste napríklad s mrazivým zjavom, s osobnosťou nie zbožného kňaza, kňaza, ktorý zahorí, ak ide o umenie alebo o spoločenskú zábavu, o politiku alebo o vinohradníctvo, ktorý však tlie pri problémoch náboženských a nábožensko-filozofických, alebo dokonca i pri náboženských úkonoch. Jedno príšerné slovo je u nás zaužívané v súvislosti s náboženskými úkonmi: slovo odbaviť. Niet strašnejšej blasfémie ako odbaviť breviár alebo pohreb, alebo už čokoľvek, čo sa týka oblasti náboženskej. Toto slovo muselo vzniknúť pri najnižších stupňoch náboženskej horlivosti. Vieme, že sa pri častejšom opakovaní i veľkých vecí ľahko otupí myseľ i srdce; ale bôľne je milujúcemu srdcu, keď chce vidieť Milovaného, milovaného každým, tobôž jeho vyvolenými.

Ťažko padne vidieť v rekordnom čase odsúdené omše, pri ktorých sa kríže robené nad kalichom podobajú skôr na gestá, ktorými sa odháňajú muchy, ako hovorí Fiedler v knihe *Warum im Zick-*

-Zack gehen. Veď je vylúčené percipovať čo len rozumom bleskovým tempom chrliace modlitby, nieto ešte ich prežitie, čoby aspoň vôľou uvedomované, alebo ich precitenie. Ťažko padne vidieť bagatelizovať úkony askézy. Ťažko padne vidieť občas minimálny záujem o pastoračnú činnosť.

To nie sú premrštené požiadavky. Veď na každom slove svätej omše sú zosnované stáročia a na každom je zoschnutá krv mučeníkov a vyznávačov. A dnešný zbožný človek si to veľmi živo uvedomuje, a práve dnešné časy ho nútia k tomuto postojú úplnej vnútornej odozvanosti veci Kristovej. A živé kresťanstvo bez zriekania je kontradikcia a apoštolská činnosť je základom všetkého.

Nie z jalového kriticismu sa tieto veci spomínajú; fakt je, že nedostatky sa vidia najostrejšie v očiach lásky a v zrkadle nenávisť. Nie pohania a bezbožníci sú natoľko zodpovední za pohromy tohto sveta, ale my všetci, predovšetkým laici a kňazi, ktorí sme krviprísažní, ale často falošni svedkovia Ježišovi. Naše plytké srdcia nesú hlavnú ťarchu viny.

Boh nedostane od človeka nikdy dosť. I všetko mu je len málo. Ale keď sa z mála všelijakými koncesiami a detskými vykrúcačkami uberá, ostane o chvíľu menej ako nič. Ale skoro nevedomosť o svojom stave nie je ešte nevedomie alebo bezvedomie. A preto je spoločné a otvorené uvedomenie zdravým a uzdravujúcim, lebo spoločný cieľ a spoločná služba tomuto cieľu zavazujú k vzájomnej pomoci.

Dnešný laik si uvedomuje svoje skromné miesto v hierarchickom apoš-

toláte a vie, že je bez toho začlenená len individuálnym, súkromným agitátorom; preto žiada od brata-kňaza viac než vysluhovanie sviatosti a úradovanie. Túži po apoštolskom vzore v kňazovi so všetkými prívlastkami vyznávačskej horlivosti, čistoty a oddanosti. Túži po heroickom vzore v kňazovi so všetkými prívlastkami mučeníckej tvrdosti a lásky.

Doba je jedinečná. Má nevidané rozmery zloby a zločinnosti, nevidané možnosti hrôz a katastrof, nevidané množstvá klamstiev a priepastných úškľabkov. Rozbehy zla sú jedinečne veľké mimo nás i v nás.

Každý chce každého čím vedeckejším, to jest čím ničivejším spôsobom zničiť. Atómové bomby hmoty i ducha čochvíľa budú patriť do starého železa.

A predsa ostane v každom ľudskom srdci kútik, čo aký zastrčený, do smrti pripravený na Božie orosenie. Všetko tápanie len v pozemských slastiach sa raz ukáže v pravej pochybnosti. Nakoniec zažiarí všetkým národom i ľuďom jedine žiadúca a nevyhnutná vlasť nebeská. A do tej nás môžu zaviesť len kňazi, ktorí jediní sú predurčení na to, aby z dnešného ľudstva, ktoré už sotva chce uveriť, že je stvorené na obraz Boží, vykresali ozajstné deti Božie.

Svätý Bernard z Clairvaux tvrdieval: „*Habet mundus iste noctes suas et non paucas*“ (Nech má svet i veľa svojich nocí). Krása a veľkoleposť Cirkvi je v tom, že i z temného horizontu daností sľahá Večné Svetlo. Boh dáva svetu kňazov, aby oni dávali svet Bohu. To je bremeno, slasť i krása kňazského bytia.

(Ecce homo, 1947.)

...Po celej prírode sa zdá rozložený smutný tieň hriechu človeka, akoby i duša prírody bola nalomená. A pohľad človeka, zatiahnutý vlastným zlom i jeho odrazom, potrebuje niečo, čo by ho nadnieslo nad toto dvojaké jarmo. A do tohto zákulisia odvekého smútku môže nás viesť len ľahká ruka zasvätenca, očisteného absolútnou radosťou, ktorým je predovšetkým posvätený – kňaz.

V kňazovi je možná najvyššia možná forma tvorivosti, aká je v umelcovi, odhalovateľovi pravdy. Predstavme si len jas prírody, neba, lúk, kvetov, stromov v duši vydrhnutej posväcujúcou milosťou, ktorá dýcha rytmom rajským, čo vyžaruje ako jemná čiarka, snová spomienka zo všetkého stvorenstva. A predstavme si ľudskú dušu, ubitú a ubolenú všetkým najťažším, čo môže človeka stihnúť, srdce zhorknuté a zovreté, a kňazovi sa podarí čo len na chvíľu rozohnať tie čierne mráky a viesť tento pohľad, zlomený pre všetky dialky, pred večný trón radosti, pred kráľovstvo Baránka Božieho, do vždy jestvujúcej ríše plesania už večných srdc, pred trón Slnka Spravodlivosti. Ako zázračne sa vie spojiť bolesť a radosť, choroba a večné zdravie, narušenosť a krása.

*Ako slnko svojou žiarou denne udiera znovu nastavené líca našej zeme, aj človek sa môže vystaviť závanu milosti, bez spupne a odmietavo vyhrnutého goliera duše. A kňaz má viesť do života túto vnútornú hygienu. Kňaz vrúcny, otvorený na dve strany: k Bohu a k človeku. Kňaz zbavený profesionálnej otupenosti, ktorého dušu cítime ako prievan Absolútna. Kňaz, ktorý sa pridíža Kristovo: „*Ite euntes*“ (Chodte), nie usadnutý, i keď je osadený, ozdravujúci, i keď je chorý, kňaz, ktorý večne prichádza s Kristom, večne rozdáva, neúraduje, ale je súcítny, veľkého srdca a veľkých sľz. Kňaz lásky, lebo veď vari láska je blízke vírenie Večnosti, pre človeka ináč nepochopiteľné. Kňaz, ktorý nás učí už svojím bytím, že treba byť ustavične pripraveným na Kristov príchod – hoci smrťou – ako náhlou Večnosťou.*

(Ecce homo)

Karol Strmeň Kňazské ruky

Láskavé ruky kňazské? Čo je kňaz, pochopí ten, kto otca potrebuje a otca nemá: keď je ako bez rúk, jak bez rúk chodí, ako bez rúk píše, sen sa mu mení v slovo bezosné a hľadá, a nevie, kde a čo by mal. Ten, vlastným srdcom napomínaný, vie, kto je kňaz.

Preto sme, dobrí ľudia, tisíce rokov tomu, v rodnej obci kľakli a kňazom ruky bozkávali. To je tá naša škola dejinná.

A keďže všetci naši otcovia chudobní boli, tvrdí, hriešni ľudia (jednako stokrát lepší ako my), a keďže všetci naši otcovia modlievali sa lepšie ako my, aby sme boli lepší, my, ich semä rozviate svetom ako púpava, my, nový strom, čo bez koreňov kráča a v spánku vonia, šumí spomienkami na brehu smrti: povedzme si pravdu. Hľadáme svojich otcov, neraz mŕtvych, a s úžasom ich nachádzame, stokrát nájdeme ich a zabudneme, stokrát pred nami stoja – kňazi rodov našich. Nezavidíme tým svätým rukám kňazským, ktoré sa neraz samy seba boja. Veď ako môže človek smrteľný vziať do rúk vlastný osud? Ale kňaz svoj osud drží v rukách: Krista Pána! Pozdvihuje si Sudcu, Spasiteľa a Priateľa.

Ty nedbáš, nie si on – ale sa, priateľ, pouč. Krista držia to ruky celkom také ako tvoje. Do neba vojdeš iba skrze svoje slabé a márne, denné človečenstvo. Ty nie si anjel? Sláva! Teda môžeš sa zachrániť a spasíš. Zdvihni zrak, vztýč čelo, pozri na tie ruky kňazské: dvíhajú Krista, prosia za teba.

Sú ruky kňaza ako ruky naše, veď – tak nás učí Pavol apoštol – kňaz má byť jeden z nás. Také sú priam ako i tieto moje, úbohé, raz mocné a raz ako pribité. A predsa nie tú také.

Starý kňaz, odkedy dal sa Ježišovi do rúk a v rukách nosil Toho, čo ho drží, je človek premenený. Je to pestún, ako bol pestún svätý Jozef. Keby... keby tak mohol s nami hovoriť

jasnejšie od slov, čisto, vzájomne, ako sa rozprávajú anjeli a ako kvet sa prihovára kvetu, zlakli by sme sa ohňa v jeho očiach. Bremená padli, keď on ruku zdvihol a rozhrešil a my sme rozrušení odbavovali letmé pokánie.

Lebo je dobre v Cirkvi. Po spovedi všetci sme dobrí v dome anjelov. Ale on, kňaz, je sám! Je jeden z nás, sám mimo nás,

ako je otec sám so svojim synom, keď mu dohovára až z kosti srdca, ale nikdy nevie, či vlastný syn ho pochopí a uzná. Vrucnejú, dozrievajú ruky kňazské, ktoré ťa krstili v smrť Kristovu, vylíenili ťa z hadej kože hriechu, dali ti Telo, tebou bičované, žehnali malú ženskú ruku v tvojej a čakajú, aby ťa pomazali pred tvárou anjelov, čo lampu držia. Teraz už v bielej svätej starobe trasú sa bázňou. Nájde vieru v tebe Syn človeka, až príde v oblakoch? Tratí sa svet jak na kyčine rosa a ako zora večerajšia. Kňaz svoje má – na zemi borbu, v nebi úsmev. U nás čo čaká kňaza? Beda, ak len bystré a vzletné slovo! Kalich čaká ho, nie pokál, ale kalich z Getsemani a horká milosť na dne kalicha a toto slovo ako živý blesk: pre lásku Božiu, ľudia, neprestaňte sa zúčastňovať v mukách Kristových! Zapáľte sviečku! So mnou vyčkávajte na nebi kríž a hviezdy žeravé, aby vás potom – kosti oživené! – zo zeme pozdvihli a požehnali

*láskavé
kňazské ruky
Kristove.*

„Pretože jeho (Strmeňov) svetonázor je nábožensky fundovaný, nachádzame u neho priam adoračný vzťah ku všetkému sakrálnemu. Vrcholným spôsobom v reflexívno-evokačnej básni Kňazské ruky; základný objekt, ruky, stali sa mu všeobsažným symbolom. Je to najkrajšia oslava všadeprítomných kresťansky posvätených rúk – v živote jednotlivca i národa, v rozpätí dejín i kozmu. Ani Strmeňovmu básnickému druhovi Mikulášovi Šprincovi, ktorého vysvätili v Spišskej Kapitule, sa nepodarilo napísať takú výsostnú báseň...“

(Július Pašteka)

Pavol Ondřík S Tebou, Pane...

„Obsahom a zmyslom svätej drámy kňazského a reholného života je toto: žiť v Bohu, v žiare jeho centra a pre neho, cítiť ho čo najintenzívnejšie, čím najintímnejšie.“

(Pavol Strauss)

Bdieť som prišiel s tebou, Pane. Po dni krásnom, nadšenom, za seba i za povolanie, ktoré si mi zveril. Radosť je byť v Katedrále, v družnom, bratskom duchu sláviť krásu liturgie. Šťastie je prežiť v chráme obrady Poslednej večere, kde i seba vidím akoby zo strany a vidím, že ja – to nie som ja... To si Ty. Nie pre moju akúsi – akoby záslužnosť – veď jej niet, ba naopak... Lež pre lásku, ktorou si si ma vyvolil, aby som Ti dal seba.

Radostný deň, krásna liturgia – a národ sa rozišiel, po svojej si šiel práci, povinnostiach, a... Ty si tu ostal sám. Smutná, krutopравdivá história sa opakuje. Opustený v Getsemanskej záhrade, sám... Človek má svoje záujmy, interesy... I slabosť je jeho údel. Ty si sám a je Ti to ľúto – „ani chvíľku ste nemohli so mnou bdieť...?“ Namiesto výhovorky len hlúpo-nechápavý pohľad – že čo sa deje? Veď, len sme zdriemli... čo od nás vlastne chceš...? – Nič, len aby si bol tu. Aby si bol! Bol do mňa a môjho sveta zainteresovaný... Lebo sa idú diať veľké – najväčšie veci, a ty to prespíš, budeš mimo, vedľa...

Ostáva Ti smútok zo samoty, opustenosti. Sám medzi mnohými, cudzí medzi svojimi. Opustený v záhrade, opustený v kostole... Ako vo väzení, kde Ťa až príliš stenami a zámkami chránime. My spíme a Ty bdieš. Sám...

Tak som prišiel aspoň chvíľu a na chvíľu zmierniť Ti tú samotu. Len tak pri Tebe posedieť, s tebou bdieť. A bez slov, v tichu uvidieť zradu, útek, krvi pot i Tvoj strach. Nechceš pomoc, len nechceš byť teraz sám. Preto som si prišiel k Tebe pri-

sadnúť. Do temnice. Síce bezpečnej, ale chladnej a najmä prázdnej. Dúfam, že Ti nezavadziam... – ja viem, to len tak... Dobre, bez zvyšných slov.

Chcem Ti povedať, že dnes sa mi slzy do očí tlačili, lebo si si pre svoj ľud prepožičal mňa. Lebo i na mňa tak pozerali, ako kedysi v Nazarete na Teba, keď si im prečítal z Izaiáša. Hľadeli na mňa a ja som túžil, aby videli teba... Ja som vedel, že vidia Teba... preto sa mi oči spotili.

Umýval som chlapom nohy a ich – a spolu s nimi i ostatných – zachvacovala Tvoja láska. Láska „pokorného služobníka“ (Iz) – Baránka, ktorý slúži a vydáva seba napospas. Nevidel som nič, len ruky lejúce vodu a ručník, ktorý nohy utiera, nežne ich pridŕžiavajúc, a to ponížujúco-pokorné gesto, keď každému si tú nohu pobožkal. Až samého ma mrazilo v chrbte od tolkej pokory.

Ale dal si nám príklad, aby sme si aj my navzájom takto slúžili.

Keď Ty konáš, hoci aj bez slova, to je viac, ako všetky naše slová. A za pokornú službu – výsmech, pohrdanie. Len tí, ktorých si sa dotkol, so zahanbením, odnášajú si v srdci lásku. Len Tebe ostáva samota.

Ona vôkol lásky vždy sa motá...

(V Kluknave 9. apríla 2009)

Vysoké priateľstvo

Tak si asi predstavujem vzájomný styk dvoch priateľov. Gogol píše v liste K. S. Aksakovovi: „Pokračujete v svojich zápiskoch? Hľadte, aby sme sa nemuseli hanbiť, keď sa znova stretne, a aby sme si mali čo navzájom prečítať.“

Neraz som si už predstavoval ten budúci ideálny (ale zato nie nereálny) čas, keď sa budeme kochať jeden v druhom navzájom, ako teraz v kvietkoch, a keď tento náš obdiv bude bez slov prúdiť od jedného k druhému...

Úplne som mal pred sebou Palka Straussa, keď som čítal, ako si Aksakov spomína na Gogolovu návštevu: „**Bol ku mne neobyčajne nežný a niekoľko ráz ma chytil za ruky a hľadel na mňa s takým výzorom, aký sa ani opísať, ani zabudnúť nikdy nedá.**“

Slová, ktoré napísal Aksakov v liste synovi dva dni po Gogolovej smrti, sa raz zopakujú aj o Pavlovi Straussovi: „**Považujem Gogola za svätého, nespresňujúc pritom význam toho slova. To je skutočne mučeník vysokej myšlienky, mučeník našich čias a súčasne aj mučeník kresťanstva.**“

(Julo Rybák, Zápisník 20. 4. 1987.)

Strauss – Strmeň: Z korešpondencie

„...Poznal sa so Strmeňom. Keď prišiel Strmeň na Slovensko, vždy prišiel k nám. A je jeden historický obrázok z poslednej jeho návštevy. Sedeli tak s manželom proti sebe, debatovali... A debatovali tak oduševnene, že sa voľako chytili za ruky, a táto fotografia existuje: ako sa držia za ruky. A zaujímavé, že po manželovej smrti ako keby sa oni boli držali a išli aj na druhý svet spolu; o dva mesiace Strmeň havaroval a zomrel.“

(Mária Straussová)

Drahý Karol Strmeň!

Úprimne som túžil stretnúť sa s vami. A na tých dvoch možných stretnutiach Vás nebolo. Pre mňa to bolo veľké vákuum. Mne už stačí, že ste tam a tým ste mi aj tu. Váš formát je veľa pre Slovensko. My sme nateraz v štádiu minimalizácie nepolitických hodnôt. A čo pridajú národu politické hodnoty, veď sú to najefektnejšie.

Je zásluha, že máme samostatný štát. Ale musíme si ešte a ešte uvedomiť, že na cene narastíme len v tieni duchovných hodnôt. Veď ten advent k tomu bol výrazne dlhý. Nech nás len Prozreteľnosť obdarí z dielne ducha primeranými hodnotami. Po tom nám prichodí túžiť. Len nech nám aj prífara realizovanú úctu k hodnotám. Na zjazdoch sa to nevydoluje. Sme ešte príliš oklieštení duchom starej totality. Pre mňa ste len Vy a Rúfus stigmatizovaný poéziou. A tomu aj Vám chceme ostať verný.

U p. Litvu v Trnave má vyjsť rukopis, ktorý bol dlho v Kanade. Všetko Vám pošlem a vždy kus srdca

Váš oddaný P.S.

Okrem pozdravu manželky Vám a milostivej panej mám poprosiť manželku o diétne rady a čo nového by bolo na diabetes.

Drahý Karol Strmeň!

Sú údobia, keď strácam zmysel pre časové relácie. A tak i Váš list zo septembra beriem do rúk, trochu s klopaním srdca a isto-iste s pošramoteným svedomím. Ale tá naša vytvorená sústava spojenia v tvrdej škole duševnej polahody nemôže za žiadnych okolností vytvárať škripot. Medzi nami niet priestorov formátu čo by preklenuli atmosféru vzniklú medzi nami, dobrú a dýchateľnú.

Ale vsúvam sem ospravedlnenie za ten veľký hyatus našich kontaktov. Som veľmi rád a mám dobrý pocit, že sú tie dve knihy vo Vašich rukách. Chystám Vám vyexpedovať trilógiu,

ktorá nedávno vyšla v Spolku Sv. Vojtecha (Mozaika nádeje, Ecce homo, Tesná brána).

Tú prestávku si vynútila tá medzi tým absolvovaná osemdesiatka s besedami a cestami, seminármi a záplavou korešpondencie.

Teraz je skoro po tom a snažím sa znovu vpratať do tej mojej kútikovej existencie. A tá mi zas otvorila duchovný prieplyv k Vám.

Vďačne spomínam tých pár chvíľ, čo mi boli dopriate byť s vami a Vašou milou rodinou. Všetci patríme do sveta modlitby a meditácie.

Tento prechorený svet potrebuje jedine tento recept na odvrátenie najhoršieho zla. Denne ste v mojich vďačných spomienkach i s Vaším nádherným dielom.

Váš Palo Strauss

28. 10. 92

Poznámka. Použili sme náčrty oboch listov Strmeňovi zo Straussovho zápisníka, ktoré nám ochotne poskytol MUDr. Jozef Strauss. Dúfame, že sa nám raz dostanú do rúk aj Straussove listy z archívu Karola Strmeňa.

12. júna 1994

Vážená pani Straussová,

oneskorene sa dozvedám, aký žiaľ zažil u vás, Palko hovoril, že sú to slávnostné chvíle. Trochu sa mi zdalo, že preháňa zo zdvorilosti a lásky. A teraz vidím, že to bola pravda hlboká a svojím spôsobom aj ukrutná, lebo nad Puškinovou ulicou slnko už zapadalo. (Ale aj vtedy bolo zlaté.)

V mene mojej manželky, našej dcéry Kristíny i v mojom mene ráčte prijať úprimný prejav našej účasti na Vašej strate.

Na zemi zhaslo veľké svetlo, ale na nebi sa zažala nová hviezda. (Tak to povedal kazateľ o Piovi XII., ale platí to plne aj v Palkovom prípade.)

Vám oddaný

Karol Strmeň

K 20. výročiu Novembra 1989

Martin Koleják

Pavol Strauss a November '89

Na jeseň 1989, pár mesiacov pred nežnou revolúciou, sa uskutočnilo pamätne stretnutie u Straussovcov: Pavol Strauss – Milan Rúfus – Maša Haľamová, ktoré je zachytené aj na videozázname. Besedu objednalo Literárne múzeum Matice slovenskej do svojich zbierkových fondov pre budúce generácie. Všetci traja účastníci rozhovoru tvoria základ našej tradičnej kresťanskej kultúry.

Strauss vítal zmeny, ktoré priniesla nežná revolúcia v roku 1989. Nazval ju **kresťanskou** revolúciou, pretože chcela humanizáciu pomerov, chcela ľudí zbaviť strachu, chcela spravodlivé zaobchádzanie, slobodu politického i náboženského prejavu.¹ Na zmeny pozeral cez prizmu tisícročných zápasov ľudského ducha, cez zväčšovacie sklo zápasov ducha a tela, dobra a zla, víťazstiev a porážok.² Vedel, že spoločenské zmeny môžu byť na prospech ľudí, iba ak sa menia samotní ľudia. Lebo komunistická spoločnosť spôsobila deformáciu spoločnosti cez deformáciu človeka.³ Preto píše: „*Ide teda o ozdravenie človeka, jeho vnútra a jeho očistu. Nielen z chleba je človek živý, a ostatné je to podstatné pre vchod do budúcnosti.*“⁴ Veril v úprimnú zmenu človeka a v jeho obrátenie: „*Časy sa menia. I ľudia sa menia. A to je na živote to krásne a budúcnostné. Že aj zo zločincov, aj z politického zločincov môže sa stať kajúcnik, ktorý sa s ľútosťou spätne pozerá na svoje chyby a zvrátenosti.*“⁵ Nečakal však naivne, že všetci sa zmenia: „*Lenže bez ilúzií vchádzame do zmenenej doby, defektné charaktery budú mať aj v novej dobe pole pôsobnosti. S tým treba rátať.*“⁶

Vedel pravdivo zhodnotiť históriu. Napísal: „*Komunisti, keď boli pri moci, zdedili všetky neresti kapitalizmu: hromadenie peňazí, nemovitosti i za nečestných okolností, udávanie, falošné a nerozumné obviňovanie nevinných, násilie, surovosti, útlak, nesloboda a celková bezperspektívnosť.*“⁷ Na inom mieste dodáva: „*Hro-*

madenie majetkov bolo primárne u každej spoločenskej vrstvy, ktorá bola na politickom výslni za všetkých našich štátnych štruktúr. Menili sa len osobné a spoločenské konštelácie. Pritom sa len zdokonalovalo intrigánstvo, vytvárali sa intrigánske a záujmové mafie vo všetkých etázach a štruktúrach spoločnosti, od hospodárskej a obchodnej oblasti až po zdravotníctvo a kultúru.“⁸ Spoločnosť, ktorá odmieta Boha, sa obracia proti človekovi.

Zaujímal sa o životopisy mnohých veľmi vplyvných ľudí v spoločnosti, o ktorých napísal: „*Keď číta človek životopisy a analýzy životov ľudí, ktorí mali v 20. storočí vplyv na svetové udalosti a posúvali postavy a situácie, vidno, že to boli malé dušičky, ľudia bez formátu, čo hazardovali s osudom ľudí a národov bez škrupúl. Ľudia intelektuálne podpriemerní, so zábleskami megalománie, ktoré ich v spoločnosti neschopných a bezcharakterných vyniesli. Medzi politikmi nášho veku sa nevyskytli ani myšlienkoví obri, a tak ostala tragédia nášho storočia v rukách malých duchov, ktorí prispeli len k deformácii a mravnému spotvoreniu sveta.*“⁹

Čo je potrebné preto robiť? Hovorí: „*Spoločný osud Európy musí byť v rukách najlepších, ale nie najlepších manipulátorov verejnej mienky.*“¹⁰ Vedel dobre, že **spoločnosť sa zmení iba vtedy, ak sa zmení človek**. A o to sa stará iba Katolícka cirkev pravidelným spytovaním svedomia, sv. spovedou, vysluhovaním sviatostí a hlásaním Božieho slova. Ak sa ľudia nebudú správať podľa svedomia formovaného na základe pravdy, zlyhajú všetky pokusy o obnovu spoločnosti. V intrigánskej spoločnosti sa však ľudia svedomia presadzujú veľmi ťažko.

Ako boli deformované vzťahy v spoločnosti počas štyridsaťročnej diktatúry, keď na mnoho zodpovedných miest sa

dostávali nezodpovední ľudia len preto, že zradili svoje svedomie! Koľko vynikajúcich učiteľov, špičkových lekárov, inžinierov skončilo vo väzeniach len preto, že nezapreli Krista! Musíme sa poďakovať ľuďom, ktorí prispeli k zdokumentovaniu tohto obdobia dejín. Ako kresťania máme byť právom hrdí na všetkých našich mučeníkov. Máme svedčiť o ich vernosti vo viere.

Strauss prežíval veľkú radosť pri návšteve Jána Pavla II. po páde totality v Československej republike. 21. apríla 1990 sa zúčastnil na stretnutí kultúrnych, umeleckých a vedeckých pracovníkov s pápežom Jánom Pavlom II. v Prahe.

V slobodnej spoločnosti sa dočkal aj ocenenia. V januári 1991 prebral Cenu Slovenského spisovateľa za knihu *Rekviem za živých*. 21. mája 1992 mu Vedecká rada Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach udelila čestný doktorát filozofických vied. Ešte v tomto roku mu Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie udelilo Cyrilometodskú putovnú medailu. V roku 1993 v televízii plánovali vytvárať sériu profilov, kam ho tiež zahrnuli. Poznomenáva: „*Nepasuje to do môjho života a do tých životných koncepcií môjho typu. Mne ide len o cestu k spásu a nevyhadnúť z Božej evidencie.*“¹¹ Uznanie, ktoré sa mu dostalo na konci života, bolo v kontraste s celým jeho životom, počas ktorého bol takmer stále v opozícii, prenasledovaný a nepochopený.

• Titulný list doktorskej práce Martina Kolejáka, obhájenej 24. júna 2009 na Katolíckej univerzite v Lubline. - Blahoželáme!

¹ P. STRAUSS.: *Sme mocnejší než čas*. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slov. spisovateľov 2005, s. 160.

² Porov. A. ČERVENÁK.: *Tažký osud prvolezcov*. In: P. STRAUSS.: *Sme mocnejší než čas* s. 173-174.

³ Porov. P. STRAUSS.: *Sme mocnejší než čas*, s. 161.

⁴ Tamže, s. 161.

⁵ Tamže, s. 139.

⁶ Tamže, s. 164.

⁷ STRAUSS, P.: *Kolíška dôvery*. Trnava: Dobrá kniha 1994, s. 68.

⁸ Tamže, s. 68-69.

⁹ STRAUSS, P.: *Odvrátený hlas*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1994, s. 131 - 132.

¹⁰ J. RYBÁK.: *Z prechádzok do gelnického okolia (Záznamy zo Zápiskníka 2000 - 2003)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 90.

¹¹ P. STRAUSS.: *Listy sebe* s. 26.

Pavol Strauss

List o slobode

Kde je aká-taká sloboda, nepíše sa filozofia slobody. O slobode sa píše tam, kde sa po nej dychtí, kde jej niet. Pravda, sloboda je viac ako filozofia slobody.

Pre kresťana je tento svet mozaikou relatívnych hodnôt. I vrcholná sloboda je tu možná len v určitej nashtrbenosti ako kompenzačná túžba po dokonalosti.

Svet si ju bežne predstavuje ako vrcholné sebecko. Každá tá takzvaná liberálna sloboda je vždy na úkor niekoho. A každého síce zaujíma sloboda – ale predovšetkým vlastná. Zlodejovi je sloboda môcť kraďnúť beztrestne, prostitútke prostitúcia, politikom obyčajne ich pomýlenosti, keťasovi zbojstvo.

A nik si neuvedomí, že na svete, kde niet absolútnych hodnôt, len túžba po nich, nie je ani možná absolútna sloboda. A vrchol možnej slobody je uznávať niečo nad sebou. Vrchol možnej slobody je pokora, nepokladať sa za to najvýznamnejšie. A iný vrchol možnej slobody je láska; milovať všetko viac než seba. A medzi týmito dvoma je napnutá blaženosť ako posledný zmysel slobody.

Svet hľadal slobodu v zle, sebecke, vo vojne, v hriechu. Hľadal v zle a hriechu to, čo môže byť jedine v Bohu.

Sloboda je víťazstvo nad zlom. Sloboda neznačí ješ, čo chceme, ukradnúť, čo chceme, urobiť, čo chceme, ale nezješ, neukradnúť, neurobiť. Len láska nás robí slobodnými, lebo láska je zacielenie našej duše na Boha. „...dokonalá láska vyháňa strach, lebo strach má v sebe trest, a kto sa bojí, nie je dokonalý v láske“ (1 Jn 4, 18).

Som presvedčený, že i mnohí svetoznami politici, ktorí majú v ústach stále slobodu, nerozmýšľajú o nej. Uspokojujú sa svojimi pozíciami a ideologickými schémami. Každá politická strana má inú predstavu slobody. A podobne je každý viac alebo menej jej úprimným reprezentantom.

Väčšina chápe slobodu ako ne-spútanosť – alebo sputnanosť niektorých podľa vlastnej politickej fazóny.

Kiežby už začali hľadať spoločný základ slobody! Ale všetci ju začínajú budovať politicko-diplomatickými úskokmi a falšami, kanónmi a lietadlami, výbušnami a atómovými zbraňami. A tak sa nikdy nebude môcť dosiahnuť ani tej relatívnej slobody, ktorá je možná v tomto svete.

Ide o to najlepšie v človeku, aby sa jeho dobré ja už raz mohlo rozvinúť v najširšom meradle pre dobro ľudstva. Bratskosť a láska človeka k človeku, národa k národu sú sitami budúcnosti a meradlami jedinej možnej budúcej slobody.

Človek bratskosti a lásky je vždy človek milosti. Človek, ktorému je bratskosť a láska samozrejmosťou, ktorý už nemôže iné, než milovať, je jediným osobným i svetovým riešením a naplnením všetkých skutočných budúcich slobôd, lebo ako hovorí Apoštol národov: „...kde je Pánov Duch, tam je sloboda“ (2 Kor 3, 17).

(Tesná brána)

+ + +

Určitý obmedzený druh spoločenských, politických a psychologických zvrhlostí sa ťahá všetkými dejinnými údobiami. Paleta dejinných a politických podlostí má – alebo azda len používa – málo obmien a nuansí. Vždy nové intrigánstva a cigánstva striedajú staré, od starého Grécka po dnešok; politické a skutočné vraždy, sexuálna politika svetového meradla, zrady, výmeny politických garnitúr vždy v mene tej istej hlúposti alebo lži; zdanlivo revolučné rozmachy so žalúdočným horizontom, vychodiace z filozofického resentimentu a sentimentálnej historickej faľše, ktoré sa končia buď fakticky na vlastných šibenicích, alebo v priepasti neujasnených koncepcií prázdnych hláv a plných vreciek.

Prečo to všetko? Kto už raz definitívne zastaví tento kolotoč nerozriešiteľných hlúposti, poháňaný neúprimnosťou všetkých vekov? **Naposledy zaznel ľudu úprimný hlas z Vrchu blahoslavenstiev. Zo všetkých ostatných tribún sveta sa od tých čias viac alebo menej luhalo.** Už len zlomky a úlomky úprimnosti sú žiarami vo svetovej vyhni tmy.

...Spoločnosť, ktorá sa domnieva, že môže budovať trvalý stav bez

týchto základov, zakrátko zbadá, že nik nikomu neverí, že nikomu sprvu na nikom, potom na ničom nezáleží, že degradáciou vzájomých ľudských vzťahov a poprehadzovaním hierarchie hodnôt dochádza k diskvalifikácii výrobných hodnôt, lebo tie nie sú autonómnou oblasťou. Veď všetko, čo prichádza do styku s človekom, neostáva vo svojej materiálnej determinácii, ale je ovplyvnené, mení sa a prenáša i do ľudskej sféry a spolu s človekom i do mimoludskej sféry, do celokozmickej ekonomiky vykúpenia a zavrhnutia.

Zdá sa, že v žiadnom storočí ľudských dejín nebolo tolko ľudí zbavených slobody v mene obrany slobody ako v našom.

Kristovým príchodom prichádza i sloboda na svet. Nie nadarmo vítal Celsius kresťanstvo s hrôzou ako najväčšiu revolúciu. Ostala ňou a ostane navždy. Ozajstný kresťan, ktorý vidí v každom človekovi len nositeľa duše, neuznal a neuzná vo svedomí nikdy pánov. Typ slobodnej duše v postavení starorímskeho otroka ostáva naveky paradigmou najrýdzejšej slobody osobnosti.

Bez slobody niet plného života. Ani v tom najväčšom materiálnom blahobyte. Dlhो vydrží iba tuphlavec žiť pre jedenie.

Naša doba je cibrením všetkého: duchov, charakterov, obnovennej spravodlivosti, lásky a slobody. Podmienkou čírenia je zrazenie a súťaženie protiv, ktoré sú v určitom prenese-nom zmysle tým istým. A definitívne obstoja len čisté a pravé podstaty.

A tak sa správajú voči sebe i sloboda a tyrania. Pravá sloboda človeka je zážitok úplnej vnútornej a duchovnej nezávislosti od všetkej čiste ľudskej moci. Pociť tejto istoty a presvedčenie o práve na ňu je sociologický základ ľudského šťastia.

Syntéza tejto slobody s vnútorným oslobodením od hriechu, zloby a nedokonalostí tvorí ľudský základ pre vyššiu formu ľudského spolunajživania, kde bude vrcholnou občianskou čnosťou nielen slepo parírovať, ale sa zdokonaľovať v tom najušľachtilejšom smere.

(Tesná brána)

Pavol Strauss: Z denníka prelomových dní

(29. 11. 1989)

Sú situácie v živote, i revolučné, keď je namieste len „sancta indiferentia“. Vždy keď narážame na vlastné defekty a narušenosti, sú defekty spoločnosti iba východiskom na kodifikáciu nového typu defektov. Na to pasuje myšlienka Victora Huga: „Bieda vedie ľud k revolúciám, a revolúcie zas vedú ľud späť do biedy.“

A tak sa ľudstvo pľahočí aj u nás s veľkým elánom, aby sa prekonala násilná jednostranná ideologizácia k voľnému humanistickému nazývaniu. Aby sa mohol uplatniť každý talent, rozvinúť každý nápad, kultúrny a duchovný.

Základné princípy života sa vždy znovu vynoria. Môžu mať rôzny výzor spoločenský. Zúženie dýchacích orgánov má vždy za následok duchovnú hypoxiu, proti ktorej sa tkanivá bránia. A to sa manifestuje rôznym spôsobom v malom i vo veľkom obehú života. Kto sa nebál dlho čušať, nebude sa báť ani vykriknúť.

(30. 11. 89)

Hladina verejného života a ducha je momentálne veľmi rozbúrená. I citová sféra je rozrušená, a v tej dislokácii pôvodných intencií môže prísť aj k inadekvátnym reakciám. V boji proti starej intolerancii môže prísť k výtvorom novej. V búrlivých časoch sa treba držať starej temperancie. Počas operácie možno dospieť k novým náhľadom a koncepciám, ale nemožno prestať operovať.

Obraz všetkých fyziologických a patologických zmien možno premietnuť i na dianie spoločenské a politické. I do vzťahov osobných.

A tu sa môžu vyskytnúť všetky vybočenia, agresivity v mene neagresivity. V nejednej dobe dejín kultúr sa rozbíjali hlavy v mene nastolenia nerozbíjania hláv. Veď človek je a ostáva nositeľom všetkých diametrálnych pokusov o nastolenie pokojnej a pokojamilovnej spoločnosti.

Lenže človek je nielen obraz seba, ale i odraz seba. I keby došlo k realizácii ľudských ideálov, zostáva človek vždy za sebou.

(1. 12. 89)

Každým dňom sa rodí od základu nový deň, ba nový rok. Začína sa nová éra z modifikácie predchádzajúcej, alebo je tu prelom do budúcnosti. Či ide o vylepšenie doterajších foriem života a spoločnosti, alebo o pokus začať v dokonalejších a ľudskejších.

Nová doba sa začína stretnutiami. Ľudia sa stretávajú, aby si nové, čo v nich vzniká, navzájom povedali. Nová doba sa

začína novým životným pocitom. A ten si duša žiada, aby sa mohla vykričať.

Najpodstatnejšia zložka nového životného pocitu je strata kadejakých obáv, ktoré zastierali možnosť vonkajšieho a vnútorného životného rozbehu. Po dlhodobom zabehaní určitých stereotypov, konvencií a fixovaní rozhodujúcich inšancií príde k akútnej nechote trpieť daný stav, príde k výbuchu morálnej netrepezlivosti a k odhodneniu plástikov doterajšieho podriadenia.

K tomu prišlo v celom východoeurópskom svete, i u nás.

(4. 12. 89)

Zrejme sa nik v ničom nadobro nevyzná. Niagara je spleť vypustených rečí, antistrachov a snaha nevidieť a neprípustiť vinu.

A pritom je to také zjavné. Kto len mohol, vydriapal sa hore. Tam to bolo príjemné a výnosné. Kolíky roky a roky stáli na tribúnach v tieni mocipánov, na ktorých sa odrazilo to mocipánstvo.

Vo švíkoch prítomnosti to praskalo v celom svete a my – celý štát, kory bol celá strana – sme sa do toho len prítúlili. Ale my sme neboli všetci. Paradox chvíle otvoril srdcia, ale nie duše. Akoby nik nebol vinný, a pritom sme všetci spoluvinní. Zrušil sa vraj zákon a primát strany, ale takmer všetci sú straníci a nesú vinu na nevinne odsúdených a súdených, týraných a zabíjaných, na perzekúcií veracích a kňazov, na ničení charakterov rodičov a detí, na oktrojovaní ideológie do všetkého.

A dnes bol každý – i v strane – len znásilňovaný, a išiel predsa do toho dobrovoľne. Sme na rázcestí medzi hlúpym sebestvom a novou kresťanskou spoločenskou láskou, ktorá chce pochopiť, odpúšťať a naprávať.

(5. 12. 89)

Nie je potrebná inkulturácia Afričanov, ale aj nás všetkých. K Afričanom sa kultúra kresťanov dostala len nedávno. A od nás sa tiež len nedávno vzdialila.

To, čo sa v tomto storočí stalo, s tým súvisí. Ani Hiter, ani Stalin by neboli mali živnú pôdu v dušiach Bohu oddaných. Ani tolké osobné a národné straty by sa neboli uplatnili, keby vnútro ľudí bolo vždy usmernené na hodnoty vnútra a na večnosť. Nielen smrť, ale i život by boli pokojnejšie.

Pretože je v živote väčšina vecí ako keby, sú aj následky všetkého ako keby. Len strach nebol ako keby, chcel byť skutočný.

Toho storočia je storočím strachu. Už dávno sa tolko nevráždilo a nehrozilo

vráždami. Nad každým sa vznášali. Ani vládnuci nie sú si celkom istí, kedy to padne na nich.

Strach sa zmierni len v istote Božej, v istote z Boha.

(9. 12. 89)

Vo svete okolo nás, najmä v NDR, ale aj u nás, prichádza k búrlivým premenám. Je to revolúcia, ale nekrvavá revolúcia. I keď nevyppedane, je to revolúcia kresťanská. Veď chce len humanizáciu pomerov, chce len poľudštenie pomerov, chce ľudí zbaviť strachu, chce spravodlivé zaobchádzanie, slobodu prejavu, politického i náboženského.

Mám tu na stole pod sklom fotografiu blahoslavenej Edith Steinovej v civile, keď bola docentkou filozofie, a pracovala ako rehoľníčka-karmelitánka. Bola to nemesierne múdra a dobrá žena, plná lásky k Bohu i k človeku.

No mám v knižnici aj knihu Igi-na Giordana La revolutione christiana, ktorú mi daroval, keď som ho vyhľadal v Ríme, i s francúzskym venovaním. A tieto dva pohľady sa ma stále dotýkajú v týchto prevratových dňoch a na dne mojej duše je radostný ohlas, že aj u nás ide o očistu verejného života a veľkú túžbu mládeže a ľudu po Bohu i cez kadejaké okľuky vnútra.

(14. 12. 89)

Minulé roky útlaku a dirigovania všetkého sú ako zlý sen. Nik a nič sa nemohlo publikovať. Štátni policajti boli poverení hlavným dozorom nad literárnymi výrobkami, či doma publikovanými, či v zahraničí.

Európa má byť jediný dom a kultúrny prítulok. Prichádzajú časy, ktoré neuznávajú kultúrne hranice. Každý bude môcť publikovať i mimo svojej vlasti a bez politickej cenzúry. Skrátka, už budeme všade doma. Pôjde o myšlienku, nie o reč, v ktorej bude uverejnená. Konečne bude kultúra majetkom pre všetkých.

Len do akého zamestnania pôjdu cenzori a tajní policajti. Myslím si, že každý, čo bol angažovaný v aparáte násilia a agresie, by urobil najlepšie, keby sa dobrovoľne vzdal svojho výnosného zamestnania, ktoré ešte primitív vyniesol ako pocit vládnutia nad inteligentmi, nad kňazmi, spisovateľmi a inými cennými ľuďmi.

(16. 12. 89)

V takej prelomovej dobe, aká je u nás, treba nájsť čistých, slušných a charakterných ľudí do všetkých zastupiteľských funkcií. Ale kde ich nájsť, keď tento národ bol 40 rokov pod knutou hlúpych a ochotne bezcharakterných ľudí. Tento národ bol rozbitý. Každý každého sa bál. Už pomaly aj seba samého.

Teraz, keď z nás spadol režim strachu a z každého ochotne vyhlíada to staré, zdedené, i v sebe vybojované, i získané ako pravá hodnota človeka, môžu narásť tie staré hodnotné pratyary ľudského vnútra. Všetko je ešte tu, len to musí byť zasadené do zdravej starej zeme ľudských hodnôt, čo vyústi nakoniec do atmosféry slobodných a slobodu aj pre iných uznávajúcich individií, ktorí nechcú len uchmatnúť väčšiu časť pre seba, ale vyznávajú právo každého na voľný životný priestor, na sebarealizáciu bez zasahovania do iných životných oblastí. Svet mojej slobody by uvoľnil priestor pre všeobecnú slobodu.

(18. 12. 89)

Čo sa u nás odohráva, pripomína mi oslobodenie ducha. Po všetkých pozitivistických machináciách, na ktoré sa mohli oprieť nacistickí krutovládci i stalincké riešenia na upevnenie moci.

Čo nebolo uskutočniteľné, nebolo jestvujúce. A keď sa nedalo materiálne realizovať a nedalo sa aspoň matematicky formulovať, nebolo prijateľné.

Svedkovia ducha boli odsunutí na perifériu života, kňazi a umelci, ktorí boli vyznávačmi ducha.

Lenže si nemyslíme, že všetko je také jednoznačné i teraz, po vyblednutí stalinckej diktatúry, najmä v oblasti myslenia a hľadania nových foriem adaptácie ducha. Aj neuvedomujúc si ten podprahový trend novej erupcie ducha, vždy som naň reagoval, privolával v nádeji všetko myslenie, i v tých najrôznejších formách dať do výrazov jeho umožnené klokotanie.

(21. 12. 89)

Svet žije miestami v konvulziách strašnej agresivity, masacre po Číne aj v strednej Amerike, ale najnovšie aj v Rumunsku.

A ako prešli tie revolučné zmeny vo východnej Európe aj u nás ako dielo Ducha svätého. S vládňosťou proti násiliu. Som šťastný, že ma večná dobrota a múdrosť vsadili do života tu u nás, na milovanom Slovensku. Koľko ušlachtiliej krvi pretieklo slovenskými cievami. Ako zúvalok nosnej budúcnosti.

Kde sú korene tohto národného dobra? V minulosti, v súčasnosti. Vznikla tá zásoba milosti sprostredkovaná z obetí slovenských matiek, a či sa to i z mnohých celosvetových rezervoárov milosti presúva aj na nás?

Ako je svet pospájaný z perspektívy duchovnej podstaty? Šťastie z tohto hľadiska ísť v ústrety smrti. V tejto všetko jednotiaciej životnej syntéze.

Naše chyby sú len omrvinky na spoločnej ceste do večnosti zatienených životom a láskou betlehenského dieťaťa.

(Sme mocnejší než čas)

Pavol Strauss

Ornamenty záhuby (Úryvky)

28. marca 2008 som si do Zapisníka poznamenal: „Po Straussovej eseji *Ornamenty záhuby* (v knihe *Kvety z popola*), napísanej roku 1986, mohli sme – mali sme! – v novembri '89 **vedieť, čo činíme.**“ (J. R.)

Zmeny sú potrebné. Ale ak sa spreneveria princípom dobra, zvetrajú. Odpor a súhlas sa miesia v cesto novej jednoty. Ale treba kodifikovať princípy a zacielenie. Ak má mať zmena zmysel, musí mať celkove za cieľ vylepšenie. Ale treba aj kritériá revolučnej aktivity roztriediť na prípustné, potrebné a neprípustné prostriedky. Čo je pre človeka, nesmie človeka zmenšiť a urobiť ho aktérom ničenia životov. Keby sa pyramída rozbila a postavila znovu, bude základ zase široký a zahrotenie z menej kvádrov, no ide o to, aby čím menej životov bolo zasypaných, rozdrvených a poškodených.

Má niekto právo riskovať životy iných alebo vlastný? Prevraty sú nevyhnutné, potrebné, veď po nich sa škriabe život do zajtrajškov. To sú sprvu neviditeľné rázcestia dejín.

Ale kto stanoví kritériá oprávnenosti, zacielenia a morálnych okolností? Je ťažké vyhnúť sa konvenčnej morálke a humanistickému zataženiu. Ale ľudomilstvo nie je atavizmus a ľahostajnosť k spoločenskému ľudožrúctvu nemá perspektívu. Skape na vlastné muchy. (...)

K túžbe po konsolidácii dochádza na všetkých stupňoch gnozeologických výbojov. Ale ako je choroba nikdy nie fixovaná len na určitý orgán, tak je i dozrievanie túžby po premene, po vylepšení a opustení skostnatených štruktúr a ich spojív, tak je i premena zásahom do všetkých spoločenských i individuálnych sfér. Ide o to, nevyhnať chorobu chorobou. Nenahradiť zlo novým zlom. A preto treba zohľadniť i liečebné metódy, postupy, a preto treba voliť zharmonizované radikality s poľudštením metód.

Predovšetkým neslobodno vymeniť starú uniformitu za jalové pluralistické tendencie. Konceptia musí byť ďalekozrívá a musí dať možnosť, aby sa podobné vízie a ich realizovateľné túžby pomestili do nového koryta. Nedočkavosť je zlý inšpiračný faktor. Veď i trpezlivosť je forma lásky. A ten, čo z dákej formy lásky začína, má perspektívu, že ju v realite zveľadí. (...)

Sebeckto, zloba, bezočovosť, intrigánstva, smilstvá, vytrhnutia všetkých životných oblastí z rytmu prírody, mánia čím viac zbohatnúť, tieto deviácie sa stali novým mravným zákonom a vybočenie z neho je znak ľudskej a duševnej menej-

cennosti. Šialený je ten, čo neupadne do tohoto šialenstva. Poriadny je nie ten, čo sa vymyká z tohto spotvoreného poriadku, čo nenaháňa len peniaze, za každú cenu. Ale to sú zovšeobecnené príznaky doby, aké boli v dejinách ľudstva pred každou katastrofou, pred každým historickým zlomom.

Aj v Pompejach našli zmumifikované tieto postoje, aj inde pred vpádom barbarov. Aj povstanie Spartaka, aj Francúzska revolúcia urobili cezúru v tomto životnom kolobehu odludštenosti, aby ju vymenili za podobnú. Lebo revolúciou nezmenený človek nie je schopný vybudovať iné a nedokáže to ani atómová vojna. **Čo človek nedokáže zmeniť v sebe, nedokáže ani okolo seba.**

Svet je vždy len projekcia človeka. Príliš mnoho ľudí malo Hirošimu v duši, kým sa jej odtlačok nemanifestoval, aj hekatombu zavraždených v Oswienčime vyrastali z preformovaných rumovísk koncentrákov vystydnutých duší. V každej duši sú zárodoky sv. Františka, ale i Hitlera a Stalina. I láskavosťou poprekryvaná vražednosť.

To sú tie ornamenty záhuby. Čo si z nich kto povytiahne, je na každom z nás. Revolúciu lásky, či revolúciu krvi. Ale na polceste zastať s otáznou perspektívou vyústenia. Vnútro človeka je samá jazyva, historická, osobná, nadosobná. Žiaden život nevústil do svojského koryta. Životy rastú v deformáciách. Myslíme, že sme si aj chvíle ticha len odkmasli. A tak ostávame len dlžníkmi samých seba. Učili sme sa, že črevné cievy rozprestreté na plochu by zabrali neuveriteľne veľký úsek. A čo by zvýšilo, keby sme duševné a citové hodnoty rozostreli? Možno nie viac ako veľký otáznik...

...Len aby sme po sebe nezanechali polomrtvu a spotvorenú prírodu, mŕtvu zem, hynúce lesy, otrávený vzduch. A to všetko, že sme sa nestali tým, čím sme mali byť, duševnými oázami pokoja a lásky. Komu je to protivné, nech sa chytí za nos. Všetko veľké je jednoduché. I pohľad otvorený. Medzi obyvateľmi pralesa sa to ešte nájde. Ale i na konci prehnanej kumulácie zložitosti. Tak ako sa dotýkajú začiatok a koniec, podávajú si ruky i pochopenie, extrémna jednoduchosť i extrémne vypätie ducha.

Jozef Tóth

Žalm 71

Boli sme ako odpadky mesta
za múrami hradieb,
ktoré sa vystavali na ľudskej biede,
na lži, sebeckve, bez pokory.
Preto, že sme nechceli robiť všetko ako
oni,
vyhlásili nás za tmárov
a ľudí nízkej triedy.
A stavali nové babylonské veže,
tvrdé cesty
a tvrdšie zákony,
ktoré splodili bez svedomia
a pravého poznania.
Povraždili milióny
a kričali, že sú obrancami slobody,
apoštolmi novej kultúry
a náboženstva bez Boha.
Splodili etiku nenávisťi a sliedenia
a v bláznivom opojení
prinášali na oltáre svojho sebeckva
i najbližších.
Ich armády boli postrachom sveta.
Chveli sa pred nimi malí i veľkí,
pretože poznali ich násobilku,
z ktorej sa rodili ich činy!

A tak sa zdalo, že tento svet zahynie,
že ho podmania maniaci,
zdevastujú a v nenávisťi proti
nepriateľom,
čiže proti všetkým
i proti vlastným
pripravujú svet, na ktorom sa nedá žiť,
a tak vraždu zavŕši samovražda!

Preto, Pane, aj naše osudy
boli len zrnkom piesku v diabolskom
kolotoči.

A práve vtedy,
vtedy, keď sa zdalo, že tento netvor je
neporaziteľný,
keď sa nestretli vojská,
keď nepadali príšerné smrtonosné strely,
keď na zemi a vo vzduchu prelietali
naprázdno oceľové vtáky,
stalo sa, že prišiel Tvoj vánok,
jemnulinko zavial, zadýchal,
ako sa dýcha na batoľa,
a zrútili sa najsilnejšie veže,
zbrane sa neozvali,
krikľúni sa vteliť do sviň
a rútili sa do bažín.

Príšera sa vyvalila
a my sme boli zachránení!
A zaspievali sme Ti:
Teba, Bože, chválime.
Zmietol si svojho odrodilca a odpadlíka
jeho vlastnou zbraňou.
Lož a nespravodlivosť
sa popravujú samy!

No, Pane, príšera sa iba vyvalila,
nezdochla.
Zlo narastá znovu ako jedovate huby,
posiela svojich apoštolov
preferbených a prezlečených
do radov oslavujúcich.

Od tohto nového nebezpečenstva
nás, Pane, ochraňuj
a našu ubolenú dušu
ich zlobou viac nezraňuj!

* * *

Karol Strmeň

Na hanbu luze

(Úryvok)

Nastali páni. Niektorí aj čítajú,
lebo sa naučili.
Chcú počuť o tom, že sú milí,
na duši bieli ako hus.
Toto sa volá socializmus
a je to, prosím, plnšia humanita.
Vraj najkrajšia je veľká huba,
keď je syta.

Päsť nahradzuje ohňostroj.
Robotník je vraj ako šrauba,
ako veľké kolesá,
továreň cnosti. Dobrý Bože môj,
rastú nám nové oceľové nebesá.
Odhodil mravy človek nový.
Dejiny škrečia ako straky a zvíťazila
krutá Sila.
Tisíc ráz beda anjelovi,
ktrého láska porodila.

Nie, ľudia, nie!
Prirovnajte sa k ľaliám
a počúvajte vtáčatá.
Zakaždým, keď nám pochová
dialektika Marxova
radostný svet, len pozorujeme prírodu:
jej každoročný rast, jej večnú vlasť.

A s vernosťou, čo majú pestré kvety,
nech trvá Jeden. Každý je len jeden
a iba v duši,
čo odpúšťa, čo miluje a pravdu tuší,
tvorí sa pravé bratstvo, sen a krása.

**A v tom je spása,
lebo jeden svätý
je viac než masa.**

Martin Koleják

Zmysel osláv

Ľudia si oslavami pripomínajú uda-
losti, ktoré ovplyvnili ich súkromný ale-
bo spoločný život. V osobnom živote sú
to narodeniny, meniny, výročia svadby,
ukončenie štúdia maturitou atď. Dediny,
mestá, farnosti, národy a štáty si pripo-
mínajú udalosti, ktoré poznamenali ich
vývoj.

Je vhodné položiť si otázku: Aký
zmysel majú oslavy v živote človeka,
rodiny, farnosti, národa, štátu? Ako ich
zmysluplne prežiť? Ktoré udalosti z dejín
obce, farnosti a národa si zaslúžia, aby sa
na ne upozornilo, aby sa na ne pamätalo,
aby boli v našej pamäti natrvalo uložené?

Nech nám poslúži zápis Pavla Straus-
sa do jeho denníka z roku 1983: „*Vždy mi
je smutno, keď prídem z oslavy životného
jubilea kolegu. Vyrecitujú sa jeho životné
stanice, zásluhy a pseudozásluhy, ktoré
vždy musia laďiť o dnešnú spoločenskú
situáciu. Nikde nepočuť o analýze a zmysle
lekárskej existencie, nikde náznak dotyku
hlbky a zmyslu života. A smrť a večnosť
už držia kľučku. Ako metafyzickí debili sa
šinieme dňami, v slove i v gestách. Ozaj
«úbohé duše na zemi». V priehlbni vesmíru
znie plač hmlovín.*“ Tento smútok z pre-
márnenej príležitosti, z deformácie osláv
nám hovorí, čomu sa pri nich máme vy-
hýbať a čo máme v nich hľadať. Vyhýbať
sa máme prázdnote, falošnosti, bezduchej
zábave. Máme sa pýtať na zmysel exis-
tencie danej udalosti, ktorá nás nakoniec
privádza k zamysleniu sa nad celkovým
zmyslom ľudskej existencie, nad zmyslom
dejinných udalostí.

Pri oslavách sa oživuje dejinná pamäť.
A to je veľmi dôležité. Mladšie generácie
tým, že strácajú zmysel pre dejiny, strácajú
zmysel pre vlastnú totožnosť. Tak ako
v rodine bez starých rodičov deti a mlá-
dež strácajú orientačný bod z minulosti,
tak aj spoločnosť, ktorá minimalizuje
zmysel pre dejiny, vyhýba sa formovaniu
mladých. Starci majú úlohu udržať živú
pamäť minulosti a vystríhať pred opako-
vaním chýb minulosti. Prikladom, ako
máme prežívať oslavy, je židovský národ,
ktorý si rok čo rok pripomínal jednotli-
vé dôležité udalosti svojej histórie. Biblia
uvádza, že Mojžiš po ustanovení sviatku
Paschy pripomína Izraelitom: „A keď sa
vás opýtajú vaše deti: «Čo to máme za
zvyk?», vy odpoviete: «To je obetovanie
paschy pre Pána, ktorý obišiel domy Izra-
elitov v Egypte, keď bil Egypťanov a keď
naše domy ušetril»“ (Ex 12,26-27). Po-
dobne to bolo aj s inými sviatkami. Tak

si uvedomovali, že Boh je Pánom histórie, že v jeho rukách je ich osud. Je veľmi dôležité vedieť sa na vlastný život, život dediny, národa pozerat' z Božej perspektívy. Je nutné dávať si otázky: Prečo sa to stalo? Kam to všetko smeruje? Čo chce od nás Boh?

Majú zmysel také oslavy, ktoré tomu nezodpovedajú?

„Ak prežívanie cirkevného roku nemá byť vnútorné, ak príprava na sviatky nemá byť vnútorná, totiž modlitba, pôst a zvýšená sebadisciplína a snaha po dosiahnutí vyššieho stupňa dokonalosti, tak sa určite minuli cieľa a zmyslu.

Sviatky nemajú byť nepríjemné interpunkcie ináč povrchné a pohansky prežitého roku následkom pokazenéh žalúdka.

Boh mnohých k týmto poznatkom privedie tvrdosťou čias. Všetko, čo nejde z hĺbky a do hĺbky – je nekresťanské.

(Pavol Strauss, Tesná brána; 10. 4. 1950.)

Pri devätnástom výročí...

„...Alebo zmes zas pred stvorenia sveta, hmôt a síl rozbíjajúci sa ruch, čo vezme smer, až zazrie, kde mu méta?
Však nad chaosom totým kdeže lieta, jak kedys' lietal, jasný tvorčí duch?...“

(P. O. Hviezdoslav)

Potiac sa v chorobe zaspávam. Pominul sa 17. November. Ktorý to už? – devätnásty hádam v poradí? Už 19. rokov sa od tých čias prevaluje, valí postupuje. Pribúda čas od tých čias... Či zmenilo sa vari čosi? Vonkajšok, ten je úchvatný! Úžasný od pestrosti, rôznosti a farebnosti vecí... Ale či sa aj v srdciach ľudí ten skutočný problém – problém neslobody – riešil-rieši? Za 19 rokov, volajúc po slobode tak presvedčivo, kričmo, hlasne, úprimne... a na ako dlho, keď sa tak ľahko na ňu zabudne?! Ponoriac sa v iné otroctvá vecí sveta toho! Vo vonkajšiu okovu – toho čo ňa púta, viaže, strapatí, kmáše, po všelijakých špiny kútoch hádže... A slobody duch? – Jak je to? – zavolať! Zavolať naň s novou silou, pocítiť – znodzriť jeho vôňu, zatúžiť... tak, že i zo z kože vyskočiť, keby to šlo, za ňou sa tak rozbehnúť, minúť tých vonkajších nevolností, zábran predely, a byť odvážny, vskutku duchom smelý... a letieť za ňou...

Prešiel dnešný deň – tak slovami hádam väčšmi si pripomnúc tú 19-ročnú udalosť. A akosi tak, v chorobe, pote, v zachrípnutia hlasu, utiahnutý na kúsi chvíľu v svojej izbe, istý čas zas slúžiac Pánu pred oltárom, občas si spomnúc i na našu – bohoslovcov – študentskú aktivitu, po hrdinstve túžbu, po záchrane – spáse – sveta národov.... Nerozumní, oj, nerozumní! Hádam ten môj dnešný deň je pravdivým vyjadrením nielen mnou prežitej skutočnosti dnešného 17. novembra, ale aj obrazom ľudského ducha, ktorý si pripomína, ba rád si spomína na rôzne sviatky, udalosti, zlomy, povstania či revolúcie, lež sám sa potí v horúčke, so sebou má starosti, hlasom schriplým nevie zvolať, skričať – jasno, mocne, čisto, zreteľne... Lebo tu posedká, tam poležká, pre seba si z času zamešká... iste i Bohu, Pánu oddajúc dlžný čas... Nič zvláštne, nič mimoriadne...

A kde ten herald? Kde ten hrdina?! Kde ten skutočnej slobody ducha burcovača duch?! Kde je ten odvážny – nie chorý – vskutku ale telom, duchom zdravý a zrelý pre slobodu človek?! Bude to, bude to dakedy takto na zemi? Či len zostaneme v tom, hoc aj úprimnom, no predsa len v snení...?

Slabí a náchylní sme – jak na chorobu a na bacily, tak i na otroctvo, upísanosť sa veciam sveta tohto. Vonkajšieho rabstva okovy, pokiaľ ten duch sa morí, lebo človek je chorý... Ale túži skutočne po krásne.

Sloboda bez nebeského Lekára nie je možná. Sloboda – to je vlastne On. On, On, On!

O tom som si tak – na prelome končiaceho a o pár minút nového dňa – porozmýšľal vo „veľký“ 19-ročný 17. november.

Pavol Ondřík

Pavol Országh Hviezdoslav

Za jara zavše vídať v dúbrave...

(Úryvky zo skladby, ktorou sa Hviezdoslav prorocky prihovoral Novembru '89)

Za jara zavše vídať v dúbrave na buči ešte lanský visieť list a chvieť sa vo vetre tak úzkostne, s tak lkavým svištom: jak by nariekal, že musí dolu. Ale prírody tak ortieľ znie (a proti tomuže niet odvolania): čo sa vyžilo, je suché, mŕtve, musí preč a v nič a miesto svoje tomu postúpiť, čo svieže, živé je...

Tak, mládniky vy bujné, šľachetné? To šumocete hlučným šelestom a nedočkavým, príkrým v súde?...

Nu,

akže ste ozaj, jak si dvoríte (a neupieram, verím milerád), strom v krajšiu jara odieť lepotu, ho časom lepším plodom ovesiť, v slavianskej povýšiť ho štepnicu i v človečenstva sade znamenat': tak v práve ste! Vám patrí dedičstvo, nám trpká pamäť prremrhaných liet i s ostny výčítiek; vám ružový list pozvací z rúk budúcnosti, nám však odrečenia priepust postrkom; nám zápač, noc, vám svit i výslnie – I na zdar! K činu! V rozkvet! V obrod! – A ty veteš, planý rároh, rušaj! Preč, preč z jablone!...

Však, Bože, niet tak cesty dalekej, jak od slova tá k skutku, od jari sejúcej zľahka, hravo kvitnúcej, ku zarodenej ťažko jeseni.
Čo všetko môž' sa zatiaľ prihodiť až podarí sa zhrnúť výsledok? Bo medzi slovom-skutkom vášne sú... Bo medzi jarom tu hen jeseňou má vládu leto, často búrlivé i dusné: mnoho príležitosti v ňom, že sa zmôže hmyz či hrdza, sneť; tu príval prihrnie, tu scupká hrad... Vy bezpeční ste, tvrdí kremeňom, i ako krištál čistí?...Noženo!
A heslo nie je ešte veslo, nie ni čerieslo ver', ani povrieslo: by vynieslo z bied, k sláve unieslo –

A potom heslá – čo ich pláva dnes vo vzduchu!? *Ani mušlíc podvečer za leta, že sa ledva ohrnieš – či vlastne: ani cestou tehďajšou kúdolu prachu, vetra fúknutím, či keď ňou trieli záprah naboba. Tak naša doba zná sa v prášení, záporom rýpuc v základ budovy; tak nové smery mocú pásma riad, že stezky neznáš, ani prťky len, za akou trafia ovce k salašu... A kúdol trvá hrozný, koloce po svete čadu-smudu záplavou, a búri-zúri duchov zmätenie; no nebaďať, by zrnkom padlo čo do pôdy zdravým, hodným životu...*

Tvorca: len on jedine môž' borcom byť; bo z rumov chaosu len on sám môže sceliť opäť svet či púhym „staň sa“ nový postaviť...

(Porov. Pavol Strauss – Július Rybák: Premožení čas (1989), Compugraf, Košice 2004, s. 153-159)

Vzácná spomienka

Vážený pán profesor!

Ďakujem Vám zo srdca, že cez Vaše aktivity okolo pána prim. Straussa sa mi oživila spomienky na milého, vzácneho človeka, spisovateľa-básnika, filozofa, správneho lekára-chirurga, hudobníka-diletanta (ako sám seba pomenoval). Keby som mala zostaviť poradie týchto atribútov, nevedela by som to zodpovedne urobiť. Bol naozaj všestranný umelec. Svojich „10 talentov“ riadením Božím rozmnožil do potrebných dimenzií. Bol človekom, ktorý veľmi poctivo hľadal pravdu, „načieral na hlbinu“ (ako nám to radil náš veľký pápež J. P. II.), a keď ju našiel, ostal jej verný – navyiac – nenechal si ju pre seba. Odovzdával ju plným priehrástím a – ako hovoriť žalmista – ešte aj v starobe prinášal ovocie.

Z mojich spomienok na neho môžem napísať len také fragmenty – aby som aj ja ostala verná pravde. Prvýkrát som ho stretla vo Výskumnom ústave výživy ľudu, kde bol on pacientom a ja na školiacom mieste. Bolo to za hlbokéj totality. – Tam ma zaujala jeho denná raňajšia účasť na sv. omši. Od tamjšieho šéfstva dostal tiché dovolenie ráno odísť na sv. omšu.

Potom sme sa niekoľkokrát (možno 3-4x) stretli v Dolnom Kubíne, kde mal on priateľov (J. Gebaru, prim. J. Glucha, Vl. Mišalu). Spomínam si, že na jednom z tých krátkych stretnutí som mu hovorila, že si často pripomínam jeho slová, že človek je vo všetkých veľkých chvíľach života sám. On ma opravil – že nie – nie je sám – je so svojím Stvoriteľom.

Viac som ho teda poznala z jeho kníh. Ako prvú som „prežúvala“ *Mozaiku nádeje*. Odtiaľ som často doma – v rodine, ale aj medzi kolegami citovala jeho uzávery. Napr.: „*Pravda tohto sveta je lož, aj keď sedí v mocnom kresle, aj keď má ľudský a sociálny náter.*“ Potom som čítala do omrzenia *Zákruty bez ciest*, z ktorých som kúpila viacej exemplárov a rozdávala svojim kolegom. Podobne *Zápisky diletanta*. Vystrihovala z Katolíckych novín – jeho krátke úvahy o tichu, o technickom „pokroku-nepokroku“ atď.

Keď teraz po neúplnom páde totality vyšli jeho ďalšie knihy, pokúpila som ich po jednej skoro všetky, naposledy *Človeka pre nikoho*, ale aj ďalšie: *Ecce homo*, *Torzo ticha*, *Odvrátený hlas*, *Úsmev nad úsmevom*, *Kolíška dôvery*, *Tesná brána*, *Život je len jeden*, *Za mostom času*, – ale som ich neprečítala. Iba sa na ne s úctou pozerám a čakám, kedy príde ten čas, keď ich prečítam. Zaisť sa tomu počudujete a možno i pokrútime hlavou – či sa to zhoduje s pravdou, čo som tu všetko popisala? Ako sa môže ozajstný obdiv priateľit s takou povrchnosťou? Nebudete ďaleko od pravdy, ak si to poviete. Ešte že od pána J. Geburu, ktorého sám v liste pán pri-

már spomína – viem, že pán primár bol pre svoje názory po celý život v palbe neprajníkov, ako musel odísť z primárskeho miesta za ambulatného chirurga a pod. Všetky tieto skutočnosti sú Vám iste lepšie známe ako mne, uvádzam to iba preto, aby ste lepšie chápali môj zdanlivo „malý“ záujem o dianie okolo aktivít ohľadne p. primára. Preto som Vás odkázala na Ing. Vl. Mišalu, ktorý mal s pánom primárom 5-ročný kontakt, keď študoval na VŠP v Nitre.

Vrátim sa ešte k tomu – prečo som tie knihy doteraz neprečítala: lebo sa stali pre mňa ťažkými. Bývam totiž sputaná svojimi „nezdravými náladami a emóciami“, ubúda mi zdravý rozum a pribúdajú diery v pamäti. Čítam preto ľahšiu literatúru: životopisy svätých, ale aj nádejne svätých – Matku Terezu, Jána Pavla II., posledne Rabína, ktorý sa vzdal Kristovi... Okrem toho varím, pečiem, upratujem, všetko viac-menej improvizujem.

Pripojene posielam tri kópie listov od p. primára Straussa. Ak Vám na niečo poslužia, budem rada. Vianočné a veľkonočné pozdravy neposielam. (...)

J. Gregová s manželom

Dolný Kubín 3. IV. 09.

Vážená pani doktor Gregová s rodinou!

Pri minulej návšteve na Orave dozvedel som sa o tragédii, ktorá sa u Vás chystala. Viem, že veľká bolesť a žiaľ sú nemé.

No, dovoľte, aby som sa pár myšlienkami k Vám preniesol.

Človek si netrúfa prečítať a porozumieť záhadné písmo dialav, ktorým smrť zaplňa priestor medzi ešte živými a tými, čo sa nimi už nezdarujú. Kto vie, kde kto doskočí zo zrázneho mostíka života. A kedy. A len to blízke i ďaleké v človeku, tie predpokladané menlivé stupne poznania hraničia s naším nechápavým srdcom.

Veď smrť je i priehrada, i brutalita, i pokoj a zábezpeka. Pre uštvané srdcia je smrť útočiskom. Pre rozorvané mozgy je prístavom. Pre všetky zpretrhané spoje vnútra je tichou zátokou.

Ale kto už vie, na ktorom zastavení svojej životnej cesty Krížovej práve klesol. No, každý vie, že tam speje. Už Cicero spomínal, „že filozofovať znamená učiť sa zomierať. Že život filozofa je stála meditácia o smrti.“

Ale zatiaľ čo sa my trápime rozušenu mozaikou našich citov, sa naši drahí mŕtvi utiahli do velebnej anonymity svojej smrti a my ich len rušíme ako neznámych staviteľov majestátu katedrál v ich kamennej nepostihnuteľnosti.

Ale sú – zdanlivo – nedokončené životy, ktoré sa nezdarujú torzom (i keď je každý

život a každé dielo torzom svojich možností).

No, to všetko len z pohľadu z tejto strany života. Žičím Vám, pani doktor i manželovi a všetkým, ktorým Váš Peter bol všetkým, aby ste ho v plnej kráse svojej mladosti cítili osláveného na Srdci Ježišom, ako Jeho neskonaleho miláčka.

To Vám žičím prežívať v oddanosti do vôle Pánovej.

Váš Dr. Pavol Strauss

Nitra 10. 10. 85

Milá Julinka!

*Úprimne sa teším Vášmu úspechu. Rád by som vedel, akým smerom sa pobe-
ráte. Budem vďačný, keď mi o tom napíše-
te. Mám radosť z radosti Vašej mamičky.*

No, nech už budete robiť čokoľvek, nech Vám i cez Vás zohreje srdcia ten, čo sa pomestí do všetkých srdc a bol vydedencom betlehemskej maštalky, aby cez Vás žiaril láskou a dobrotou.

Žičím Vám i celej Vašej rodine požehnané Vianoce a požehnaný Nový rok.

Váš Dr. Strauss

Nitra, Advent 87

Milá pani doktorka!

Pochopíte, prečo som doteraz neodpovedal na Váš list a nepoďakoval sa za veľkonočný pozdrav. Rodinné problémy po havárii staršieho syna a choroby blízkych vzácných duší mi zadržli slovo v pere.

Ale Váš vzácny list mi dobre urobil. Zrekapituloval som si, že len pod krížom, alebo na kríži vieme, že človek nie je biologickým tvorom, nestačí nadanie, ani sláva, ani cnosť, k tomu je potrebná bolesť. „Bolesť je svätýňa, v ktorej Boh chce byť s človekom sám“ (J. Schieder).

Viem, že ste prešla školou bolesti, a preto si u Vás duplom lásku k duchovnej postati života vážim. Vďaka plávame v duchovnom mori božej prítomnosti a prozreteľnosti. Sme si zajedno v intenzívnom povedomí, že Boh je tu.

Stred nášho vnútorného života sú Vianoce a Veľká Noc. Preto je bratský pozdrav, v stálej istote príchodu Pána medzi nás i Jeho Vzkriesenie a tým na večný život, vždy aktuálny. Veď čo má duchovnú postać je určené pre večnosť.

V tomto povedomí si Vás i celú rodinu od srdca pozdravujem, Julinku do toho subsumujem. Denne si na Vás spomínam.

Váš P. Strauss

Nitra 21. 4. 88

Ujmite sa Jožka Gebura, pozdravte ho. Je to slovenský Jób. Buďme jeho priateľmi.

Lísty Pavla Straussa Julovi Rybákovi (1992-93)

Drahý Julko!

Celý čas číham na Tvoje narodeniny a promptne som to zameškal. Ale deň sem deň tam, čo už na tom. Veď sa ešte furt neblížiš úctyhodnému veku. Čo dobrého by som Ti vedel dať je rozhodne nie nič, aby som sa Ti čo len trošku môhol zrevanžovať za to všetko, čo si pre mňa vykonal, a tak nezaslúžene.

Čo už môžem vykonať za Teba a pre Teba. Cítim sa i naďalej za periférnu nulu a pre to sa aj nerád pohnem z toho môjho, vysedeného kútika.

Ale hlavne môžem sa za Teba modliť a Tebe a Tvojej rodine vyprosovať milosti, ktoré najviac potrebuješ.

Ostaň zdravý a mladý a uchovaj si tvorivý elán. To Ti žičím od srdca

Tvoj Paľo

Nitra 5. 2. 92

+ + +

Milý Julko!

Vcelku som konšternovaný nad tou Nádherou. Irituje ma, že ten pán inžinier si nedržel za povinnosť mi pár slov napísať. To vydanie je všetko iné len nie nádherné. Hanbil som sa, že tento quasi-samizdat som poslal Rúfusovi.

Dúfam, že tie Kvety budú o trošku impozantnejšie. Dnes som podpísal a poslal zmluvu. Som zvedavý, ako to dopadne.

Obdivujem vkus Medvedov. Uvidíme ako sa zatvári Mozaika. Voľáko sa omeškali, telefonoval mi Miško Chuda. Čakám aj pár slov od Janka Medveda o tých dotlačoch.

Nikde sa mi nechce chodiť; však by som mal skočiť aj do Trnavy. Budeme mať výročie svadby, už ani neviem kedy. Už je to nezaujímavé.

Tu teraz zomrel chirurg prof. Kratochvíl, veľká kariera podobná meteoru. Všetci odchádzajú kamaráti-nekamaráti.

Julko drahý, nech tie moje hundračky na Teba nepôsobia.

Srdečne Teba, Vierku i deti pozdravujem

Paľo

Nitra 31. 3. 92

+ + +

Drahý Julko!

Dojemná je starostlivosť Vás všetkých i v Prešove o mňa. Furt si to všetko neviem zladiť s tými mojimi pokusmi so slovom. Slovo je v podstate nepolapiteľná entita a (nečit. slovo – J. R.) sa v našich rukách. Nik to celkom nepochopí.

Zaujímavé sú tie racionálne zložky okolo tvorby. Isté je jedno, že nič nie je definitívne hotové a do všetkého sa možno vždy znova zahryznúť.

Nejasný je aj prvý impulz a jeho vývojové štádiá. Ostáva našou úlohou to sledovať od začiatku po hotový artefakt. Tvorba je hádam len forma bytostnej zvedavosti.

Od srdca za všetko ďakujem a všetkých od kraja pozdravujem

Tvoj Paľo

Nitra 29. 5. 92

+ + +

Drahý Julko!

Dni sa valia nezvyčajnou pomalosťou a otupenosťou korytom rozbrázdzenosťou liene života a spoločenskej krízy kresťanského svedomia všetkými smermi dych tuposti sa valí korytom bezbrehého času. Len unuvácie prerastajú môj zábožený čas.

Čakám novšie vetry vďavateľstiev a nezmôžu sa na iné ako na besedy ako teraz 16. 6 o 16. hodine v mestskej knižnici v Bratislave, vydavateľstvo slovenský spisovateľ. Na programe vystúpia dr. Július Pašteka, Ján Medveď a Dagmar Kováčová. Beseda je spojená s predajom knihy a autogramiádou. Ešte som sa nezotavil s udelením putovnej medaily Cyrilometodejskej s diplomom a teraz je tu toto. Keď som už toľko prežil, prežijem aj toto. Začal som robiť novú zbierku esejí. Niečo tam prečítam.

Ale mi je smutno zo všetkého, napriek tomu som optimista a verím budúcnosti.

Tvoj Paľo

Nitra 10. 6. 1992

Poznámka: List je výnimočne naklepaný na stroji – J. R.

+ + +

Drahý Julko!

Musím sa Ti kajúčne priznať, že som – alebo sa zdá – po fáze depresie (možno už obligátne jarnej). Nebol som schopný napísať jediný sviatočný podrav a vinš. Nik do mňa nevidí a nemôže vidieť neviditeľné múry.

Absorbovali nás neodvolateľné potreby domácnosti, ktoré nás oboch dokonale vyčerpali. I keď sme boli prvý raz samotní dvaja.

Predhánali sme sa v únave a slabosti, Maňka vo sfére srdca, ja v diabetickej. Ale sme tu a vykračujeme do začiatkov v novom vydaní.

Už sa asi nestretne na grunte to-

hoto roku, čo by nebolo od veci. Tak tedy odkladáme všetko na základe Milosti božej na novšie časy.

Želáme Vám zdravie, dobré nervy a dôveru v Prozreteľnosť a dobrú funkciu mozgu.

Trápi ma, čo si mi napísal o Jankovi. Píš mi, kde je na liečení a ako to ide ďalej. Veľmi nám obom je ľúto, čo je to s ním.

Pozdravujem Vás oboch i deti od srdca

Váš Paľo

Nitra 28. 12. 92

+ + +

Drahý Julko!

Ďakujem za rukopis nášho televízneho rozhovoru. Myslím, že to nikomu neublíži. Životné rozporuplnosti to síce nezrovnáva. Má to Slovensko svoje problémy a tarchy. Len, aby to nevzbudilo averziu, ako to vieme servírovať, v cudzine.

Čo robíme samotní: píšem si dokončenie „Človeka p. n.“ A malý denník malých myšlienok. Príležitostne to pošlem alebo odovzdám. Som na strane 52. Viac ako do 60 nevydržím.

Dočkám sa ešte Jóba, Krížovej cesty s Rúfusovým úvodom, knihy od jezuitov a omladenie Zákrut.

Od srdca Ťa pozdravujem i tú nežnú Gabiku.

Tvoj Paľo

Nitra 23. II. 93

+ + +

Drahý Julko!

Skrát to a nepodstatné vypušť.

Tvoj Paľo

Nitra 8. 3. 93

+ + +

Drahý Julko!

Už je po tej televíznej pohrome. Tak vytrhnúť človeka z tej už obligátnej samoty. Oboch nás trápi, že si odišiel z prichyteného obeda. Ja som s nimi musel ísť za kolegom. V stredu som mal voľno a včera sa tá celá čeliadka zas došla. Už aj knihy odfotografovali a tým je koniec. Pri tom som zistil, že už nemám Zápisky diletanta.

Dúfam, že na to celé zabudnú. V takejto rozvirganej dobe je príhodná tá moja vyskúšaná kútiková existencia. Ešte voľačo napísať, voľačo vytlačiť a amen.

Dnes sa ohlásil pán ing. Kubík na budúci týždeň. Ešte donesie pár knižoček, nemal som ani 10 kusov.

Lúto mi je, že ešte Karol Strmeň neposlal svoj úvod. Asi neverí, že to už tak zhurta ide.

Z fázy veľkého výdychu Ťa od srdca pozdravujem

Paľo

Nitra 15. 10. 93

Poznámka. Straussove listy z posledného pol roka života 1994 (adresované mne) nájde čitateľ v knižočke Julio Rybák: V dotyku s Pavlom Straussom, Bibliofilská edícia SSS, odbočka Košice 1997.

Zamotaný príbeh

Pustil som sa do prípravy cyklu listov Pavla Straussa z rokov 1992-93 (ako pokračovanie cyklu jeho mne adresovaných listov uverejňovaných na stránkach nášho časopisu). Medzi listami z r. 1993 ma čakal prekvapivo krátky text:

*Drahý Julko!
Skráť to a nepotrebné vypušť.
Tvoj Paľo*

Nitra 8. 3. 93

Čo to mohlo byť, čo som mal skrátiť? Zrejme nejaký text, ktorý som mu posielal – a ktorý sa pritom nejakým spôsobom dotýkal jeho. Ale aký to bol text?

Keďže nevlastním listy, ktoré som ja písal Straussovi (zrejme by som mu ten text bez sprievodného listu neposlal), a moja pamäť mi k tomu naskrze nič nehovorí, skúsme sa oprieť o môj zápisník z prvých mesiacov roka 1993.

Na spomínaný Straussov „krátky list“ som v zápise z 10. 3. 93 reagoval slovami: „Včera došiel Palkov najkratší list. (Nasleduje jeho text.) – Prvé sklamanie ma už prešlo, pokorne poslúcham a skracujem text na pôvodných 13 strán. (Vynechávam „generálny pardón“ a Palka.)“

Stále ešte nevieme, aký to bol text. Listujem teda pozorne zápisník dozadu. Stačilo prejsť pár strán, a hľa, je tu záznam (z 8.3.): „Dnes ma v telefóne s Palkom čakala nečakaná, preto o to studenia sprcha. Palko žiada podstatne skrátiť môj rozhovor – píše mi o tom „najkratší list“. Predovšetkým si, pravdaže, praje dať von všetko, čo sa týka jeho. – Čo s tým? Nevieť.“

Tak som presvedčený o tom, čo som napísal, tak dlho to vyznávam, že by bolo neetické, aby som nešiel s kožou na trh a neriskoval, že o ňu prídem.“

K tomu sa pripája záznam z noci z 8. na 9.3., ktorý mi je dnes akýsi nepochopiteľný (chce to byť kajanie sa za Straussov „výprask“?): „Vrch pripálený a spodok surový, tak by zrejme bolo možné charakterizovať môj rozhovor pre LT. – A márne sa budem brániť, že inakší ani nemohol byť, keď som ho piekol na tej najhornejšej polohe v rúre.“

Ako mi idú hlavou jednotlivé časti toho rozhovoru, začína mi dochádzať, ako Palko m u s e l byť ním popudný. – Je mi to ľúto.“

Zistili sme dôležitý údaj, že išlo o **rozhovor do Literárneho týždenníka** – k tomuto rozhovoru som sa podchvilou navracal:

(16. 2. 93.) Z Lit. týždenníka prišla objednávka na rozhovor s H. Bacigálovou. Vec je teda vážna. – Je zaujímavé, že to prichádza práve v čase, keď začínam – v nesmelých náznakoch – pociťovať, že sa treba prestať skrývať za cudzie chrbáty a vystúpiť so svojou farbou von.

(27. 2.) Od tretej rána koncipujem odpovede do rozhovoru pre Lit. týždenník, a – neurieknime! – výborne sa mi to rozbehlo.

11.45 Rozhovor je nakoncipovaný. Zrejme hodne širší, ako mu môže poskytnúť priestor LT. – Ešte sa príliš všetko vo mne chvie, aby som mohol posúdiť, aký je. Prvý raz to pociťujem zajtra pri klepaní.

(3. 3.) To, čo A. Gundová (v knižke Putovanie za dotykom) hovorí o slovenských matkách, hrá s mojou úvahou o fatimskom tajomstve v rozhovore pre LT. Naozaj: „*Hodno je sa zamyslieť, čím to je, že naše slovenské matky, ktoré celý život strávili pri práci a trápení, vychovali toľkých kňazov. Bola to ich jednoduchá, zemitá filozofia a veľká viera. Ak sa zahľadíme do minulosti – v nijakej slovenskej rodine nechýbala socha Matky Božej. Tu po ustatom dni klakávali zodraté matere a žmolili zrnká ruženca...*“

(7. 3.) Ak pochybujeme o zvláštnom poslaní Slovenska v tomto svete, pozorne si prečítajme Turčányho „Bojím sa“ (Oheň z neho) a pýtajme sa: Odkiaľ sa to v tejto malej zemi berie, a aký to má zmysel? – Slovák sa díva na orloj času, a číta z neho osudy sveta. A za všetkých sa – on, malý Slovák! – kajá:

*Nesmie nás zmiest ten desný bes!
Dnes rozumiem už hrozným dávnym
bájam.*

*Dívam sa ako Slovák do nebies
a za všetko sa, Bože, kajam.*

(13. 3.) Keď som v Straussovom „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“ čítal, že „*pravá veľkosť spočíva v tom, že s obdivom uznávame a klaniame sa tomu, čo je nad nami*“ – hneď som si spomenul, čo píšem v rozhovore pre LT o vzťahu k svojmu autorovi.

Pri čítaní tejto knižočky sa mi zažiadalo urobiť z nej výber myšlienok: „Polstoročný Pavol Strauss – dnešku“. – Ale kde to poslať!

A možno bolo dobré, že som v rozhovore pre LT vypustil Straussa, aby som mohol toto ponúknuť. („Strauss na cestu novému štátu!“)

Málo sme dali na mysliteľov, príliš sme načúvali hlasu politikov!

(14. 3.) K tomu, čo hovorí Strauss o „*pravej veľkosti*“: Veľmi by som si prial, aby prvý muž tejto zeme nepatril k tým prezidentom, ktorí čakajú, kedy sa im kto príde pokloniť, ale aby sa on prvý šiel pokloniť veľkým mužom tejto zeme – žijúcim či nežijúcim – a dal tak celému národu príklad toho, ako si treba vážiť skutočné HODNOTY.

Úcta k prezidentovi pramení v jeho úcte k veľkým. – Čím viac sa klania on, tým viac sa mu bude klaňať národ.

Ale vráťme sa k nášmu „*príbehu*“. Keďže už vieme, že išlo o rozhovor do Literárneho týždenníka, nebude problém si ho v svojom archíve vyhľadať. (Uverejnený bol v LT 1993, č.15, s.1, 11.) Našťastie sa zachoval aj pôvodný rukopis (kópiu ktorého som zrejme posielal Straussovi), tak máme možnosť porovnať, ako – a hlavne o čo – bol ten rozhovor skrátenej, a súčasne pochopiť, čo to Pavla Straussa mohlo v ňom tak vyvieť z miery.

Z rozhovoru – okrem iných maličkostí – vypadla aj táto otázka Hanky Bacigálovej – a moja odpoveď:

Viackrát sa nám už do reči priplietol Pavol Strauss; spomínali ste „náhodné“ stretnutie s ním pred desiatimi rokmi, pomáhali ste viacerým Straussovým knihám na svet a „doslovovali“ ste ich, podieľali ste sa na seminároch o jeho tvorbe v Prešove a v Nitre. Čo Straussova tvorba pre dnešné a budúce Slovensko znamená?

Čudujem sa svojej odvahe – teraz i pri inej príležitosti – hovoriť o Straussovi, keď viem, že on sám bude čítať tieto riadky. Kde sa vo mne tá odvaha berie? Príčina je zrejme v zreteľnom pociťovaní, že vlastne nehovoríme o Straussovi, ale o tom, čo je nad ním i nad nami, a čoho je on len – ako časť sám o sebe hovorí, – médiom.

Prečo sa toto médium zjavilo práve na Slovensku a v tejto dobe, čo sa nám to skrže neho chce zjaviť a aká je naša zodpovednosť za túto zvesť – to sú otázky, pri ktorých nám môže chodiť mráz po chrbte.

Svojho času ma veľmi zaujala myšlienka (písal o tom kdesi Fr. Mikloško), že oné nezverejnené fatimské tajomstvo by sa mohlo dotýkať Slovenska a jeho úlohy v budúcich osudoch Európy... Ak si len trochu, v náznaku, pripustíme čosi podobné, potom nám bude zrejme, že sa to nemôže týkať nejakej slovenskej fyzickej moci (skôr našej bezmoci!), že môže byť reč len o slovenskom DUCHU! A pritom nie o duchu, ktorý v nejakej vzdialenej budúcnosti príde, ale o slovenskom duchu, ktorý tu JE.

A keď sa dôkladne zamyslíme nad veľkými duchmi, ktorých táto zem zrodila (nič nemení na veci, že o ich veľkosti často nemáme potuchy), nemôže nás nezaražiť fakt akéhosi nadbytku, nadpráce, ba priam rozkoše, čohosi neúmerneho pomerom, z ktorých vzišlo – a teda čosi, čo musí mať vyššie poslanie, vyšší zmysel.

Je nám zrejmé, že žijeme prelomové obdobie neslýchaných rozmerov, že sa novovek skončil a začínajú veky, ktorým ešte nieto mena – a z tohto tajomného a obavy vzbudzujúceho budúcnosti hľadania na nás naši veľkí duchovia, Strauss medzi nimi, a ich posmelujúci pohľad je najväčšou nádejou, že sa nám podarí preporodujúci ZDVIH, ktorý každého i národ vcelku čaká. Áno, zo Straussa môžeme ako z čítanky čítať budúce Slovensko, Strauss je jeho zvestovateľ:

„Nový svet sa rodí, aj sa narodí. Nech nie sme nemými svedkami. Nech sa neutopíme vo vlastnej masiti.“

V tejto pasáži sme hovorili o Strausovi ako o médiu. On sám nám to viacercými svojimi zápismi krásne potvrdzuje; napríklad:

„Na veľkosť božiu nestačí svet ľudských predstáv. Len prepožičaná milosť môže ten svet zvládnuť (podč. J. R.). Ale človek túži po tom podeliť sa o tom s inými ľuďmi.“

Na to je dar slova. To je najväčšia milosť, dobre ho uplatniť. Postupne odhaliť skryšiu božej podstaty.“ (3. 11. 92.)

„Úplná oddanosť božskému riadeniu našich životov. Ex post, po rokoch, vidíme, že všetko bolo chcené v minulosti. Dobré i zlé a ťažké situácie životné boli nutné, aby sa došlo, kde sa došlo. Všetky stretania a blízkosti neboli náhodné, ale boli sme k nim privedení. Všetky pojaté myšlienky tiež. Čo sa fixovalo napísaním, má svoje úzadie. A všetko, čo tu je, za to vďačím vôli božej. Len nech to nepohorší nikoho. Len nech som nástrojom (podč. J. R.). (20.11. 92.)“

(Variácie o tom istom; rukopis.)

Posmelený tým, že ma už žiadny rozhorčený Straussov „krátky lístok“ nemôže za tieto slová postihnúť – publikujem ich po 15 rokoch s veľkým uspokojením a s pocitom, že si za každým slovom do teraz stojím.

Július Rybák

Pavol Kalinay

Stretnutie s myšlienkovým svetom Pavla Straussa, lekára a mysliteľa

Pre mladého človeka, hľadajúceho svoje miesto v spoločnosti vždy je dôležité, o koho sa mu podarí oprieť sa pri stanovovaní svojich životných cieľov a predsavzatí, najmä ak ide o čas, plný neistoty, neznáma. Pre mňa jedným z tých, ktorí pozitívne ovplyvnili aj môj život bol práve Pavol Strauss, ktorého som osobne nepoznal, ale som vedel, že je mladý lekár (v čase mojich študentských rokov na gymnáziu), že je konvertitom zo židovstva na katolícku vieru a že patrí k hŕstke kresťanských intelektuálov, ktorá sa aktívne zapojila do vytvárania nového kresťanského nakladateľstva a časopisu VERBUM v Košiciach (v r. 1946).

Pamätam sa, že vtedy ma veľmi oslovila a zaujala od neho vcelku útlá knižka pod názvom „**Všetko je rovnako rovnako blízke i ďaleké**“ (Kaleidoskop z cesty po Švajčiarsku), ktorú vydalo spomínané vydavateľstvo Verbum vo Vita (edícii časových úvah), redigovanej Dr. V. Jankovičom, v r. 1947. Ide o vzácne dielo, ktoré na malom priestore podáva veľa zaujímavých myšlienok, často zašifrovaných do metafor, ktoré po ich pochopení odhalujú čitateľovi jedinečné bohatstvo myšlienok autora upriamujúceho jeho pozornosť na problémy, súvisiace s povojnovou krízou ľudskej spoločnosti. Sila tu vysloveného slova zmocňuje sa mysle človeka, aby ju nasmeroval na problémy jeho vzťahu k životu, vede, umeniu, náboženstvu, prírode. V tom sa odráža i osobné poznanie autora so švajčiarskou krajinou, ktorú vníma ako ostrov nedevasťovaného miesta vo svete, ktoré nebolo tak kruto a ničivo dotknuté vojnou ako iné krajiny Európy, ba celého sveta. Z celej plejády jeho hlbokých reflexií pozoruhodné sú tie, v ktorých sa zamýšľa nad určitými obmedzeniami, hranicami v ľudskej spoločnosti, ktoré môžu byť ľudskou kliatbou (napr. pri budovaní spoločnej kultúry, bez zbytočných ohraničení a izolácie), ale i požehnaním (napr. pre Švajčiarsko počas 2. svetovej vojny, kde sa nedostala ničivá sila vojny, tejto plagi ľudstva). Podľa neho hranice sú „*istým zábradlím pred pádom do ničoty*“. Veľmi podnetná je úvaha o tichu a samote pre rozorvanú dušu moderného človeka, z ktorých vyrastá pravá viera a pravé umenie. V kontexte tejto myšlienky treba chápať jeho úprimný vzťah a obdiv k básnikovi R. M. Rilkému, autorovi „*Duinských elégií*“, ktoré považuje za vrchol svetovej lyrickej tvorby, pretože tu umeleckým tvorivým procesom básnik preniká „*do podstaty všetkého jestvujúceho*“. Obdivuje u Rilkého aj jeho úprimný vzťah k duši ruského človeka (zrejme ešte neovplyvnenej boľševickou revolúciou),

kde počas pobytu básnik našiel Boha, chápaného ako zmysel bytia, ako čisté Svetlo a Lásku ako „*akt, ktorý preniká všetko*“. Podnetné sú aj jeho reflexie o umení (i abstraktnom), ktoré je prejavom vnútorného videnia človeka, jeho tvorivých pohnútok i keď uznáva, že v tejto kreatívnej oblasti človeka neraz môže ísť aj o tretotriednych umelcov, epigónov, či až podvodníkov – ako v iných oblastiach tvorby (napr. v hudbe, medicíne).

Svoje úvahy orientuje aj na oblasť fyzikálneho sveta a jeho vzťahu k metafyzike. V tejto súvislosti konštatuje odklon od mechanistického poňatia sveta k oveľa dynamickejšiemu chápaniu hmoty. Na dôkaz toho uvádza názor prof. Aurela Stodolu, slovenského vedca v Švajčiarsku, ktorý konštatuje, že „*predtým vládla vo vzázkoch malých atómových čísiel prísna nevyhnutnosť, teraz pre správanie jediného atómu jestvuje pravdepodobnosť, chápaná v zmysle štatistickej strednej hodnoty*“. V hĺbke hmoty sa otvárajú nové svety, zblížovanie sa prírodných vied, filozofie, umenia a myslenia vôbec.

Metaforické chápanie smrti ako „*najľahšie pochopenej spravodlivosti*“ vrcholí jeho reflexiou o zmysle života. Kritizuje západný spôsob myslenia, z ktorého sa zrodila i erupcia krajného nacizmu. (O komunizme ešte nehovorí, lebo by to bolo azda predčasné z hľadiska vtedy ešte len nastupujúcej ideológie). Krajný racionalizmus západných ľudí pokladá za ničivý, pretože orientuje ľudský záujem iba o pozemský, individuálny život, z ktorého vyviera vypočítavosť. Táto je brzda normálneho, citového života človeka - zrejme tu mal na mysli rozvody a rozchody manželstiev. Už pred mnohými desaťročiami prorocky predvídal dôsledky takého vývoja. Avšak vrcholom úvah Pavla Straussa bolo neustále hľadanie odpovedí na večne živé a nástojčivé otázky o zmysle života a ľudského bytia. Vidí ich v Láске a Dobrote, ktoré sú záchranným pásom v hľadaní ľudského šťastia.

Nastolovanie takých otázok bolo, pochopiteľne, veľkou posilou každého mladého človeka, ktorý sa s obavami díval do budúcnosti blížiacej sa éry temnej totality komunizmu. Bol som rád, že pri zrode vydavateľstva Verbum sa objavila taká podnetná knižka, ktorá burcovala mladých k uvažovaniu o správnom živote.

Druhým mojím stretnutím s myšlienkovým bohatstvom tohoto nášho veľ-

kého mysliteľa bolo oboznámenie sa s jeho knihou **Človek pre nikoho**, ktorého hodnota tkvie v nesmiernej hĺbke vyslovených myšlienok, adresovaných ľuďom, túžiacim po pravdivom slove.

Knižka vyšla vo vydavateľstve DAKA v r. 2000 Bratislava, teda v čase, keď už vydaniu takého diela nestala v ceste moc žiadneho ideologického cenzora. Prenikanie k jadrú myšlienok, vyslovených v knihe, zaodetých do pekných básnických metafor a symbolov, je cesta neľahká, poznačená zastaveniami mysle, aby čitateľ nabral akoby druhý dych na prenikanie k podstate myšlienok, ktoré chce autor predostrieť čitateľovi. Treba priznať, že nie vždy sa mu podarí preniknúť za škrupinu symbolov a metafor. Ale čítaním nových a nových kapitol sa mu častejšie stáva, že stále viac a viac pochopí obsah Straussových myšlienok, osvojí si metódu ich podávania, až napokon zistí medzi nimi vnútornú spätosť a súvislosť. Vtedy sa mu podarí dešifrovať pravdivosť a krásu autorových predstáv a ideí o živote.

Samotný, trochu tajuplný názov tejto knihy evokuje v čitateľovi otázku, čo ním chcel autor povedať, vysvetliť, odhaliť zo svojho vnútra. Jeho priateľ, básnik Milan Rúfus to azda najlepšie vystihol v predslove ku dielu, keď hovorí „... *zníe to trpké ako prirodzená reakcia autora na čas, v ktorom „nesmel“. Nesmel verejne prehovoriť a on sa pri svojej vnútornej konštelácii cítil ako kňaz, ktorého nepustili na kazateľnicu*“. Keď M. Rúfus čítal rukopis, donesený autorom v čase totality, nemohol pre jeho vydanie nič v danom čase urobiť, iba smutne konštatovať „*Trpkosť naznačená názvom však v rukopise nepokračuje a Straussov obraz času je pokojný. Len čas bol nepokojný a neobjektívny vo vzťahu k autorovi*“. Veľmi mnohovravné slová veľkého básnika. (...)

Po prečítaní knihy, či skôr po postupnom prelúskaní autorových myšlienok, zaodetých do básnických metafor, čitateľ nadobudne hlboký dojem, že autor knihy je človek, ktorý si slovom, sebareflexiou lieči vlastnú dušu, zráňanú príkormi a necitlivým prístupom bezcharakterných ľudí, s ktorými sa v živote stretol. Prijíma však utrpenie ako veľmi pozitívnu skutočnosť. Jej presvedčený, že „*Bez utrpenia je život prázdny*... Niet veľkosti bez utrpenia...“ Sám to zakúsil na vlastnej koži, najmä keď musel opustiť miesto primára a neskôr aj riaditeľa nemocnice v Skalici, ktorú s obeťavosťou a s veľkým elánom budoval. Po presťahovaní do Nitry musel prijať podradné miesto, nezodpovedajúce jeho skúsenostiam a odbornosti. Niektorí riaditelia ho vítali s veľmi pochybnými pocitmi, ba až, ako sám poznamenáva „*ako zločinc*“. Avšak nezanevrel na svet, ani na ľudí, z ktorých si získal mnoho priateľov...

Vo svojich reflexiách sa opiera o veľmi pozitívny vzťah k hudbe, ktorá sa stala neodmysliteľnou sprievodkyňou celého jeho života. Bola akýmsi korením jeho života, „*nosným stĺpom bytia, vôle a hrejivej nádhery*“. Sám bol aktívnym hudobníkom (hral na klavír). Mal nesmierne rád Mahlerove a Brucknerove symfónie, Bethovena, Liszta, Rachmaninova, Šostakoviča. Sám povedal, že jeho život je postavený na troch pilieroch: na hudbe, na slove a myšlienke a na medicíne. Teda druhým pilierom bola literatúra, ktorú pre neho predstavovali také mená ako V. Hugo, L. Bloy, F. M. Dostojevský, F. Werfel a iní, ale aj socialisticky orientovaní ako T. Mann, B. Brecht, R. Roland. Avšak najväčší vzťah získal k poézii R. M. Rilkeho, ktorého poézia ho fascinovala veľkou hĺbkou citu, objasňovaním podstaty bytia a pretváraním myšlienok v obraz a symbol. Tretím pilierom jeho plodného života bola medicína, užšie chirurgia. Už v čase politického odmäku (v r. 1968) mohol známy lit. kritik Jozef Felix vysloviť o ňom názor, že MUDr. P. Strauss je lekár-spisovateľ, ktorého obidva atribúty v jeho osobnosti dokonale splyvajú. Za každým jeho riadkom, čo napísal ako spisovateľ, je utajený aj lekár, kým u iných našich spisovateľov (napr. u M. Kukučína, I. Stodolu a iných) necítiť až takú previazanosť obidvoch atribútov. On bol do špiku svojich kostí výborný chirurg, ktorý chcel pomáhať chorým, pomáhať podľa svojich najlepších síl a vedomostí, aj keď zažil tvrdú diskrimináciu zo strany vtedajšej vrchnosti.

Z celkovej koncepcie diela (aj z iných jeho diel, ktoré uzreli svetlo sveta po veľkej politickej zmene v r. 1989) sa vynára osobnosť spisovateľa-lekára, pritom skromného „človeka pre nikoho“, ako pevný charakter, ktorý sa nekláti ako trstina ohýbaná silným vetrom.

Tretím mojím stretnutím s jeho ideovým svetom bolo poznanie okolností a zdroja jeho duchovného prerodu z knihy I. A. Petranského **Život pod hviezdou** – Osudy Tomáša Dezidera Munka (vyd. Michala Vašku, 2008 Prešov). Už skôr som sa dozvedel, že Pavol Strauss bol veľmi spriaznený s židovsko-kresťanskou rodinou Munkovcov, ktorú postihla strašná tragédia zavlčenia do koncentráku takmer na konci 2. svetovej vojny a tam k následnej fyzickej likvidácii (na začiatku r. 1945). Manželia Munkovci z Ružomberka, sami konvertiti na katolícku vieru, sa stali jeho krstnými rodičmi a s nimi aj s ich deťmi zažil intenzívny, naozaj kresťanský život ešte keď boli na slobode, pred zatknutím. Jemu samému tiež hrozilo zatknutie, ako to spomína v svojej kniž-

ke Človek pre nikoho, keď sa v čase SNP stal zajatcom gestapa a s podozrivým nemeckým menom bol kandidátom na istú smrť oveľa viac ako iní zajatci. Všimol si, že veliteľ eskorty ho viackrát volal po mene, akoby sa obával, že mu zajatý väzeň utečie. Prišiel k nemu a mu pošepol „*Pán doktor, toto nie je pre vás... Mám v eskorte 151 mužov. Mám však odovzdať len 150. Pre vás je to nebezpečnejšie ako pre tých druhých. Ak tu máte známych, pustím vás, vrátim vám doklady a zavediem vás ta*“. Po vysvetlení, že v blízkej nemocnici má známych, ho veliteľ skutočne prepustil a on sa nečakane ocitol na slobode veriac, že toto oslobodenie má nejaký zmysel. Prípad ukázal, že aj medzi nepriateľskými vojakmi sa nájdu čestní ľudia, citliví k nešťastiu druhých.

Je naozaj obdivuhodné, ako bol Pavol Strauss hlboko duchovne naviazaný na túto židovsko-katolícku rodinu v Ružomberku, ktorá skončila tragicky, vinou krutého a nezmyselného prenasledovania židov zo strany vtedajších predstaviteľov nemeckého národa, preniknutých rasistickou ideológiou a pomstou na nevinných ľuďoch. Táto skutočnosť je nepochopiteľná dodnes, keďže ide o konanie ľudí jedného z najkultúrnejších národov sveta, ktorý dal ľudstvu Goetheho, Kantu, Bethovena a iných veľikánov ľudstva.

Vývoj vzťahov Pavla Straussa k rodine Munkovcov je obdivuhodný. Z archívnych dokumentov (najmä z listov, ktoré si navzájom posielali), uvádzaných v knižke mladého historika Petranského, je azda najlepšie vidieť, že zdrojom presvedčenia a hlbokéj viery Pavla Straussa, príkladom pre jeho vlastný život, bola viera a presvedčivý kresťanský život Gizely, Františka, Tomáša a Juraja Munkovcov, spečatený ich vlastnou obeťou za Krista. Jezuitský novic Tomáš Munk vo svojom liste zo dňa 26. 8. 1943 píše Pavlovi Straussovi básnickou rečou „*aby Tvoje uši zostali vždy útlocitnými pre vánok božieho šepotu*...“, z čoho cítime vútornú, duchovnú spriaznenosť ich duší, ktorej P. Strauss zostal verný celý život. Človek si nevdojak kladie otázku: kde a ako sa našla taká vysoká duchovnosť v myšliach týchto mladých ľudí, vyrastajúcich v nepriaznivom prostredí času druhej svetovej vojny?

Tým končím svoju úvahu o veľkom človekovi a o ľuďoch, ktorí sa podstatnou mierou pričinili o to, že bol taký akého ho poznáme z jeho diela.

Pavol Kalinay
(Redakčne krátené.)

Eva Voskárová

Hľadanie priestorov

Už dlho nosím v sebe jednu myšlienku Pavla Straussa – o vnútorných priestoroch človeka. Nuž, ale to treba presne citovať! A v tom je problém. Ne našla som to, čo som hľadala. Viem, že som sa s tým niekoľkokrát stretla. Márne som hľadala. Už som začala o sebe pochybovať. Čo keď to, čo mám v hlave je len variáciou na Straussove myšlienky? Našla som len toto:

„Život človeka je obrovský svet hlavne vnútorných nezbadateľných priestorov, ktorý sa o nič neodiera, ak si neohraničí vlastný rozlet. Len kto si uvedomil ľudské určenie, závislé od sveta ducha, vie si vnútorné priestory rozšíriť premýšľaním, meditáciou, modlitbou...“ (1, s.83)

„Svet už nenarastie, iba ak v človekovi. Len tu je priestor pre vývoj vesmíru – v človekovi.“ (2, s.101)

„Duša človeka je galaxia so všetkými galaktickými atribútmi nekonečných priestorov.“ (3, s. 66)

„Kto sa úplne a s celou intenzitou svojho vnútra pokúsi sformovať (...) vlastný vnútorný svet - či perom, štetcom alebo tónom - vytvoril kus potrebného sveta, kus budúcej tradície. (...) Svet sa objavuje cez nás.“ (3, s. 69)

Toto ma pobáda nenechať si všetko len pre seba. Vzápätí sa objavuje otázka, ktorú si kladiem spolu so Straussom, na ktorú však on hneď aj odpovedá: „Ako obnoviť svet? Každý z nás je kúsok sveta, keď niečo zmeníme v sebe, zmeníme tiež kúsok sveta.“ (4, s. 43)

Jeho myšlienky zunia vo mne ako alikvotné tóny a narušajú môj pokoj. Ale toto je, zdá sa mi, zdravý nepokoj v dnešnej dobe. J. Rybák to vyjadril v Dotykoch s Pavlom Straussom I slovami: „Každý čitateľ, ktorému sa z vôle osudu dostalo Straussovo dielo do rúk, sa stáva istým spôsobom zodpovedným nielen za to, aby toto posolstvo prijal, ale aby ho aj ponúkol ďalej.“ (3, s. 4)

Nakazená týmito myšlienkami pokúsím sa infikovať ľudí, s ktorými som v styku, Straussom a dáva mi to odvahu predsa len vysloviť to, čo sa do mňa tak hlboko zabadlo, čo túži viac sa rozrásť. Veď jeden seje, druhý žne (Jn 4,37), ale Pán Boh dáva vzrast (1Kor3,7)- Ján a Pavol vyjadrili veľkú pravdu.

Teda ide tu o vnútorné priestory človeka a spolunažívanie ľudí.

Pavol Strauss tam hovoril, že dnešný svet je čoraz menší a čas čoraz kratší. Technika - výsledok ľudského umu a práce - približila a zároveň vzdialila ľudí od seba. Veda skrácuje čas a predlžuje život.

Vzdialenosti sa časovo skrácujú, ale ľudia sú požadovační a jednotlivci i národy si žiadajú pre seba stále viac priestoru a času. Tým na seba častejšie narážame a otlkame sa. Sme generáciou nervózných, agresívnych ľudí, nespokojných s druhými, pretože nepripustíme, že sme nespokojní so sebou. Hľadáme únikové cesty z tohto zovretia priestorom a časom. Lietame už do vesmíru. Dnešná turistika – novodobé kočovníctvo - prekvitá práve pre snahu utiecť z miesta, kde sme. Nové sťahovanie národov sa už začalo. Drogy a iné závislosti sú len odnožou tej istej snahy. A tu prichádza Pavol Strauss so svojím riešením tohoto problému. Nie technika, nie chémia! To nie je cesta k pokoju a šťastiu. Nie peniaze, ani moc, ani komfort, ani ničnerobenie! Ani to nám nepomôže vymotať sa z nášho začarovaného kruhu. Cesta do vesmíru je slepou cestou. Jestvuje len jedna cesta na miesto, kde sa všetci zместíme. Je to **cesta do vlastného vnútra**. Túto cestu musí prejsť každý najprv sám. Je to dobrodružstvo priekopníka – speleológa, ktorý v skale objavil trhlinu a prenikol ňou do hĺbok zeme, kde objavil veľké, voľné, prelestné priestory jaskyne. Doniesol do nej svetlo a ožiaril tú krásu skrytú ľudskému zraku, nemal pokoj dovtedy, kým ju nesprístupnil aj iným ľuďom.

Benedikt XVI, na Svetových dňoch mládeže v Austrálii použil prirovnanie Božej milosti k podzemnej rieke, ktorej prameňom je Kristus a krásy jaskyne sú dary Ducha Svätého. Ako úžasne to korešponduje so Straussovými priestormi v sebe! Je zvláštne ako určité myšlienky lietajú v „neviditeľne“ a tu i tam sa usadia v hlavách ľudí od seba vzdialených v priestore i v čase. S tou jaskyňou som sa stretla aj u Straussa. A pred pár rokmi pri meditácii obrazu jaskyne sa to usídlilo aj vo mne. Svoje vnútro som vnímala ako jaskyňu s krásami, ale aj nástrahami. Bolo to dobrodružstvo hľadania. Čo sa za tým skrýva? Zvedavosť môže byť dobrou sprievodkyňou po cestách do hĺbok i výšok. Kdesi Pavol Strauss povedal, že Boh nám zatarasí všetky cesty a ostane len vertikálny smer.

Nové priestory sú pripravené prijať každého odvážlivca, ktorého výzbrojou je modlitba, meditácia a ticho. Je to vstupná brána do nového vesmírneho priestoru v človekovi – priestoru nesebeckej lásky. Ach, ako ďaleko sme od toho! Ale Bohu nič nie je nemožné. On stvoril svet z ničoho a jeho vôľa sa splní.

Dodatočne som ešte čosi objavila v knihe *Všetko je rovnako blízke i ďaleké*. Je to snáď aspoň čiastočne to, čo som hľadala. Čítanie mi pripravilo nové pre-

kvapenie v obraze čínskeho múra a Kolumbových rád. Preto to radšej pekne poporadí opíšem tak, ako to podáva Pavol Strauss: „Svet sa scvrká, zväčšovaním rýchlosti dopravy sa relatívne znižuje. Ľudia sa neznesiteľne približujú. Človek ustavične naráža na človeka. Všetok svet je známy, preskúmaný, obývaný, využitý... Boli by potrebné nové svety... nové priestory.“ Podľa divadelnej hry M. Frischa: Kolumbus navrhuje vyhlásenie nových výskumných ciest „lebo treba len objaviť nové svetadiely ľudského vnútra, zážitok opravdivosti...“ (5, s.52).

To je ono. To je ten vertikálny smer: opravdivý život.

↓ ↓ ↓ ↓
JA SOM → CESTA+PRAVDA+ŽIVOT=KRISTUS

Je nad čím rozmýšľať. Veď nielen čínski cisári staroveké a novodobé mocní sveta, ale každý človek si stavia svoj čínsky múr, ktorým sa oddaľujeme od ostatných, iných. Múr si stavíme ako obranný systém, ktorý ale zároveň zabraňuje človekovi rásť. A hneď sa vynára otázka: treba nám ešte rásť? Rast je predsa atribútom života (nielen rast telesný). Myslím, že zastavenie rastu je príznakom staroby.

V ďalších riadkoch sa Pavol Strauss znova vracia ku Kolumbovi:

„Kolumbus má pravdu: ak sa nepustíme na plavbu za novými svetadielmi ľudskej duše, opravdivosti a statočnosti, nedôjdem k rovnováhe, potrebnej na zvládnutie rozostúpenej hmoty.

Ak nepoužijeme jediné bránu, ktorá vedie cez všetky čínske múry okolo nás a v nás k novej zemi našej duše a srdca; ak nepoužijeme **Lásku ako jediné bránu do Ríše Pravdy**, ktorá vládze vyvážiť mravne nezodpovedný tanec smrti zbesnených rozpútaných atómov - môže sa ľahko stať, že nás jedného dňa pohltia ich temer kozmické priepasti.“

Vzbura srdc, dielo lásky – je jediný kľúč pre bránu v čínskom múre, a viera, otvorené Credo in unum Deum - je ostatné lano, na ktorom možno visieť nad priepastou života.“ (5, 54-55).

K tomu nie je potrebný komentár. Len si tieto slová vziať do svojho srdca a riadiť sa jeho múdrou radou.

Použitá literatúra:

- 1.) Pavol Strauss: Sme mocnejší než čas,
- 2.) Pavol Strauss: Život je len jeden,
- 3.) Julo Rybák: V dotyku s Pavlom Straussom I,
- 4.) Pavol Strauss: Kolíska dôvery,
- 5.) Pavol Strauss: Všetko je rovnako blízke i ďaleké

(Redakčne krátené.)

Pavol Strauss

Sám o sebe – Staré smidky II.

Exkurzie

Zmeny situácií sú korením života. Ako študenta si ma pojal starší pán na cesty ako spoločníka. Predpoklad ovládať reči, mať civilizovaný výzor a vedieť sa chovať.

Prvá cesta bola do Švajčiarska, ďalšia do Rakúska a ďalšie do Nemecka, Dánska, Švédska a Nórska.

Zaujímavá bola cesta vlakom naprieč Švajčiarskom, okolo rodových zrúcanín hradov. Medzi nimi aj, nie najväčší, hrad grófov Habsburgovcov. Až po Zermatt a lanovkou na Gornergrat pod Mont Blanc.

Krásny Engandin pre mňa so spomienkou na Nietzscheho, na maliara Segantiniho a mysliteľa Petra Lipperta, ktorého „Listy z Engandinu“ preložil L. Hanus. Krásne veľhory Píz Palü, Monte Grazza a iné. St. Moritz s obrovskými najmodernejšími hotelmi. Nádherne vybudovaný Zürich okolo jazera a na kopcoch. Vtedy som ešte netušil, že tu budem neskôr na klinike hospitovať.

Nádherne uložený Interleken a Vierwaldstättersee a odtiaľ lanovkou výlet do zasneženej scenérie na Jungfraujoch, Pilatus a Rigi.

Zaujímavý zážitok. Tie cesty boli za I. republiky. Všade si nás vážili a uctili ako ľudí zo štátu, ktorý bol uznávanou priemyselnou veľmocou. Ako kultúrnych reprezentantov. Ako Európanov.

Po roku cesta do severných štátov. Prvá zastávka Berlín. Rundreise po meste. Najkrajšia zastávka Sans Souci. Pri prehliadke sa došlo do hudobného salónu Friedricha Veľkého, priateľa Voltairovho. V sále bol spinet a vedľa pod sklom cisárova flauta. Skúsil som svoje šťastie, lenže spinet už bol tak zúbožený, že sa skoro rozletel pri prvých taktach Chopinovo prelúdia.

Ináč som v ten deň už nič nevyparoval.

Ďalej šla cesta cez Bergen na Rujane. A potom loďou do Švédska, do Treleborgu.

Stockholm, Benátky severu, je pôvodné mesto na ostrovoch a poloostrovoch. Prvý malér. Po príchode sme dali odviezť do hotelu. No, tam sme zistili, že sme kufor voľakde stratili. Mój sprievodca bol akurátny a rezolútny človek a chladnokrvne ma vyhnal hľadať kufor do prístavu, v cudzom meste, mládenčeka, ktorý neovládal reč, horko-ťažko angličtinu. A verte, kde som ho položil, tam som ho po dlhom hľadaní našiel. Radosť a vyčerpanie rovnako veľké.

Divné sa mi tu zdalo stravovanie. Samoobsluha. Uprostred jedálne veľké poschodové sklené vitríny, plné nielen rôznymi typmi mäsa, ale hlavne misami šalátov všetkých druhov zeleniny. Eldorado pre hladošov, ale i pre vegetariánov.

Nocou sme precestovali do Nórska. Oslo, hlavné mesto v tie časy robilo dojem provinčného mestečka. Šli sme ulicou a na chodníkoch stáli ľudia a pozdravovali starú dámu, ktorá sa viezla na jednoduchej bričke, zrejme stará kráľovná. Hotel menší, ale exkluzívne zariadený. V reštaurácii sme sedeli vo veľkých fotelkách a za každým z nás elegantný čašník vo fraku a bielych rukavičkách. Určite boli distingvovanejšieho habitu ako my ubožiaci.

Odtiaľ výlety na lodi okolo fjordov a cez fjordy do Stavangeru a Tromsø. Tam boli na nábreží obrovské haldy rýb, menších, väčších, a robotníci v gumených čizmách s lopatami po tom chodili a prehadzovali to. Vzduch presiaknutý penetrantným rybacím zápachom. Trvalo rok, kým som sa rozhodol znova zahryznúť do ryby.

Ale potom až prišlo trápenie, keď sme loďou cestovali okolo Helgolandu na suchú zem. Veľké vlnobitie v severnom mori v nás rozbúrilo morskú nemoc. Ešte celý deň v Kopenhagene sme sa taktali ako opití, s poruchou rovnovážnych orgánov. Morský vlk by zo mňa nebol.

Kopenhagen, mesto bicyklistov. Len cudzinci chodia pešo. Ešte i starú kráľovnú nám ukazovali na bicykli.

Obdivuhodné sochy a múzeum veľkého sochára Thorwaldsena a Jacobsonov dom.

No, ale to sú zväčša zážitky vonkajšie. Majú i vnútornú odozvu. A mňa ťahá za vnútorným svetom človeka, za jeho myšlienkovými výletmi, za jeho borbou o poznávanie, za konfrontáciou všetkých ideových faktorov, s ktorými sa stretol a čo v ňom skrslo. Tak v nás rastie Slovensko a tak v nás môže rásť. Túžim po európskom koncepte v nás.

Štúdiá

Štúdium je spoločenská, ale aj individuálna túžba po poznaní. Lenže u každého je to iná forma stvárnania života. Rôzne zážitky, rôzne stretania, rôzne osobnosti profesorov, prednášateľov a kolegov.

Preplávali sme rôznymi spoločenskými konšteláciami, rôznymi priedelmi dobovými, čo sa rôzne odzrkadlili v na-

ších ľudských i študijných osudoch.

Štúdium nie je rozvrstvenie do určitého životného úseku. Štúdium je celoživotný údel.

Vždy a všade sa na tých životných zastávkach na človeka dačo prilepí. Každé prostredie odfarbí na nás cez vedomie i cez podvedomie. Duševné fluidum prechádza i cez profesorov na nás. Podľa formátu osobnosti a cez sugestívnosť prednesu.

Vo Viedni začalo štúdium medicíny, ale po dvoch semestroch som presídlil do Prahy. Štúdium vo Viedni mi nechceli uznať na Karlovej Univerzite, tak som sa zapísal na Karlo-Ferdinandovu, nemeckú. Tam som aj doštudoval.

Po I. rigorózu som sa ako horlivý študent prihlásil na stále fiškusovanie na kliniku, na I. internú kliniku Prof. R. Schmidta. Na II. int. klinike bol v tie časy svetoznámy Prof. Nouenbruch. Profesor chirurgie bol Schlosser, tiež svetové meno tých čias. Profesor dermatológie bol Kreibich, tiež svetová kapacita a veľký originál. V baroch a nočných lokáloch mal knihy. A do ktorej chcel pozrieť, do toho podniku išiel. Ráno došiel, prednášal alebo skúšal, a šiel spať. Rigorozanti šli zavčasu k sluhom, aby im pripravili prípady na skúšku. No profesor trčal v obluku. Zarazení študenti ho pozdravili. A profesor im na privítanie: Že ste takí poctiví, choďte domov, všetci ste prešli.

Inokedy prišiel, chcel skúšať: „Páni, poďme chytro, kým nepríde ten strašiak z ministerstva.“ No vtom vošiel ten prísediaci pán, a profesor: „Pán ministerský radca, práve sme skončili. Všetci prešli.“

Raz si sadol (bol vysoký noblesný človek, typ anglického lorda) a dal znamenie. V župane vošla pacientka. Zadirigoval ju na pódium a na jeho posunok spustila župan. Bola to krásna a krásne urastená žena. Potom poukázal na ňu a povedal: Ecce corpus. Ajhľa telo.

Kolegovi, ktorého skúšal a ktorý nič nevedel, len sa mŕštil a zazeral naňho, povedal: „Vy ma tiež.“ A skončil.

Ako starší medik a vtedy som bol na neuro-endokrinológii u asistenta Salusa som videl profesora Schlossera operovať. Operačný terén, či v lebke, či na chrbtici, mu asistenti otvorili až po hrubú mozgovú a miešnu plenu. Žiaľbohu zomrel pred mojou skúškou. Skúšal ma profesor Lieblein.

Po promócií som narukoval do školy pre dôstojníkov v zálohe, na Invalidovni. Po jej absolvovaní som bol v zbor. nem. I v Plzni. Odtiaľ ma mali preložiť do Budejovic, ale veraje I. republiky začali prašťať a národný socializmus za Hitlera i v medzinárodnom živote lámal všetky i medzinárodné konvencie, a tak som požia-

dal o preloženie na Slovensko a tak som sa dostal na plukovnú ošetrovňu do Ružomberka ku kapitánovi Dr. Jakubcovi. Tu som sa skontaktoval s rodinou Munkovie, mojimi neskoršími krstnými rodičmi.

V Štefánikových kasárňach som zažil Prchalov puč. Najviac pacientov sme mali z radov starších četníkov, ktorí nevydržali tie vzruchy i tú fyzickú námahu. V tie časy zomrel aj Andrej Hlinka a zažil som aj jeho pohreb.

Po skončení vojenskej služby som nastúpil ako sekundár v nemocnici v Palúdzke u pána riaditeľa Dra Jána Droppu. Odtiaľ som skoro došiel na chirurgické oddelenie k primárovi Dr. Jozefovi Murínovi, z Kostlivého kliniky. Operoval svedomite a pedantne. Na hodiny sa nepozeralo. Boli sme tam dvaja s Drom Pavlom Rehákom, neskorším primárom v Handlovej po príprave na klinike Prof. Jiráka v Prahe.

Vždy sme traja operovali i s kolegom Urbanom. A svorne sme sa delili o honorár. Vždy sme aj pre narukovaného šéfa čiastku odložili, pre návrat z východného frontu.

Len sme sa báli, čo bude po návrate. U pána dekana Mikulu sme naflaškovali 100 litrov a uskladnili. A tak sme tie fľaše chodili kontrolovať a zakaždým sme fľašu prehlásili za prechorenú. A aby sa neskazila, sme ju vypili. Lenže za tých 9 mesiacov sa mnohé začali kaziť.

Ale keď sme po návrate šéfa tie úbytky priznali. No, on to veľmi priateľsky prijal, veď sme to vypili na jeho zdravie a na šťastný návrat.

Tá palučianska idyla trvala do doby pred SNP. Mňa stiahli do ružomerskej vojenskej nemocnice. Keď bombardovali Ružomberok, zasiahli nádražie a okolie. Mňa vyslal veliteľ nemocnice, major Dr. Bohuš Štekláč, bývalý môj šéf na kožno-venerickom oddelení, kde som slúžil po odchode od 2. horského pešieho pluku. Tam sme slúžili a spolu bývali s neskorším profesorom Dr. Ernom Lányim ako čatári aspiranti. Aj sme si chodili zameditovať o perspektívach slovenského národa do mauzólea Andreja Hlinku.

Ranených, najmä deti sme zaviezli do civilnej nemocnice. Len čo sme došli, primár Dr. Brežný kázal vyzliecť a operovať, ranených sme v 3 operačkách ošetrovali.

Na vozíčku ležal taký asi 6-ročný chlapec s odtrhnutou ľavou hornou končatinou a s vyhrezlými črevami. A keď som k nemu pristúpil, sa ma pýtal: „Ujo, nebude to bolet?“

Žiaľ, väčšina tých ranených zomrela na plynatú sneť. Koľko smrtí len po takej malej leteckej eskapáde.

Celý deň sme preoperovali a večer nás šéf zaviezol do Korytnice, do polnej

nemocnice na povstaleckom území. Tam sme prežili 2 mesiace a skončilo to potom životom v ilegale.

Po oslobodení som nastúpil v Onkologickom ústave v Bratislave a bol som zástupcom troch primárov, sprvu u Profesora Bolceka, potom na krátku dobu nastúpil chirurg, ktorý sa vrátil z Anglie, ale ani technicky ani teoreticky nepriniesol nič nového, a potom personálny šéf na povereníctve zdravotníctva, neskorší primár v Piešťanoch Dr. Igor Brežný, s ktorým som býval v Polnej nemocnici v Korytnici a ktorý mi bol i tam šéfom a s ktorým sme prežívali radosti i úzkosti tých dvoch mesiacov a s ktorým ako aj s ostatnými vedúcimi sme sa vybrali na verímboha, každý k rodine alebo priateľom. Sám som sa vybral k horárovi do Demänovskej doliny, kde som sa zvykol rekreovať.

Ale tam nás pochytili nemeckí vojaci a eskortovali do Mikuláša a cez Gestapo do kasární. Boli tam stovky vojakov a partizánov a po skupinách nás lifrovali do zajateckého tábora. No, ta som nedošiel.

Jak som spomenul, bol som na onkológii. V tie časy sa vypisovali primariáty na Slovensku. A na miesto primára –chirurga ma prideliť do Skalice do novovybudovanej nemocnice Milosrdných bratov, kde som pobudol vyše 10 rokov.

Odtiaľ som sa dostal na štátne stipendium do Zürichu na chirurgickú kliniku známeho torakochirurga Profesora Dra Brunnera. Oddelenie bolo veľmi veľké. Veľká vizita sa robila len v pondelok.

Každé ráno urobil šéf na hrudnom oddelení jeden alebo dva zákroky. Potom pokračoval vo všeobecnej chirurgii. Mal svoj spôsob anestézy (Brunnerova anestéza) pri hrudných zákrokoch.

Ináč sedela za ním tajomníčka, ktorej na pr. pri operácii žľčníka, žalúdka alebo strumy diktoval operačné situácie a výkony, ktoré urobil deň predtým, ako správy pre lekárov. Diktoval v švajčiarskom nárečí, na ktoré som si musel zvyknúť. Krásne robil strumy. Bol som pri tisícej operácii.

Prvý Oberartz bol Docent (nečit. - J.R.).

V r. 1946 bola Künthoferova metóda novotou. Bol som pri jednej z prvých priklincovaní zlomeniny zápästia. Išlo to dosť nezgrabne.

Boli sme tam dvaja hostia. V prestávke sme sa predstavili a ten kolega ma oslovil po francúzsky. Nešlo mu to, a tak som sa ho opýtal, či neovláda iný európsky jayk. Tak preveksloval na nemčinu. A podľa prízvuku som v ňom spoznal Čecha. Tešili sme sa obaja. Bol to ortopéd z nemocnice v Uherskom Hradišti. Boli sme od seba vzdialení 45 km a mu-

seli sme sa zoznámiť v Zürichu.

Poprosil ma, aby som ho predstavil profesorovi Brunnerovi. Urobil som to a profesor sa ho pýtal, odkiaľ je. Povedal, že je od Brna. A profesor na to: „To je niekde pri Viedni.“ A kolega po tom stretnutí: „Takový vúl. Profesor, a neví, kde leží Brno.“

Chirurgická klinika bola v troch rozmiestnených budovách. Raz v daždi sme stáli na chodbe. Dážď ustal a behom rozhovoru som zavesil dáždnik na radiátor. Asi za týždeň som šiel chodbou a upratovačka ma zastavila a prosila ma, aby som si dáždnik zobral, že vždy musí na ňom prach utierať. To bolo gesto statočnosti.

Zblížil som sa tam i s talianskym kolegom a synchronne sme sa počudovali, že tam mladým chlapom podväzovali ductus referens, aby svoje ženy neoplodňovali.

Naproti klinike bola technika, kde čakali zástupy študentov na Churchila, kde mal prvú reč po vojne, kde tvrdil, že Nemci patria do Európy a čokoľvek majú za sebou, treba s nimi rátať. V tie časy to ešte vyvolalo mnohé protesty. Bol výborový maliar a mal tam v tie časy výstavu.

Na mesiac som ešte pobudol na neurochirurgickej klinike profesora Krayenbühla. Po skúsenostiach s prácou docenta Dra Žuchu sa mi tu operačná technika zdala jemnejšia a pomerne rýchla.

Museli sme si sami urobiť komplexné predoperačné vyšetrenia neurologické, očné a stereoskopické rtg vyšetrenia, cievné vyšetrenia boli pomerne zriedavé.

Veľmi časté boli operované intervertebrálne disky. Za dopoludnie aj tri.

Morálka tu bola taká, že operujúci držal operovanú oblasť, keď to bola hlava, hlavu, keď chrbtica, tak tú. Asistujúci telo pacienta a tak sme operujúci uložili operovaného na vozík.

Druhý hospitant bol kolega z Perzie Dr. Sami, veľmi erudovaný chirurg, ktorý bol predtým vyše roka v Mníchove u profesora Magnusa. Mal ženu pediatričku. Z dovolenej si vždy priniesli dva cenné perzské koberce, z ktorých žili rok. Po návrate do vlasti sa stal profesorom.

Podotýkam, že som bol pri tisícej operácii medzistavcovej platničky. Však profesor bol svetoznámy odborník.

No aj tie časy prešli a bolo treba sa vrátiť domov.

Ešte malá epizódka pri návrate. Na Bahnhofstrasse sa čakalo na autobus na letisko. Stáli sme tam dvaja a po rozhovore francúzsko-nemeckom som zistil, že ten partner bol docent pediater z Olo mouca, bývalý asistent pána profesora Churu a manžel mojej bývalej lásky z gymnázia Helenky Löblovej. Takou priateľskou disonanciou to skončilo.

Z archívnych materiálov

Peter Vítek

Adolf Štraus (1847-1935)

Rod Štrausovcov pokračoval v druhej polovici 19. storočia Filipom Štrausom, ktorý sa v Námestove 12. októbra 1869 oženil s Katarínou Štrausovou (*17.5.1849 Námestovo +?), dcérou Jakuba Štrausa a Zuzany Štrausovej. Liptovská vetva rodu pokračovala Adolfom Štrausom (*18.3.1847 L. Porúbka +17.4.1935 L. Mikuláš), ktorý sa v Liptovskom Mikuláši oženil s Reginou Haasovou (*27.9.1850 +2.8.1940), dcérou Izáka Haasa (*1807 +1877) a Lujzy, rodenej Rosenfeldovej. Izák Haas bol zakladateľom široko rozvetvenej a bohatej rodiny Haasovcov v Liptove. Žil v Liptovskej Porúbke a neskôr v L. Mikuláši, a rovnako Marek Štraus, skupoval nehnuteľnosti v Liptovskej Porúbke.

Zakladateľom veľkej rodiny Haasovcov v Liptove bol Izák Haas (*1807 +14.5.1877) a Lujza Rosenfeldová, ktorí žili a podnikali v Liptovskej Porúbke a neskôr v Liptovskom Mikuláši. Ich dcéra Regina, sa vydala za porubčanského krčmára Adolfa Štrausa a Mária Haasová (*1835 +16.7.1900 L. Mikuláši) sa vydala za Leopolda Schulza. Syn Šimon Haas (*1837 +21.10.1919 L. Mikuláši) bol otcom 6 detí. Jeho prvá manželka zomrela v roku 1889 a pochádzala z veľmi bohatej rodiny mikulášskych židovských rabínov Ungerovcov. Druhou manželkou bola Netti Steinhardová. Z ich detí boli známymi najmä Žigmund (*1877 + ?), obchodník s drevom, neskôr pôsobiaci v Budapešti, Izidor Haas (*1871 + ?), bankový riaditeľ v USA, Karol Haas (*1872 + ?), obchodník v USA a Bertold Haas (*1874 + ?), úradník v Liptovskom Mikuláši. V Liptovskej Porúbke boli podnikateľské aktivity Haasovcov veľmi úspešné. V rokoch 1860-1865 postavil v Porúbke na Šmíkanci podnikateľ z Pešti Žigmund Haas jednogátrovú pílu poháňanú vodou z Bocianky. V Porúbke mal vlastný podnik ďalší z Izákových synov, Jakub Haas (*18.2.1844 +2.8.1929). Žil tu s manželkou a deťmi: Ernestínou, neskôr vydatou za Jakuba Kleina, Eugéniou, neskôr vydatou za Jonáša Schiffera, Júliou, vydatou za Antona Brauna a synom Adolfom. Adolf Haas (1872-1949) bol podnikateľom a krčmárom v Liptovskej Porúbke. Bol ženatý s Jozefínou Englovou (1878-?). Adolf Haas kúpil na začiatku 80-tych rokov 19. storočia v Liptovskom Hrádku pozemok na stavbu továrne na výrobu

taninu (garbiarsky výťažok – hustá tekutina vyrábajúca sa z kôry jedle dovtedy dovážaná z Anglicka a Kanady). V roku 1882 sa začalo s výstavbou továrne. Stavba aj so zariadením vyšla Haasa na 100 tisíc zlatých. V továrni chcel vyrobiť tisíc kubíkov tejto tekutiny ročne. Kvalitných zaškolených robotníkov si doviezol až z Kanady. Všetky stroje v továrni boli poháňané parou a pracovalo tu asi 360 robotníkov z Dovalova a Liptovskej Porúbky. Továreň na tanin zhorela pri požiari v roku 1901. Radosť z konca vojny a vzniku republiky v roku 1918 aj v Liptovskej Porúbke prerástol do davovej psychózy a hnev za všetku vojnovú biedu sa obrátil proti židovskému obchodníkovi a krčmárovi Adolfovi Haasovi. Holý život sebe a svojej rodine si zachránil len tak, že sa uchýlil na tunajšiu evanjelickú faru, pred ktorou sa sfanatizovaný dav zastavil. Rabovačkám však neunikol jeho obchod a krčma. Adolfov syn Eugen Haas, ktorý sa narodil 16.4. 1901 pokračoval v otcových šľapajach. Rodinnému podnikaniu sa venovali aj jeho bratia Imrich Haas (1904-?) a Fridrich Haas (1908-?). V roku 1931 Eugen Haas otvoril v Liptovskom Hrádku v dome u Kudličkovcov výrobu na kozmetické a chemické prípravky (preparáty). Po dvoch rokoch však výroba zanikla. V roku 1933 si Eugen Haas založil firmu TEMPO na výrobu zapalovacích kociek z parafínu a petroleja. Ani tento podnik sa však dlho neudržel a v roku 1936 začal s výrobou čistiacich prostriedkov, ktorá sa nakoniec zúžila pre slabú kvalitu vyrábaného tovaru len na výrobu pracích práškov a mydla. Neskôr vyrábala továreň pracovné aj toaletné mydlo z hotových preparátov dovezených zo zahraničia. Na tieto účely tu boli vybudované kotly na varenie mydla. Výrobky tejto továrne sa čoskoro stali známe nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Po tom ako vstúpili do platnosti rasistické protižidovské zákony, bol podnik arizovaný Ferdinandom Šoltésom z Porúbky, obchodníkom s textiliami, krátkym galantérnym tovarom a výšivkami. Ten okamžite s povolením Ministerstva vnútra v Bratislave za-

mestnal židov bývalého majiteľa Eugena Haasa ako technického poradcu a Ignáca Neya ako organizačného úradníka. Eugen Haas mal nielen bohaté skúsenosti s vedením vlastnej fabriky, ale mal 4-ročnú prax v kozmetickvej továrni Baker a co. v New Yorku a jeden ročnú prax vo firme Odol, Podmokly v USA. Eugen žil po vojne vo Viedni a Fridrich v Buenos Aires v Argentíne. O podnik sa po vojne do znárodnenia staral Imrich Haas. V roku 1935 Fridrich Haas založil v Liptovskom Hrádku firmu na výrobu trvanlivého pečiva. Výroba oblátok sa začala 12. októbra 1935. Ako výrobňa slúžil najprv malý sklad, ku ktorému v rokoch 1938-1939 Fridrich pristavil väčší objekt. Továreň nebola veľká, pretože zamestnávala len niekoľko robotníkov. Čoskoro zaviedol výrobu trvanlivého pečiva, ktorým si získal svojich priaznivcov. Podnik Fridricha Haasa bol v roku 1941 arizovaný a na jeho dobre vybudovaných základoch bola v roku 1941 založená továreň TATRANKA, výrobné a predajné družstvo oblátok, keksov a suchárov s ručením obmedzeným v Liptovskom Hrádku. Od začiatku svojho vzniku mala dobré výsledky, pretože svojimi výrobkami zásobovala všetky nemocnice, sanatóriá na Slovensku s ľahkým a dietetickým pečivom.

Adolf Štraus obchodoval v Liptovskom Mikuláši a v Liptovskej Porúbke, kde pokračoval s podnikaním v pohostinstve a mäsiarstve. Žil najprv v Liptovskej Porúbke a neskôr, keď prišiel v roku 1918 o majetok a živnosť, neschopnosťou splácať vojnové pôžičky a presťahoval sa do Liptovského Mikuláša. Postupom času sa jeho rodina rozrástla o päť detí: Žigmund (+? Rumunsko), Leontína (+? Budapešť), Valéria (+? Brusel), Artur Štraus (+? USA) a Izidor Štraus. Dospelosti sa nedožili: Fridrich (*1873 +30.8.1878), Irma (*7.5.1878 +4.9.1878), Bartolomej (*7.3.1888 + ?), Július (*17.1.1887 + ?) a Selma (*14.8.1874 + ?). Všetky Adolfove deti sa rozprchli po svete, len Izidor Štraus ostal žiť v Liptovskom Mikuláši.

• Krčma, neskôr zvaná U Sussa v L. Porúbke, kde podnikal aj Adolf Štraus

Ceny Pavla Straussa za rok 2008 dostali výtvarník Miroslav Cipár a spevák Pavol Hammel

Inšpirujúci aj po smrti

Slávnostné odovzdávanie Cien Pavla Straussa za rok 2008 nemohlo začať ničím krajším ako spevom staroslovienského Otčenáša v podaní Marty Kanašovej a komorného telesa Art septet Nicolaus z Liptovského Mikuláša, ktorý je súčasťou veľkého orchestra Art collegium Nicolaus. Atmosféru ešte väčšmi umocnila samotná modlitba, ktorú majstrovsky predniesol člen Cínohry Slovenského národného divadla v Bratislave Dušan Jamrich. Bolo to také dojímavé, že mnohým po tele naskakovali zimomriavky.

Ceny Pavla Straussa, ktoré udeľuje Katedra kulturológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a Kulturológická spoločnosť pod gestormi UKF v Nitre a jej filozofickej fakulty sa tradične odovzdávali v Divadle Andreja Bagara v Nitre.

Rovnako pekné a dojímavé bolo, keď sa z filmového dokumentu, ktorý roku 1993 pripravili Ján a Eva Kollárovci, prihovril Pavol Strauss, že „umelec je typ zvedavca, ktorý chce vyslediť podstatu bytia vo vonkajšej a vnútornej krajine pre seba i pre nás.“ Akoby tým povedal, že aj ceny, ktoré nesú jeho meno, hľadajú podstatu bytia krajiny nielen pre oceněných, ale pre nás všetkých, ktorí sme Pavla Straussa poznali, prípadne sa zoznamujeme s jeho literárnym a ľudským odkazom.

Dekanka Filozofickej fakulty UKF v Nitre prof. PaedDr. Zdenka Gadušová, CSc. vo svojom prejave okrem iného povedala, že pre študentov Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre je odkaz Pavla Straussa „najlepšou motiváciou, keď nám zanechal originálne dielo, ktoré nemá obdobu. Jeho myšlienky aj po rokoch neustratili na aktuálnosti, práve naopak, zosilnela ich mravná naliehavosť. .... Pri vydatých kultúrnych podujatiach, ktoré organizujú naši študenti, sa mi zdá, že jeho duch sa z priestorov školy nikdy nevytratil. Akoby vdychoval na nás lásku k umeniu, k dobrému a múdreému slovu.“ Ďalej povedala, že pred pár dňami sa na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre slávnostne otvorilo Pastoračné centrum, ktoré nesie meno Pavla Straussa. „Nie náhodou, keď Pavol Strauss mal blízko k našej škole a vôbec k mladým ľuďom. Centrum bolo pomenované po ňom aj vďaka cenám za trvalý prínos do oblasti kultúry a umenia, ktoré udeľuje Katedra kulturológie Filozofickej fakulty. Jedno i druhé spolu súvisí, Pavol Strauss bol nielen dobrý umelec, ale aj hlboko veriaci človek. Humánnosť, ľudskosť jeho myslenia rezonuje dnes ešte viac ako kedýkoľvek predtým. Veď mladí ľudia potrebujú poznať skutočné osobnosti, na ich osudoch najlepšie pochopia, že hodnota človeka rastie s veľkosťou ducha. A veľkosť ducha rastie ľudskou dobroťou.“

Za organizátorov som sa prihovril aj ja a vo svojom prejave som chcel upozorniť predovšetkým na fakt, že Pavol Strauss bol výnimočný človek. „Hovorila to jeho priateľka, známa, ale aj pacienti, ktorých liečil. Láskou, obetavosťou a mimoriadnym citom uzdravoval nielen telo, ale aj dušu. Žil v zložitej dobe, ale v každej – i tej v najťažšej situácii – si zachoval svoju hrdosť a morálny kredit. Statočne niesol vlastnú kríž, vedel, že údelom človeka musí byť dobro a láska. Isto i preto začínajú dnes viacerí hovoriť o tom, že by mohol byť blahoslavený a neskôr vyhlásený za svätého. Preto nie, ak sa potvrdia všetky dôkazy. Ostatne, iba nás Najvyšší vie, či je Pavol Strauss hodný takejto pocty.“

Myslím si, že je dobre, že sa po prvý raz na takom veľkom fóre upozornilo na to, že Pavol Strauss by mohol byť časom vyhlásený za svätého. Katolícka cirkev, vyjadrenými slovami nitrianskeho biskupa prof. ThDr. Viliama Judáka, PhD., sa tomu nebráni, len treba zozbierať dostatok svedectiev. (K tejto otázke sa s Otcom biskupom stretli Jozef Šišila, Peter Liba a Jozef Leikert.)

Stalo sa peknou tradíciou, že na slávnostných odovzdávaníach Cien Pavla Straussa vystúpil niekto z rodiny Straussovcov. Najprv to bol syn Jozef, potom nevesta Zuzka a neter Pavla Straussa Marie Vacková z Kladna. Na ostatné odovzdávanie pricestoval z Prahy 92-ročný brat Pavla Straussa Juraj. (Doc. MUDr. Juraj Strauss, CSc. je uznaným vedcom, dlhé roky sa venoval kľúčovej encefalitide a výskumu ornitózy. Bol napríklad aj členom kolektívu, ktorému sa v bývalom Československu ako v prvý krajine na svete podarilo eliminovať ovčie kiahne.) Vo svojom príhovore pri odovzdávaní cien povedal, že aj keď 66 rokov žije v Prahe, nikdy jeho vzťah s bratom neochabol. „Môj kontakt s Palkom po mojom návrate z frontu u Dunkerku bol trvalý. Pri mojich návštevách v Skalici a potom v Nitre a tiež prostredníctvom rozsiahlej korešpondencie. Naše bratské puto bolo navyše späté s našou neustálou bezdrôtovou myšlienkovou komunikáciou, v

ktorej i naďalej pokračujem. To, čo nás silne spájalo boli naše spomienky prežité v tom našom prekrásnom Liptove. Vždy, keď som stál na námestí v Liptovskom Mikuláši, pred našim rodičovským domom, kde sme prežili naše detstvo, študentské roky na gymnáziu a keď som sa pozeral z terajšieho Múzea Janka Kráľa na námestie, na Poludnicu a kostol, vždy som bol dojatý a fascinovaný. Už len v myšlienkach vidím Palka na našej záhrade pod gaštanmi, kde študoval, čítal i písal. Tu sa asi zrodilo jeho duchovné filozofické, hudobné a lekársko-chirurgické zameranie. Na rozdiel od môjho lekársko-prírodovedeckého, so zameraním na mikrobiológiu a predovšetkým na virológiu. Brata to hnalo k písaniu autobiografickej, filozofickej spovede a múdrosti kresťanského konvertitu. Áno, konverzia bola a je v našich životoch to najpodstatnejšie...“

Ani pri tomto odovzdávaní cien sa neporušila tradícia a prítomným sa prihovril aj jeden z priateľov Pavla Straussa a jeho rodiny. Tentoraz to bol prof. JUDr. Jozef Klimko, DrSc. Povedal: „... hneď po maturite som býval v rodine Straussovcov na Zobore a mohol vnímať atmosféru tejto rodiny. Autorita uja Paľa bola jednoznačná, nediskutovateľná a vždy, čo i len v náznakoch jeho želania, akceptovaná. Bola to prirodzená autorita, aj keď pre nás smrteľníkov nedosiahnuteľná. V žiadnom prípade to však nebolo autoritatívne milieum, hoci bolo jasné už pri príchode uja Paľa z nemocnice, resp. z polikliniky cítiť závan jeho konkrétnej myšlienkovitej meteorológie, podľa ktorej sa všetci prítomní členovia adaptovali. ... ujo Paľo bol aj človek z mäsa a kostí, výborný spoločník, rozprávač hýriaci veľkou dávkou optimizmu a tolerancie. Vedel ponúknuť dobrým vínom, teplým a motivujúcim slovom, jednoducho bol jedným z nás. Jeho kategorický imperatív akoby v tom okamihu sublimoval. Vzápätí však nezriedka privravnul vesmírny záznam jeho jedinečných myšlienok hodnotiacich súdom nezriedka kategorického charakteru, ale aj dávkou pokory a sebakritiky.“

Šťastnou voľbou bolo, že odovzdávanie Cien Pavla Straussa hudobne sprevádzalo komorné teleso Art septet Nicolaus z Liptovského Mikuláša, ktoré vedie PhDr. Lubomír Raší, PhD. riaditeľ Základnej umeleckej školy Jána Levoslava Bellu v Liptovskom Mikuláši a tajomník Spoločnosti MUDr. Pavla Straussa. Hrali predovšetkým jeho skladby, sóla spieval Lubomír Popík a Emília Hollá. Priazne obecenstva si získala najmä 6-ročná Milka Hollá skladbou Budeme vyvolaní po mene, ktorú na báseň Milana Rúfusa Requiem za Pavla Straussa a za nás všetkých zložil Lubomír Raší. Zážitkom bol aj majstrovský prednes Dušana Jamricha ukážky z knihy Pavla Straussa Človek pre nikoho.

Prvým laureátom Ceny Pavla Straussa za rok 2008 sa stal vynikajúci slovenský maliar, grafik, ilustrátor, dizajnér a sochár akad. maliar Miroslav Cipár, ktorý je držiteľom viacerých významných ocenení, napríklad Ceny vydavateľstva Mladé letá, Ceny vydavateľstva Smena, Ceny Ludovíta Fullu, zlatej medaily na Medzinárodnej výstave kníh v Lipsku, Premio Grafico z talianskej Bologni či Aigle d'Or z francúzskeho Nice. Medzi jeho najväčšie ocenenia patrí Zlatá medaila na Bienále ilustrácií Bratislava a niekoľko cien za najkrajšiu knihu. Po filmovom dokumente, ktorý o Miroslavovi Cipárovi nakrútil Tomáš Hučko, slávnostné laudácie predniesol RNDr. František Mikloško, CSc. Okrem iného o významnom slovenskom výtvarníkom povedal: „Jadro jeho videnia sveta, ľudí a jeho tvorby je známe. Hovorí o ňom on sám, rovnako zaujímavou o ňom píše Fedor Krížka a ďalší kritici a priatelia. Je to Semetěš na Kysuciach – duchovné rodisko Mira Cipára. Semetěš – stred sveta drotárov, tzv. Drotárie. Tento stred sveta Drotárie je zároveň stredom Cipárovo vnútorného sveta. To sú ľudia, ktorí Cipára od detstva obkolesovali. Jeho starí rodičia s podivuhodnými danosťami, rodičia Štefan a Júlia, ku ktorým sa znovu a znovu vracia, ale rovnako všetci, ktorí navštevovali hosťiniec u Cipárov, notári, umelci, sedliaci, zbrojáči. Miro Cipár si dodnes pamätá mnohé ich vážne i vtipné výroky a diskusie. A rovnako to boli dramatické udalosti 20. storočia, ktoré ako mladý chlapec vnímal a ktoré na tomto malom mieste prebehli s rovnakou intenzitou, ako vo veľkom svete. Spoločnosťvo prítoku ľudí v živote Mira Cipára, je jedným z kľúčov k pochopeniu jeho životnej cesty. Miro Cipár asi nevie žiť bez priateľov a bez spoločnosti. Je to zrejme pokračovanie toho úžasného sveta, ktorý tak silno zažil na Semetěši. Jednou vetou: Miro Cipár vo svojom živote spája rôznych ľudí. Je to svet výtvarníkov, svet diplomatov, svet výtvarných komisií, porôt, svet nespočetných besied, ale rovnako aj svet detí s Downovým syndrómom, ktorým sa s manželkou Vilmou dlhé roky venuje...“ Na

dovážok František Mikloško dodal: „Na byte Miroslava Cipára sa 19. novembra 1989 zišli priatelia a tu, na jeho písacom stroji sa písalo prvé, historické vyhlásenie VPN.“ Potom s úsmevom poznamenal: „Miro, ten stroj odlož! Za nejaký čas ho iste draho predáš! V krajnom prípade Ťa za nejaký čas zaňho zavri! Ale isto ho odlož!“

Počas slávnostného aktu odovzdávania cien rektor Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre prof. RNDr. Libor Vozár, CSc., povedal, že je pre neho česť odovzdať prestížnu Cenu Pavla Straussa práve Miroslavovi Cipárovi. „Právom vám patrí, veď s vašim dielom – ilustráciami či grafikami sa stretávame veľmi často. Pri pohľade na niektoré logá málokto tuší, že sú výsledkom vášho výtvarného snaženia. Stali sa súčasťou nášho života, čo je pre umelca vari najväčšie ocenenie.“

V podakovaní Miroslav Cipár spomenul, že výtvarné dielo nie je iba obraz, ale aj myšlienka ukrytá v ňom. Na konci jeho vystúpenia moderátorka dodala, že jeho obrazy majú naozaj hlbokú myšlienku. Dušu, rovnako ako Miroslav Cipár, veď úprimnosť a ľudskosť spolu s manželkou dokazujú aj viacerou charitatívnou prácou v prospech detí s mentálnym postihnutím. Zároveň pozvala širokú verejnosť na vernisáž výstavy, ktorá sa uskutočnila o niekoľko dní v Galérii na schodoch Katedry kulturológie v Nitre.

Druhým laureátom Ceny Pavla Straussa za rok 2008 sa stal výrazný predstaviteľ slovenskej populárnej hudby – spevák, skladateľ a gitarista Pavol Hammel, ktorý roku 1963 založil dnes už legendárnu skupinu Prúdy orientujúcu sa na slovenskú pôvodnú tvorbu.

Život a tvorba Pavla Hammela taktiež priblížil krátky dokumentárny film Tomáša Hučka, po ktorom s laudáciou vystúpil textár a spisovateľ Boris Filan. Sebevlastným humorom povedal: „Pavol Hammel sa narodil o pol roka skôr ako ja a ten náskok už už nikdy nedobohol. Pavol skôr dospel, skôr mal dievča, skôr mal auto, skôr sa oženil. Upokojuje ma iba to, že Pavol mal náskok aj pred mnohými, ktorí sa narodili ešte oveľa skôr ako on. Z dnešného časového odstupu krátko po narodení sa stal spoluzakladateľom skupiny Prúdy. Odtvtedy až do dnešného dňa skomponoval a naspieval množstvo pesničiek, z ktorých zlomok sa zachoval na niekoľkých desiatkach platní. Pavol Hammel je spoluautorom jedného skvelého muzikál a dvoch vynikajúcich dcér. Rád som prijal ponuku, aby som prehovoril pri príležitosti udelenia ceny Pavla Straussa môjmu najlepšiemu kamarátovi. Ako som sa dočítal, tá cena je za trvalý prínos v oblasti kultúry. To slovo kultúry je dôležité. Lebo my si často mylíme kultúru s umením. Ale kultúra to je niečo oveľa širšie, závažnejšie a svojim spôsobom dôležitejšie. Je rozdiel medzi umením niektorého národa a jeho kultúrou. Niežeby si Pavol Hammel to ocenenie za umenie nezaslúžil, naopak. Paľo je vynikajúci umelec a veľký vlastenc. Svoj talent preukázal v množstve pesničiek, ktoré už zdulovali. Svoje vlastenectvo raz dokonale vyjadril v úvahe, ktorú vyslovil pri pohľade na letiace divé husi. Zamyslel sa a povedal – Rozumiem tomu, prečo vtáci od nás odlietajú do teplých krajín. Ale prečo sa sem vracajú, to nikdy nepochopím... Poznám sa s Paľom päťdesiat rokov, takže môžem posúdiť ako obštal v živote. Popri jeho skladateľských a speváckych kvalitách vynikajú jeho ľudské hodnoty. Bol vždy ochotný pomôcť, vypočuť, podprieť priateľov... Je senzáčne, že populárny spevák dokáže byť inteligentný, vzdelaný, dobre vychovaný človek. Že spieva o hodnotách, ktoré je dôležité vyznávať, že ich vyslovuje tak, aby platili pre všetkých. Nedávno som verejne vyhlásil, že ja si z vyznamenaní najviac cením srdciečko z hlávkového šalátu, ktorú rodina v nedeľu udeľuje tomu najlepšiemu zo svojho streda, z lásky, z uznania alebo zo strachu. Som presvedčený, že Pavol Hammel si zasluží aj šalátové srdiečko z lásky, aj cenu Pavla Straussa za trvalý prínos v oblasti kultúry.“

Rektor univerzity Libor Vozár bol pri odovzdávaní ceny trochu osobný a vyjadril pocity aj za ostatných prítomných. „S vašou hudbou sme odskákali strednú školu i maturitné večierky. Vaše pesničky sme si spievali na vysokoškolských zábavách. A aj dnes, keď sa ozve z rozhlasu niektorá z nich, evokujú v nás krásne spomienky. Ďakujeme Vám za tieto spomienky...“

Pavol Hammel – spevák známym osobitým humorom bol tentoraz dojatý a úprimne vyjadril vďaka za ocenenie cenou nesúcou meno vzácného človeka Pavla Straussa. Úctu k nemu vyjadril aj niekoľkými skladbami.

Straussovo dielo je pre nás všetkých – ale najmä pre mladých – múdro učebnicou. Netreba hľadať dlho, stačí sa zamyslieť nad jeho myšlienkou: „Cez bludný svet našich najvnútornejších predstáv budujeme svet svojich istôt. Ale i táto hrádza sa môže preboriť a v záplave pochybností sa vrátíme do východiskových poloh lásky, ktorá je kľúčovým bodom každej vnútornej budúcnosti. To je cesta, ktorou nás pravda uzdravuje. Lebo len pravda je toho schopná. Tá je všemohúca.“

Cena Pavla Straussa za rok 2008 - Nitra, 26. január 2009

• Akad. maliar Miroslav Čipár a Prof. Jozef Leikert

• Pavol Hammel a Prof. Jozef Leikert

• MUDr. Zuzana a MUDr. Jozef a Doc. MUDr. Juraj Strauss, CSc.

• Pavol Hammel a Art septet Nicolaus

• Art septet Nicolaus z Liptovského Mikuláša v rozšírenom obsadení. Zľava: Lubomír Holly, za ním skrytá Blanka Ambrózová, PhDr. Lubomír Raši, PhD., Martina Kanošová, DiS. art. a.h., Juraj Raši, DiS.art., Viera Herbortová, za ňou skrytá Lýdia Kokavcová, Zdeňka Marková, za ňou skrytá Mgr. Anna Vlčeková a.h., Mgr. Katarína Dundeková a.h., Barbora Malá, DiS.art. a.h., Katarína Dundeková

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 11, august 2009. Číslo pripravili: Július Rybák, Jozef Šišila a Ľubomír Raši. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk. číslo účtu: 4430001300/3100, IČO: 37907751, tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster@viacom.sk. Počet výtlačkov: 1000

 Telink